

**ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
МВС УКРАЇНИ**

Ю.О. Громенко

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

навчально-методичний посібник

**ДОНЕЦЬК
Видавничий дім «Кальміус»
2013**

УДК 347.7
ББК 67.304. 6

*Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету права
Донецького юридичного інституту МВС України
Протокол № 5 від 09.01.2013 року*

Громенко Ю.О.

Правове забезпечення господарсько-торговельної діяльності:
навч.-метод. посібник / За заг. ред. док. юрид. наук, професора
М.Л. Шелухіна. – Донецьк: ДЮІ, ПП «ВД «Кальміус», 2013. –
268 с.

У навчально-методичному посібнику розглядаються правові засади та теоретичні аспекти регламентації господарсько-торговельної діяльності в Україні. Висвітлено питання порядку легалізації торговельної діяльності та вибору організаційно-правових форм її здійснення, патентування та ліцензування, порядку здійснення розрахункових операцій, договірного регулювання господарсько-торговельної діяльності, захисту прав споживачів, порядку здійснення окремих видів торговельної діяльності тощо.

Посібник розрахований на студентів вищих навчальних закладів, які здобувають спеціальність «Правознавство». Посібник також буде корисним підприємцям та юристам, що займаються юридичним супроводженням торговельної діяльності.

ББК 67.304. 6

© Громенко Ю.О. 2013
© ДЮІ, 2013

ЗМІСТ

Вступ	3
Тема № 1. Сутність, види та суб'єкти господарсько-торговельної діяльності	5
Тема № 2. Організація господарсько-торговельної діяльності	42
Тема № 3. Правове регулювання розрахункових операцій	75
Тема № 4. Правове регулювання господарсько-торговельної діяльності з продажу окремих видів товарів	99
Тема № 5. Договори у сфері господарсько-торговельної діяльності	174
Тема № 6. Державний контроль та нагляд у сфері господарсько-торговельної діяльності	203
Тестові завдання	238
Питання для підсумкового контролю	250
Список рекомендованої літератури	255

ВСТУП

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки особливого значення набуває завершувальна стадія суспільного виробництва – реалізація виготовленої продукції, тобто господарсько-торговельна діяльність. Аналіз господарської практики свідчить, що у структурі малого бізнесу саме торгівля набула більшого розповсюдження. При цьому з'являються нові форми господарсько-торговельної діяльності: торгівля через мережу Інтернет, надання специфічних послуг мобільного зв'язку, які ще не отримали відповідного правового забезпечення. Вказане обумовлює необхідність підготовки кваліфікованих фахівців у цій динамічній галузі суспільного виробництва не тільки з глибоким знанням основ господарського права, але й з практичними навичками застосування національного законодавства у сфері господарсько-торговельної діяльності, складання договорів, вмінням організувати правову роботу на торговельному підприємстві.

У навчально-методичному посібнику розглядаються питання правового регулювання господарсько-торговельної діяльності в Україні, чинне законодавство України у цій сфері та практика його застосування.

У виданні комплексно представлений навчальний, нормативний і методичний матеріал, необхідний для вивчення дисципліни «Правове забезпечення господарсько-торговельної діяльності». Зміст навчального посібника відповідає програмі курсу «Правове забезпечення господарсько-торговельної діяльності».

У посібнику враховані останні зміни вітчизняного законодавства у сфері господарсько-торговельної діяльності (станом на 1 січня 2013 року), висвітлено проблеми та перспективи розвитку законодавства про торгівлю та правозастосування.

У посібнику не тільки викладається навчальний і нормативний матеріал, але й пропонуються питання для перевірки знань студентів, завдання для практичних занять, питання для підсумкового контролю. Видання містить список рекомендованої нормативної, навчальної та наукової літератури.

Зауваження, коментарі та поради, які будуть з вдячністю
сприйняті та враховані просимо надсилати за електронною адресою
gromenko_yula@mail.ru

ТЕМА № 1.

СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття та ознаки господарсько-торговельної діяльності.
2. Види господарсько-торговельної діяльності.
3. Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності.
4. Правове становище посередників у сфері торгівлі.
5. Поняття товару. Правовий режим окремих видів товарів.

1. Поняття та ознаки господарсько-торговельної діяльності

Торговельна діяльність (торгівля, слово «торгівля» походить від шведського *torg*, що означає «площа») відноситься до одного з найбільш давніх і поширених видів людської діяльності.

До тепер визначення поняття «торгівля» залишається спірним, оскільки, по-перше, змішується поняття торгівлі в життєвому сенсі цього слова з вживанням у науці та законодавстві; по-друге, поняття торгівлі в економічному й юридичному сенсі.

Поняття «торгівля» традиційно розглядається у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні цим поняттям охоплюється і безпосередньо торговельна діяльність як один з найпоширеніших різновидів господарської діяльності, і цивільна купівля-продаж об'єктів цивільних прав, і промисел. У вузькому сенсі поняття «торгівля» розглядається як синонім **господарсько-торговельної діяльності**, яка згідно зі ст. 263 ГК України визначається як діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг. Однак, виходячи зі змісту ч. 4 цієї ж статті, стає зрозуміло, що під господарсько-торговельною діяльністю законодавець розуміє не тільки різні види

торгівлі, але і такі види послуг, як лізинг, оренда та інші, що є суперечливим.

Вузькоспеціальний характер має визначення торгівлі в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»: **«торгівля** – будь-які операції, що здійснюються за договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товари» (ст. 1).

Тільки для цілей розділу XII Податкового кодексу України слід розглядати термін «торговельна діяльність». Отже, **торговельна діяльність** – роздрібна та оптова торгівля, діяльність у торговельно-виробничій сфері (ресторанне господарство) за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток (підпункт 14.1.246 п. 14.1 ст. 14 ПК України).

Відповідно до наказу Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 5 липня 2004 року № 130 «Про затвердження національного стандарту України ДСТУ 4303-2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять», **торгівля** – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу і просування їх від виробника до споживача у формі купівлі-продажу та надавання пов'язаних із цим послуг; **торговельна діяльність** – це ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для одержання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам або посередницькі операції, або діяльність із надавання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача.

На виконання Програми розвитку внутрішньої торгівлі України на період до 2012 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24.06.2009 р. № 632 Міністерством економічного розвитку і торгівлі України розроблено проект Закону України «Про внутрішню торгівлю», згідно з яким **торговельна діяльність** – це діяльність з продажу товарів, у тому числі власного виробництва, або посередницька діяльність, у тому числі із надання агентських, комісійних та інших послуг у

просуванні товарів від виробників (постачальників) до кінцевого покупця.

Проаналізувавши норми чинного законодавства України, можна виділити такі **ознаки торговельної діяльності**:

- вид господарської діяльності. Торговельна діяльність може бути підприємницькою і здійснюватися для отримання прибутку. Крім того, торговельна діяльність може мати непідприємницький (некомерційний) характер. Так, реалізація продукції казенними підприємствами згідно з ч. 2 ст. 77 ГК також розглядається як торговельна, але, оскільки казенними підприємствами здійснюється некомерційне господарювання, то їх торговельна діяльність є некомерційною;

- особливий суб'єктний склад. Торговельну діяльність згідно з чинним законодавством можуть здійснювати суб'єкти господарювання: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;

- особлива сфера здійснення торговельної діяльності – сфера товарного обігу;

- цільова спрямованість торговельної діяльності – реалізація продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг. Згідно із ст. 262 ГК України продукція виробничо-технічного призначення – це матеріальні блага, які виробляються у галузях матеріального виробництва та призначені для використання у сфері виробництва в якості засобів виробництва. Вироби (товари) народного споживання – це матеріальні блага, які виробляються у галузях матеріального виробництва та призначені для використання у сфері особистого споживання, а не використовуються для виробництва інших товарів;

- мета — досягнення економічних та соціальних результатів і отримання прибутку або без мети отримання прибутку;

- виконання на професійних засадах. Як виду господарської діяльності торговельній діяльності притаманна така ознака, як виконання її на професійних засадах. Суб'єкт господарювання для провадження торговельної діяльності може мати роздрібну, дрібнороздрібну торговельну мережу та мережу закладів ресторанного господарства (ресторани, кафе, кафетерії тощо). Для здійснення торговельної діяльності суб'єкти господарювання використовують такі торговельні об'єкти: магазин, павільйон, кіоск, ятка; палатка, намет; лоток, рундук; склад товарний; крамниця-склад, магазин-склад.

Основними принципами провадження торговельної діяльності є:

- 1) рівність прав суб'єктів торговельної діяльності;
- 2) дотримання прав і законних інтересів суб'єктів торговельної діяльності;
- 3) добросовісна конкуренція;
- 4) дотримання встановлених законодавством вимог щодо правил та норм торговельного обслуговування покупців;
- 5) дотримання нормативно-правових актів, які регламентують торговельну діяльність;
- 6) державна підтримка соціально значущої торговельної діяльності;
- 7) недопущення незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність суб'єктів торговельної діяльності.

2. Види господарсько-торговельної діяльності

Відповідно до ч. 2 ст. 263 ГК України, *залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), в межах якого здійснюється товарний обіг*, господарсько-торговельна діяльність поділяється на ***внутрішню торгівлю та зовнішню торгівлю.***

Господарсько-торговельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання в таких **формах** (ч. 3 ст. 263 ГК України):

- матеріально-технічне постачання і збут;
- енергопостачання;
- заготівля;
- оптова торгівля;
- роздрібна торгівля і громадське харчування;
- продаж і передача в оренду засобів виробництва;
- комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності;
- інша допоміжна діяльність по забезпеченню реалізації товарів (послуг) у сфері обігу.

Торговельна діяльність може здійснюватися у сферах роздрібної та оптової торгівлі, а також у торгово-виробничій (ресторанне господарство або громадське харчування) сфері.

Визначення понять **оптової** та **роздрібної торгівлі** міститься у таких нормативних актах:

1) Законі України від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» (ст. 1). Отже, згідно вищевказаного Закону, оптова торгівля – це діяльність по придбанню і відповідному перетворенню товарів для наступної їх реалізації суб'єктам господарювання роздрібної торгівлі, іншим суб'єктам господарювання. Роздрібна ж торгівля трактується як діяльність по продажу товарів безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання незалежно від форми розрахунків, у тому числі на розлив у ресторанах, кафе, барах, інших підприємствах громадського харчування.

2) ДСТУ 4303-2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять». Саме на цей норматив посилається затверджений Постановою Кабінету Міністрів України за № 833 від 15.06.2006 р. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торгового обслуговування на ринку споживчих товарів. Роздрібною торгівлею, згідно ДСТУ, називають вид економічної

діяльності в сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачеві та надавання йому торговельних послуг. Оптовою – вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів за договорами поставки партіями для подальшого їх продажу кінцевому споживачеві через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання та надавання пов'язаних із цим послуг.

Для оптової торгівлі головною відмінною особливістю є категорія покупців – це суб'єкти господарювання. Але при цьому не може бути оптовою торгівлею продаж товару суб'єкту господарської діяльності на стандартних умовах продажу всім роздрібним покупцям, тобто на умовах публічного договору. Згідно з п. 1 ст. 633 Цивільного кодексу України публічним є договір, у якому одна сторона – підприємець бере на себе обов'язок здійснити продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до нього звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, готельне, медичне, банківське обслуговування тощо). А також у тому випадку, якщо далі такий товар буде ним перепродано або використано у його господарській діяльності. Тобто якщо підприємство через підзвітну особу придбало в роздрібній торговельній мережі лампочки освітлення або канцелярські товари для офісу, така господарська операція не належить до оптової торгівлі.

Реалізація товару особі, яка не є суб'єктом господарювання, на стандартних умовах продажу вважається роздрібною торгівлею незалежно від кількості проданого товару і його призначення, оскільки продаж здійснено на умовах публічного договору. Але якщо з такою особою укладено договір купівлі-продажу, у тому числі з відстроченням платежу, такий продаж розглядається як оптовий.

У суб'єктів господарювання часто виникають запитання: з якої кількості, з якої партії товару (товарів) розпочинається оптова торгівля? Щоб відповісти на нього, слід звернутися до ДСТУ 3993-2000, відповідно до якого партія товару – це певна кількість товарів одного або декількох найменувань, закуплених, відвантажених або

отриманих одночасно за одним товаросупровідним документом. Тобто будь-які кількісні критерії у цьому випадку відсутні.

Отже, при визначенні виду торгівельної діяльності важливе значення має не форма розрахунків або обсяг реалізованого товару, а правовий статус покупця (кінцевий споживач або суб'єкт господарювання) та ціль купівлі товару – для власного споживання або для подальшої роздрібної реалізації чи виробничого використання.

Проект Закону «Про внутрішню торгівлю» наступним чином визначає ці поняття:

- роздрібна торгівля – продаж товарів покупцеві для кінцевого споживання;
- оптова торгівля – продаж товарів для подальшого їх перепродажу або для використання у виробництві, або для забезпечення діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Відповідно до п. 1.3 Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства, затверджених наказом Мінекономіки від 24.07.2002 р. за № 219, ***ресторанне господарство*** – вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надавання послуг відносно задоволення потреб споживачів у харчуванні з організуванням дозвілля або без нього.

За характером організації виробництва підприємства ресторанного господарства, в основному, схожі з підприємствами харчової промисловості. Однак, на відміну від підприємств харчової промисловості, підприємства ресторанного господарства виробляють продукцію, що не підлягає тривалому зберіганню й має бути швидко реалізованою. Частина продукції реалізується населенню через мережу магазинів кулінарії для споживання в домашніх умовах.

За характером реалізації продукції ресторанне господарство відрізняється від підприємств харчової промисловості та роздрібної торгівлі, оскільки тут, поряд з реалізацією продукції, організовується її споживання, а також надання населенню різних видів послуг.

Оптова торгівля має пряму і опосередковану форми.

Пряма форма оптової торгівлі здійснюється товаровиробниками при реалізації власної продукції суб'єктам господарювання для її продажу в роздрібній мережі.

Опосередкована форма оптової торгівлі здійснюється:

- 1) оптовими торговельними посередниками;
- 2) через магазини «кеш енд кері», аукціони, оптові ярмарки, оптові ринки, за допомогою засобів дистанційного зв'язку.

Роздрібну торгівлю класифікують за типом місця торгівлі:

- 1) роздрібну торгівлю в магазинах;
- 2) роздрібну торгівлю поза магазинами (дистанційна торгівля).

Роздрібна торгівля в магазинах у подальшому розподіляється на *спеціалізовану* (роздрібна торгівля тютюновими виробами в спеціалізованих магазинах; роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах) та *неспеціалізовану* роздрібну торгівлю.

Різновидом роздрібної торгівлі можна визнати **дрібнороздрібну торгівлю**. Відповідно до Правил роботи дрібнороздрібної торговельної мережі, затверджених наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України (зараз Мінекономрозвитку) від 08.07.1996 р. № 369, роздрібна торгівля через дрібнороздрібну торговельну мережу є однією із форм позамагазинного продажу товарів, при якій приміщення не мають торговельного залу для покупців.

Продаж товарів здійснюється через:

- 1) пункти некапітальної забудови – кіоски, ларі, ларки, палатки, павільйони для сезонного продажу товарів, торговельні автомати;
- 2) засоби пересувної мережі – автомагазини, автокафе, авторозвозки, автоцистерни, лавки-автопричепи, візки, спеціальне технологічне обладнання (низькотемпературні лотки-прилавки), розноски, лотки, столики тощо.

Відповідно до Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.04.2007 р. № 103 **дистанційна торгівля** – форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім

передаванням вибраного товару споживачем. Засобами дистанційного зв'язку є телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення, інформаційні мережі, зокрема Інтернет, які можуть використовуватися для укладення договорів на відстані.

Дистанційна торгівля (згідно зі ст. 8 проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю») – форма продажу товарів поза об'єктами торгівлі за допомогою засобів зв'язку, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім його отриманням покупцем.

Суб'єкт господарювання для здійснення дистанційної торгівлі повинен мати стаціонарний об'єкт торгівлі (офісні та складські приміщення).

Доведення до покупця інформації про товари та умови договору купівлі-продажу при дистанційній торгівлі здійснюється суб'єктом господарювання за допомогою каталогів, буклетів, проспектів, засобів зв'язку, поштового зв'язку, телебачення, радіо, інформаційних мереж, зокрема мережі Інтернет.

Розвиток Інтернету в Україні сприяє активному формуванню та вдосконаленню такої нової форми організації торгівлі, як електронна торгівля. На шляху вдосконалення національної системи електронної комерції необхідно враховувати міжнародний досвід, зокрема, Типовий закон про електронну торгівлю Комісії ООН з права міжнародної торгівлі від 16.12.1996 р. (так званий Типовий закон ЮНСТТРАЛ), прийнятий на 29-й сесії Комісії Організації Об'єднаних Націй¹ та Модельний закон СНД щодо електронної торгівлі, прийнятий на тридцять першому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД (Постанова № 31-12 від 25 листопада 2008 року)².

В рамках Європейського Союзу прийнято ряд актів, спрямованих на регулювання електронної комерції. Серед них:

¹ Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_321

² Модельний закон СНД щодо електронної торгівлі – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_k75

Директива ЄС «Про електронну торгівлю», «Про електронний підпис», «Про деякі аспекти електронної торгівлі на внутрішньому ринку», «Про захист споживачів у випадку укладення контрактів на відстані» тощо.

В нашій країні провадиться законопроектна робота з підготовки закону про електронну торгівлю (комерцію).

Електронна торгівля – роздрібна, оптова торгівля, для якої характерне замовлення, купівля, продаж товарів з використанням комп'ютерної та телекомунікаційної техніки.

Згідно з Модельним законом щодо електронної торгівлі, **електронна торгівля** - торгівля, здійснювана з використанням інформаційних систем, інформаційно-комунікаційної мережі і електронних процедур.

В електронній торгівлі беруть участь:

- продавці, які здійснюють електронну торгівлю товарами, виконанням робіт, наданням послуг;
- покупці відповідних товарів, робіт і послуг;
- інформаційні та інші посередники, опосередковано беруть участь або сприяють вчиненню електронних угод.

Комісійна торгівля – форма продажу товару у роздріб, що передбачає передачу товару для реалізації відповідно до договору комісії, укладеного між суб'єктом господарювання (комісіонером) та фізичною особою або суб'єктом господарювання (комітентом), без переходу до комітента права власності на товар.

Мережева торгівля – форма продажу товарів у роздріб, яка здійснюється через багаторівневу мережу торговельних агентів і передбачає передачу товару для реалізації відповідно до договору, укладеного між суб'єктом господарювання, який здійснює мережеву торгівлю, та торговельним агентом мережевої торгівлі без переходу до торговельного агента мережевої торгівлі права власності на товар.

Одним з найбільш динамічних і перспективних видів роздрібної торгівлі є **вендінг**. У перекладі з англійської мови «вендінг» (vending) означає продаж товарів і послуг через торговий автомат. Торгівля через торговельні автомати є однією із форм

позамагазинного продажу товарів у дрібнороздрібній торговельній мережі.

Торговельна діяльність в Україні регулюється Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Податковим кодексом України, Законами України «Про захист прав споживачів», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про споживчу кооперацію», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», «Про підтвердження відповідності», «Про лікарські засоби», «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру», «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», іншими актами законодавства.

Детально загальні правила здійснення торговельної діяльності регулює підзаконний нормативно-правовий акт – Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 833. Ці Порядок і правила визначають загальні умови здійснення торговельної діяльності, основні вимоги до торговельної (торговельно-виробничої) мережі і торговельного обслуговування громадян, що набувають товари для власних побутових потреб у підприємств (їх об'єднань), установ, організацій незалежно від форм власності, громадян-підприємців та іноземних юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність на території України у сфері торгівлі.

3. Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності

Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності є суб'єктами господарювання. За змістом ч. 1 ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську

компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Ч. 2 ст. 55 ГК України містить загальний перелік суб'єктів господарювання. Ними вважаються:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Торговельною діяльністю мають право займатися громадяни та юридичні особи, які зареєстровані як суб'єкти господарювання й у випадках, передбачених законами, отримали ліцензію, торговий патент.

Не мають право займатися торговельною діяльністю:

- громадяни, які не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, та юридичні особи, статутними документами яких цей вид діяльності не передбачений.

- громадяни, яким Конституцією України, Законами України «Про підприємництво», «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про статус суддів», «Про засади запобігання і протидії корупції» та ін. – цей вид діяльності забороняється (військовослужбовці, посадові та службові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, органів державної влади та управління, покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств, а також інші особи, уповноважені здійснювати функції держави та ін.).

- юридичні особи, які здійснюють банківську діяльність.

Окремими видами торговельної діяльності мають право займатися тільки суб'єкти, які отримали ліцензію (торгівля

алкогольними та тютюновими виробами, вогнепальною зброєю, лікарськими препаратами та ін.).

Окремі види торговельної діяльності мають право здійснювати тільки спеціальні суб'єкти. Так, діяльність по випуску та обігу цінних паперів мають право здійснювати тільки банки або акціонерні товариства для яких це є виключним видом діяльності.

Суб'єкт господарювання для здійснення торговельної діяльності може мати:

1. торговельні об'єкти оптової торгівлі, складське приміщення або мережу складів – для провадження оптової торговельної діяльності;

2. роздрібну, дрібнороздрібну торговельну мережу – для провадження роздрібною торговельною діяльністю;

3. мережу закладів ресторанного господарства (ресторани, кафе, кафетерії тощо) – для здійснення ресторанного обслуговування.

Відповідно до національного стандарту України ДСТУ 4303-2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять», **торговельний об'єкт** – майновий комплекс, який займає окрему капітальну споруду або який розміщено в спеціально призначеному та обладнаному для торгівлі приміщенні іншої капітальної або некапітальної споруди та має приміщення для провадження торговельної діяльності.

Стаття 14 Податкового кодексу України застосовує термін «торговельна точка», яким визначено поняття пункту продажу товарів – магазин, інша торговельна точка, що розташовані в окремому приміщенні, будівлі або їх частині, і мають торговельний зал для покупців або використовують для торгівлі його частину.

Торговельними об'єктами є:

1) у сфері оптової торгівлі:

- склад товарний (універсальний, спеціалізований, змішаний);
- магазин-склад;

2) у сфері роздрібною торгівлі:

- магазин;
- павільйон;
- кіоск, ятка;

- палатка, намет;
- лоток, рундук;
- склад товарний;
- крамниця-склад, магазин-склад.

Магазини можна класифікувати за різними критеріями:

1) за товарною спеціалізацією:

- продовольчі;
- непродовольчі;
- змішані.

2) за товарним асортиментом:

- універсальні;
- спеціалізовані;
- вузькоспеціалізовані;
- комбіновані;
- неспеціалізовані.

3) за методом продажу товарів:

- з індивідуальним обслуговуванням;
- з самообслуговуванням;
- торгівлею за зразками;
- торгівлею за попереднім замовленням.

Магазин (крамниця) – торговельний об'єкт у роздрібній торгівлі, призначений для організації продажу товарів кінцевим споживачам і надання їм торговельних послуг.

Павільйон – торговельний об'єкт у роздрібній торгівлі, призначений для організації продажу товарів кінцевим споживачам, розміщений в окремій споруді полегшеної конструкції та має торговельну залу для покупців.

Торговельна палатка (намет) – торговельний об'єкт складанно-розбірної конструкції для організування роздрібного продажу товарів, без торговельної зали для покупців, на одне або кілька робочих місць із товарним запасом на одинь день торгівлі.

Торговельний кіоск (ятка) – торговельний об'єкт для організування роздрібного продажу товарів, який має постійне просторове місце, займає окрему закриту споруду некапітального типу на одне робоче місце без торговельної зали для покупців та додаткової площі для розміщування запасу товарів.

Торговельний автомат – це технічний засіб, який автоматично відпускає товари покупцеві після одержання від нього платіжних засобів.

Засоби пересувної торгівлі – тимчасові торгові місця для здійснення роздрібного продажу товарів з використанням спеціально обладнаних транспортних засобів (автомагазини, авторозвозки, мото-, велоколяски, ручні візки) і торгівля на рознос.

Магазини залежно від їх потенціалу і провідної спеціалізації поділяються на такі **основні типи**:

- гіпермаркет – магазин (крамниця) самообслуговування торговельною площею понад 2500 кв. м з асортиментом продовольчих та непродовольчих товарів понад 15 тисяч асортиментних позицій;

- універмаг – магазин (крамниця) торговельною площею понад 2500 кв. м із широким асортиментом непродовольчих товарів понад 10 тисяч асортиментних позицій;

- універсам, або супермаркет – магазин (крамниця) самообслуговування торговельною площею від 400 кв. м до 2499 кв. м з асортиментом продовольчих і непродовольчих товарів понад 5 тис. асортиментних позицій;

- мінімаркет – магазин (крамниця) самообслуговування торговельною площею до 200 кв. м з асортиментом продовольчих товарів не менше 500 асортиментних позицій;

- торговельний центр – група торговельних об'єктів, зосереджених в одному місці і керованих як одне ціле, які за своїми типами, розмірами та місцем розташування функціонально відповідають потребам торговельної зони, яку вони обслуговують;

- комісійний магазин – магазин, що здійснює роздрібний продаж товарів, прийнятих від юридичних чи фізичних осіб (комітентів) на засадах договору комісії, без переходу права власності на товари;

- дискаунт – тип магазину, що характеризується обмеженою номенклатурою торгових послуг, до того ж у ньому товари повсякденного попиту реалізуються за порівняно низькими цінами або з наданням постійних торгових знижок.

Окреме місце у сфері торгівлі займає такий суб'єкт, як ринок. **Ринок** – це суб'єкт господарювання, створений на відведеній за рішенням місцевого органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування земельній ділянці і зареєстрований в установленому порядку, функціональними обов'язками якого є надання послуг та створення для продавців і покупців належних умов у процесі купівлі-продажу товарів за цінами, що складаються залежно від попиту і пропозицій.

Ринки можна класифікувати за такими критеріями:

1) за конструкцією:

- криті;
- відкриті;
- комбіновані;

2) за часом діяльності:

- постійно діючі або сезонні;
- ранкові та вечірні;

3) за місцезнаходженням:

- міські;
- селищні;
- сільські;

4) за видами економічної діяльності:

- з оптової торгівлі;
- з роздрібної торгівлі;

5) за товарною спеціалізацією:

- з продажу продовольчих товарів,
- з продажу непродовольчих товарів;
- з продажу транспортних засобів;
- з продажу худоби та кормів, тварин і птахів, квітів тощо;
- змішані.

Наказом Міністерства економіки від 24.07.2002 р. № 219 «Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства» визначений термін **«заклад ресторанного господарства»** як організаційно-структурна одиниця у сфері ресторанного господарства, яка здійснює виробничо-торговельну діяльність: виробляє і (або) доготовляє, продає і організовує

споживання продукції власного виробництва і закупних товарів, може організовувати дозвілля споживачів.

Заклади (підприємства) ресторанного господарства поділяються за типами: фабрики-кухні, фабрики заготівельні, ресторани, бари, кафе, їдальні, закусочні, буфети, магазини кулінарних виробів, кафетерії, а ресторани та бари – також на класи (перший, вищий, люкс).

4. Правове становище посередників у сфері торгівлі

Торгівельне посередництво давно вже виокремилось в самостійний вид підприємництва. В умовах ринкової економіки посередницька діяльність набуває пріоритетного значення як механізм, що сприяє розвитку торгівельно-господарських зв'язків, активізації продажу товарів.

Посередником є будь-який суб'єкт підприємницької діяльності, що вчиняє дії юридичного та/або фактичного характеру, виступаючи в господарському обороті від власного імені, однак завжди в інтересах замовника¹.

За змістом діяльності посередників та характером їх взаємозв'язків із суб'єктами господарювання, яким надаються посередницькі послуги, виокремлюються комісіонери, повірені, агенти, дистриб'ютори тощо.

Посередників, які функціонують в сфері товарного обігу класифікують за такими критеріями:

- тип укладеної угоди;
- обсяг наданих повноважень;
- характер взаємодії з принципалом.

Тип угоди, що укладається з посередником є ключовим критерієм класифікації, оскільки саме характер угоди і визначає

¹ Рєзнікова В. В. Правове регулювання посередництва у сфері господарювання (теоретичні аспекти): монографія / В. В. Рєзнікова. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – С. 216.

обсяг повноважень, які будуть надані посереднику принципалом, та ринкову позицію, яку зможе зайняти посередник. Отже розглянемо види посередників виходячи із типів посередницьких угод, що укладають в сфері товарного обігу. Розрізняють такі типи угод з торговими посередниками:

- **Агентські угоди** – на основі такої угоди посередники не мають права укладати угоди з третіми особами. До видів посередників, що укладають такі угоди відносять: агентів-представників, брокерів, маклерів.

- **Комісійні угоди** – в даному випадку посередники укладають угоди з третіми особами від свого імені, але за рахунок довірителя. Такі угоди укладають комісіонери, консигнатори.

- **Угоди доручення** – відповідно до такої угоди посередники укладають угоди з третіми особами від імені та за рахунок довірителя. За такими угодами діють повірені.

- **Угоди з перепродажу** передбачають, що посередники укладають угоди з третіми особами від свого імені та за свій рахунок. До видів посередників, що діють на основі таких угод відносять: дистриб'юторів, дилерів.

Агенти-представники представляють тільки інтереси замовника (принципала) на визначеному ринку за погодженою номенклатурою товарів. Як було зазначено вище вони не мають права укладати будь-які договори на пропонований товар ні від свого імені, ні від імені принципала. Обов'язки агента-представника охоплюють: проведення маркетингових досліджень та збір інформації щодо тенденцій ринку; надання замовнику інформації про технічні вимоги до товарів, запити споживачів, рівень цін, передбачувані розміщення замовлень; створення позитивної думки про замовника та його товари серед споживачів, проведення рекламних кампаній; налагодження ділових контактів принципала з імпортерами товарів; сприяння укладанню і виконанню договорів.

Брокер – це особа, що виступає в ролі посередника між подавцем та покупцем товару, цінних паперів, валюти. Брокери сприяють укладанню торгових угод, «з'єднуючи» покупців та

продавців, але самі стороною договору ні від продавця, ні від покупця не виступають. За виконання своїх функцій вони отримують винагороду у вигляді комісійних при укладанні угоди.

За посередництво брокер одержує невелику винагороду, як правило, від тієї сторони, що звернулася до нього першою. При разовому звертанні – угода з брокером на виконання посередницьких функцій не підписується, при довгострокових відносинах – оформляється відповідний договір.

Маклер – це посередник між продавцем та покупцем, який професійно займається посередництвом при купівлі-продажу товарів, цінних паперів, послуг страхування. Головна задача маклера – сприяння в укладанні угод купівлі-продажу шляхом зведення партнерів угоди.

Маклер отримує винагороду від кожної із сторін угоди в розмірі, що залежить від розміру угоди.

Комісіонери – це посередники, що отримують доручення від комітента здійснити операцію купівлі-продажу з третім контрагентом. Угода укладається від імені комісіонера, але за рахунок комітента. Посередником комісіонер є тільки для комітента. Для третього контрагента комісіонер буде стороною контракту купівлі-продажу (продавцем – при продажі, покупцем – при покупці товару).

З комітентом комісіонер укладає договір комісії, що зазвичай носить разовий характер. У договорі комісії визначаються: ціни (нижче яких не можна продавати і вище яких не можна купувати); терміни поставок обговорених партій товару; граничні технічні і якісні характеристики товару; відповідальність сторін; розміри і порядок виплати комісійної винагороди.

Консигнатор – посередник, що здійснює реалізацію товарів на комісійній основі. Відмінною особливістю консигнатора є виконання ним такої функції як зберігання товару, оскільки відповідно до договору консигнації, що укладається між консигнатором і консигнантом (власником товару), товари відвантажуються на консигнаційний склад для поданої реалізації на даному ринку, проте право власності на товари залишається за консигнантом. Якщо протягом визначеного в договорі терміну

товари не будуть повністю реалізовані, залишки повертаються консигнанту.

Договір консигнації визначає: суму товарів як зберігаються, так і надходять на склад; термін консигнації (реалізації) суми товарів; обов'язок консигнатора застрахувати товар, що зберігається на складі на користь консигнанта (власника товару); терміни платежів по календарних періодах по відкритому рахунку з наданням консигнатором банківської гарантії; спосіб консигнації: безповоротна, частково поворотна чи поворотна.

Договір консигнації дає можливість консигнатору активно впливати на рівень цін на ринку, підвищуючи їх у період попиту і знижуючи – у період поганої реалізації. Винагорода консигнатора зазвичай складає різницю між цінами, названими консигнантом, і цінами реалізації споживачу.

Повірені (торгові агенти) – це вид посередників, що діють на основі договору доручення. Суть даної угоди полягає в тому, що принципал (довіритель) доручає посереднику (повіреному) продати чи купити товар, знайти замовників і виконавців по наданню певних послуг на обговореній території в погоджений період за рахунок і від імені принципала.

Збутові функції, що виконує повірений, оговорюються його угодою з фірмою-постачальником і залежать від цілей та можливостей постачальника, специфіки товару, можливостей посередника. Обов'язки повіреного набагато ширше, ніж комісіонера, і можуть охоплювати:

1. вивчення кон'юнктури ринку і інформації принципала;
2. створення на ринку сприятливої думки про товари принципала, самого принципала, як надійного постачальника, проведення реклами товарів;
3. сприяння принципалу в придбанні товарів чи реалізації їх від імені принципала;
4. утримання або оренду складів для скорочення термінів поставки товарів споживачам;
5. організація і використання власної збутової мережі;
6. здійснення передпродажного сервісу і технічного обслуговування.

Винагорода повіреного фіксується в договорі доручення у вигляді відсотка від вартості проданих по укладеній ним угоді товарів. Йому може бути компенсована частина витрат на рекламу, презентацію з записом цієї умови в угоду.

Дистриб'ютори – це посередники, що займаються продажем товарів від свого імені і за свій рахунок, вони самі несуть усі ризики, пов'язані з псуванням чи втратою товарів, а також з неплатоспроможністю покупців.

Дистриб'юторські угоди для принципала цікаві тим, що:

- дають можливість виходу на нові ринки;
- укладаються з фірмами, що мають власну збутову мережу чи засоби на її створення;
- супроводжуються договорами купівлі-продажу товарів;
- гарантують одержання платежу за товар відразу після постачання товару;
- виключають ризики збитків від втрати чи ушкодження товарів на території іншої країни, тому що, отримуючи товар, дистриб'ютор стає його власником.

Для дистриб'ютора ці договори цікаві тим, що він має: велику комерційну незалежність; самостійно встановлює ціни; отримує найчастіше монопольне право на продаж товарів принципала на своїй території.

Посередницька угода з дистриб'ютором підписується зазвичай на тривалий термін (2-5 років) з наступним продовженням за згодою сторін. Вони укладаються в основному на реалізацію машинно-технічних, сировинних і споживчих товарів.

Винагороду посередника складає різниця між цінами покупки і перепродажу.

Дилер – це посередник, що закуповує оптом товари у різних виробників і реалізує їх від свого імені в роздріб або дрібними партіями.

За своєю суттю дилерські фірми виконують такі самі функції, що й оптова торгівля, але окрім цього здійснюють ще й сервісне обслуговування, оскільки працюють з технічно складними товарами. Виділення із оптової торгівлі дилерів з наданням їм на

реалізацію складної продукції суттєво підвищило ефективність збуту. Дилери, окрім чисто комерційної кваліфікації, володіють високою технічною грамотністю, що дозволяє краще запропонувати товар, продемонструвати його в дії, навчити користуванню, надати консультацію. Купуючи техніку у дилера, споживач позбавлений великої кількості проблем, що виникають в процесі її експлуатації (наприклад, ремонт, забезпечення запасними частинами та витратними матеріалами), а це в свою чергу створює основу для подальших контактів, забезпечуючи дилеру потенційного клієнта на майбутнє.

5. Поняття товару. Правовий режим окремих видів товарів

Товаром є продукт, призначений для продажу, що спроможний задовольняти потреби фізичних та юридичних осіб, та еквівалентна вартість якого має вираження в ціні. Згідно пп. 14.1.244 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України товари – матеріальні та нематеріальні активи, у тому числі земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення.

Товар є складним поняттям, яке інтегрує в собі багато відчутних та невідчутних властивостей, до яких належать упаковка, колір, ціна, престиж виробника, котрі покупець згоден прийняти для задоволення своїх потреб і побажань. Однак серцевину змісту цього поняття утворює споживча та мінова вартість.

Споживчою вартістю – є здатність об'єкта завдяки своїм корисним властивостям задовольняти різноманітні потреби учасників суспільних відносин. Міновою вартістю – є здатність товару обмінюватися на інше економічне благо, яке у більшості випадків виконує функцію загального еквівалента. Ринкова вартість товару в її загальній формі не є тотожною сумі всіх витрат (у грошовому виразі) на його виробництво, вона завжди перевищує альтернативні витрати на величину економічного прибутку.

За своєю споживчою вартістю товари поділяються на три групи¹:

1. *Товари виробничого призначення* – товари, які призначені для задоволення виробничих потреб (до цієї групи також належать сировина, напівфабрикати, комплектувальні вироби і т. п.).

2. *Товари народного споживання* – товари, які призначені для задоволення побутових, особистих потреб.

Товари і виробничого, і споживчого призначення можуть володіти або загальною, або спеціальною споживчою вартістю.

Загальна споживча вартість – це здатність товару задовольняти попит, викликаний найбільш типовими господарськими (або споживчими) потребами, що виникають у різних галузях суспільного виробництва (або у більшості громадян).

Спеціальна споживча вартість – це здатність товару задовольняти попит, зумовлений або господарськими потребами, що виникають у суб'єктів, які займаються певним різновидом господарської діяльності (наприклад, спеціальне виробниче обладнання), або винятково в окремих категорій громадян (приміром, інвалідів, осіб, які страждають на певні захворювання).

За способом виготовлення та наявністю інноваційної компоненти товари виробничого призначення і товари споживчого попиту поділяються на стандартні товари та унікальну продукцію.

3. *Товари загального призначення (об'єкти життєзабезпечення)* товари, що мають загальну споживчу вартість для всіх покупців (потребу в них відчують усі суб'єкти, незалежно від сфер їх життєдіяльності).

Цінність цих товарів не залежить від взаємодії з іншими ресурсами (приміром, електроенергія має цінність як для промислових, сільськогосподарських та інших підприємств, так і для звичайних громадян, які не займаються підприємницькою діяльністю). Саме із цих міркувань у низці нормативних актів споживачами цих товарів названі як фізичні, так і юридичні особи, у тому числі суб'єкти підприємницької діяльності (Закони України

¹ Мілаш В.С. Господарське право: курс лекцій: у 2-х ч. – Ч. 2. / В.С. Мілаш. – Х.: Право, 2010. – С. 10-12.

«Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р.; «Про питну воду та питне водопостачання» від 10 січня 2002 р.; «Про тепlopостачання» від 2 червня 2005 р. тощо).

За правовою природою (формою) товари поділяються на декілька груп:

1. *Товари-майно*. За останні десятиріччя значно модернізовано концепцію розуміння майна, до якого сьогодні також зараховують всі види енергії, сировину, «ідеальні» майнові об'єкти (майнові права інтелектуальної власності, права на об'єкти фінансової власності, до якої належать гротові папери (облігації, векселі, чеки тощо) та документи, що виражають право участі в різноманітних товариствах (акції, паї) тощо.

За строками використання більшість товарів, що належать до групи «майно», поділяються на:

а) *товари короткострокового використання* (товари, що швидко псуються та відповідно мають невеликий термін придатності, що обчислюється годинами, днями, тижнями або місяцями);

б) *товари тривалого використання* (товари, що довгий час зберігають свою споживчу вартість, і термін придатності яких може бути необмеженим або обчислюватися роками).

Встановлення чітко визначеного *строку придатності* на товари тривалого використання є обов'язковим, якщо споживчі властивості таких товарів можуть з часом погіршуватися і становити небезпеку для життя, здоров'я, майна споживачів і навколишнього природного середовища. На товари тривалого використання зазвичай встановлюються *гарантійні строки*, протягом яких виробник (продавець, виконавець або будь-яка третя особа) бере на себе зобов'язання про здійснення безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв'язку з введенням її в обіг. Гарантійний строк може бути встановлений *нормативно-правовими актами, нормативними документами* (стандартами, кодексами усталеної практики, технічними умовами тощо) *чи договором*.

Гарантійний строк зазначається в паспорті на продукцію або на етикетці чи в будь-якому іншому документі, що додається до продукції.

Стосовно продукції, на яку гарантійні строки або строк придатності не встановлено, споживач має право пред'явити продавцю (виробнику, виконавцю) відповідні вимоги, якщо недоліки було виявлено протягом двох років, а стосовно об'єкта будівництва – не пізніше десяти років від дня передачі їх споживачеві.

У групі «товари – майно» особливе місце займає *підакцизний товар* як товар за кодами згідно з УКТ ЗЕД, на який Податковим кодексом України встановлено ставки акцизного податку. Податковим кодексом України визначаються види підакцизних товарів та ставки акцизного податку. Згідно з п. 1 ст. 215 ПК України до підакцизних товарів належать: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли.

2 *Інформація, яка не є об'єктом права інтелектуальної власності* (мова йде про інформацію, що набуває матеріального втілення у бізнес-планах, маркетингових планах, інвестиційних проектах, висновках експертів, проектних пропозиціях, звітах тощо).

У більшості випадків така інформація є товаром (об'єктом) за договорами про надання інформаційних послуг. Легальне визначення останніх міститься у ст. 41 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р, за якою інформаційною послугою є діяльність з надання інформаційної продукції (матеріалізованого результату інформаційної діяльності, призначеного для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин) споживачам з метою задоволення їхніх потреб. Інформаційною сутністю володіють й інші послуги, в числі яких і консалтингові, і маркетингові, і аудиторські послуги тощо. Інформаційна складова цих послуг полягає в тому, що саме *інформація є одночасно об'єктом впливу виконавця послуг*

(діяльність виконавця спрямована на зміну стану інформації – збір, систематизація, аналіз) та *володіє ефектом результативності* (результатом діяльності виконавця є новий інформаційний продукт, який набуває споживчої та мінової вартості).

3. *Товари – результати робіт.* Найбільшого поширення на доктринальному рівні набула думка, за якою підставою розмежування послуг від робіт є їх юридичні наслідки – наявність чи відсутність упредметненого результату (майновий результат робіт та відсутність такого у послуги). Однак існує й погляд на роботу як на окремий різновид послуг (результати одних послуг утілюються в матеріальних предметах, наприклад, послуги, пов'язані із виготовленням речей на замовлення, або зі здійсненням їх ремонту; інші ж послуги не мають вираження в упредметненому результаті – послуги з перевезення вантажу або зберігання майна).

Під час відмежування послуг від робіт також пропонується використовувати критерій спрямованості діяльності, яка складає зміст послуги або роботи: діяльності, що становить зміст послуги, завжди носить індивідуальний суб'єктний характер, спрямована на особистість послугоодержувача (побутові послуги) або на його діяльність (професійні послуги); натомість, діяльність, яка складає зміст робіт, – завжди спрямована на конкретне майно (майновий результат).

Робота може бути пов'язана із проектуванням, будівництвом нових, розширенням, реконструкцією, капітальним ремонтом та реставрацією чинних об'єктів і споруд як виробничого, так і невиробничого призначення, із поліпшенням якісних характеристик обладнання, речей побутового призначення тощо. Упредметнений результат робіт (створення нових об'єктів цивільних та/або господарських прав чи якісної зміни у стані вже існуючих об'єктів шляхом відновлення та/або покращення їх споживчих характеристик) є «віддільним» від самих робіт та «споживається» після їх виконання.

4. *Товари – послуги як дії; товари – послуги як єдність дій та їх корисного результату.* Державним класифікатором продукції та послуг ДК 016:2010 послуга визначається як *наслідок*

безпосередньої взаємодії між постачальником та споживачем і внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача (таке визначення виходить з визнання послуги як результату діяльності її виконавця, проте, маємо нагадати, що даний нормативний акт не проводить розмежування послуг та робіт). ЦК України (зокрема розділ III, присвячений об'єктам цивільних прав) хоча й виходить з розмежування цих понять, однак не розкриває їх змісту.

В літературі склалися різні підходи до визначення поняття та характерних ознак послуги. За одним із усталених в правовій доктрині підходів *послуга* розглядається як діяльність, структурними складовими елементами якої є окремі юридично значимі фактичні та/або юридичні дії суб'єкта господарювання – послугонадавача, та яка не пов'язана зі створенням упредметненого результату як певного матеріального блага¹. При цьому результатом послуги є певний корисний ефект, як відповідне нематеріальне благо, що характеризується матеріальною непомітністю (тобто невідчутністю, оскільки споживання послуги не передбачає переходу права власності на неї), має споживчу вартість і задовольняє потреби послугоотримувача, є невіддільним від свого джерела (самої діяльності), характеризується невичерпністю та неможливістю зберігання, якість якого є диференційованою і який споживається в момент здійснення такої діяльності (тобто в процесі надання самої послуги).

На відміну від результатів робіт, результати послуг є невідчутними у матеріальному сенсі: вони мають вияв у встановленні, збереженні активів замовника послуг, відтворенні або покращенні його економічного стану, рівня конкурентоспроможності на певному ринковому сегменті (фінансові послуги, довірче управління майном, консалтингові послуги, аудиторські послуги, зі створення та розповсюдження реклами) або у «обслуговуванні» особистих немайнових благ

¹ Рєзнікова В.В. Правове регулювання посередництва у сфері господарювання (теоретичні аспекти): монографія / В.В. Рєзнікова. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – С. 163.

замовника (медичні, соціальні, освітні послуги тощо). Послуги можуть бути поєднані зі створенням матеріального компонента (наприклад, виготовлення рекламних щитів за договором про надання рекламних послуг або виготовленням пломби у договорі на надання медичних послуг), який проте не являє собою самостійну цінність, а є складовою частиною послуги (у наведених прикладах – способом рекламування товарів, способом лікування).

Усі товари є об'єктами сфери обміну (сфери товарно-грошових відносин), однак не всі з них є об'єктами сфери обігу (не всі товари піддаються оцінці за критерієм оборотоздатності). *Об'єктом сфери обігу є тільки товар, що має статус об'єкта права власності* (тобто майно у широкому значенні слова).

Оборотоздатність товару – це спроможність його до обігу, тобто переходу із власності однієї особи до іншої (вільно чи з певними обмеженнями).

За критерієм оборотоздатності майно поділяється на три види:

1) вільне в обороті (те, що може вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої);

2) обмежене в обороті (об'єкти, які відповідно до закону можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному та/або господарському обороті допускається за спеціальним дозволом);

3) вилучене з обороту (види об'єктів, «рух» яких не допускається як у цивільному, так і господарському обороті, прямо встановлені у законі; такими об'єктами є континентальний шельф, морська економічна зона, окремі земельні ділянки та водні об'єкти тощо). Останні за своєю суттю здатні до обігу, однак з метою захисту публічних інтересів вилучені з нього.

Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2471 затверджено перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України (додаток 1), а також встановлено спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна (додаток 2).

До видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, належать:

1. Зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї та боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси.

2. Вибухові речовини й засоби вибуху. Всі види ракетного палива, а також спеціальні матеріали та обладнання для його виробництва.

3. Бойові отруйні речовини.

4. Наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря).

5. Протиградові установки.

6. Державні еталони одиниць фізичних величин.

7. Спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації (зазначені засоби не можуть перебувати також у власності юридичних осіб недержавних форм власності).

8. Електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії.

Відповідно до Закону України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р. № 1296, в Україні забороняються виробництво та обіг у будь-якій формі: 1) продукції порнографічного характеру; 2) продукції, яка принижує або ображає націю чи особистість за національною ознакою; принижує особистість, є проявом знущання з приводу фізичних вад (каліцтва), з душевнохворих, літніх людей; 3) продукції, яка пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України, фашизм та неофашизм, пропагує бузувірство, блюзнірство, неповагу до національних і релігійних святинь;

пропагує невігластво, неповагу до батьків, наркоманію, токсикоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички.

До товарів, свобода на торгівлю яких обмежена, належать об'єкти, які можуть придбаватись громадянами тільки за наявності у них відповідного дозволу, що надається:

а) на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку;

на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку;

на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку;

на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку;

б) на об'єкти, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури, – спеціально уповноваженими державними органами охорони пам'яток історії та культури;

в) на радіоактивні речовини – Державною інспекцією ядерного регулювання України у разі наявності висновку органів територіальної санітарно-епідеміологічної служби про можливість використання цих речовин майбутнім власником в існуючих у нього умовах.

На відміну від майна, послуги не підлягають правовій оцінці за критерієм оборотоздатності. Відповідь про можливість оцінювати результати робіт вирішується залежно від їх правової природи. Наприклад, за допомогою договору будівельного підряду відбувається водночас як уведення в обіг результату підрядних робіт (нового об'єкта будівництва), так і його безпосередній обіг – перехід права власності на нього від підрядника до замовника (за ст. 876 ЦК України власником або результатом інших будівельних робіт за договором будівельного підряду до їх здавання

замовникові є підрядник). Якщо ж результат договору на виконання робіт – покращання якісних характеристик речі, її вдосконалення, такий результат не оцінюється за критерієм оборотоздатності, адже він не здатен «рухатися» далі.

Товарообмін усіх видів товарів (у широкому значенні слова) повинен здійснюватися у межах встановлених щодо них *правових режимів*. Такі об'єкти, як цінні папери, валютні цінності, продукти харчування, лікарські засоби, тютюнові вироби, електрична енергія, цілісні майнові комплекси підприємств різних форм власності, земельні ділянки, фінансові послуги, рекламні послуги тощо, розрізняються за своїм правовим режимом.

Для формування правових режимів об'єктів, що створюються (виробляються) та/або реалізуються у межах господарського обороту, безпосереднє значення мають не їх фізичні властивості, а *ціла низка характеристик, що відбивають їх призначення* (товари виробничого призначення, товари побутового (особистого) призначення; товари подвійного використання); *ступінь безпечності* (безпечні товари, цільове використання яких не створює шкідливого впливу на здоров'я людей та навколишнє середовище за умови їх виробництва з дотриманням встановлених чинним законодавством вимог; об'єкти підвищеної небезпеки – вибухові матеріали промислового призначення; хімічні речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України; психотропні та отруйні речовини тощо); *характер споживання* (товари масового споживання, товари індивідуального використання); *ступінь потреби у них* (товари, що мають суттєве соціальне значення для населення); *можливість їх постійного відтворення у межах, які дозволяють повної мірою задовольняти існуючі в них потреби* (обмежені ресурси – паливно-енергетичні ресурси, природній газ, питна вода, мінеральна сировина тощо); *наявність інноваційної компоненти* (традиційні товари, інноваційна продукція) тощо.

Правовий режим товарів створюється різними способами, зокрема, шляхом:

- встановлення обов'язкових вимог (у вигляді ліцензійних умов) до *провадження господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню*, та пов'язана з виробництвом тих чи інших;

- запровадження стандартів на самі товари, позначки та маркування, які застосовуються до них, а також процеси і способи їх виробництва. Уведення в обіг продукції, що є об'єктом сертифікації, дозволяється тільки за умови підтвердження їх відповідності технічним регламентам;

- встановлення обов'язкових параметрів безпечності товарів: затвердження гігієнічних нормативів вмісту певних видів бактерій у харчових продуктах та продовольчій сировині; допустимих рівнів вмісту канцерогенних для людини речовин, загальної ртуті; максимальних меж залишків пестицидів та ветеринарних препаратів для харчових продуктів;

- ветеринарно-санітарних вимог для потужностей (об'єктів), які зайняті у процесі виробництва, продажу (постачання), зберігання (експонування) харчових продуктів тощо (отримання експлуатаційного дозволу відповідного головного державного санітарного лікаря);

- введення реєстраційної системи щодо окремих категорій товарів: харчових продуктів для спеціального дієтичного використання, функціональних продуктів та дієтичних добавок (Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771); харчових продуктів, косметичних засобів, лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням (Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 р. № 1103); лікарських засобів (Закон України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996 р. № 123) та дозвільної системи щодо надання окремих видів послуг, пов'язаних зокрема із зберіганням, транспортуванням, використанням, захороненням, знищенням та утилізацією отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів. До державної реєстрації об'єктів, щодо яких уведена реєстраційна система, забороняється їх товарне (промислове) виробництво, використання

у процесі виробництва та введення у обіг. Так само до отримання дозволу на надання відповідних послуг забороняється провадження діяльності, пов'язаної з їх наданням;

- наділення спеціальним господарсько-правовим статусом продавця товарів (виконавця послуг). Чинним законодавством надано виключний характер окремим видам господарської діяльності, пов'язаної з наданням певних послуг (фінансових, посередницьких у сфері випуску та обігу цінних паперів; посередницьких послуг страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні та ін). Суб'єкти господарювання, що здійснюють певні види господарської діяльності (роздрібна торгівля, забезпечення електроенергією, послуги зв'язку, банківське обслуговування, послуги залізничного та інших видів транспорту та ін.), набули за чинним законодавством статусу суб'єктів публічних зобов'язань тощо;

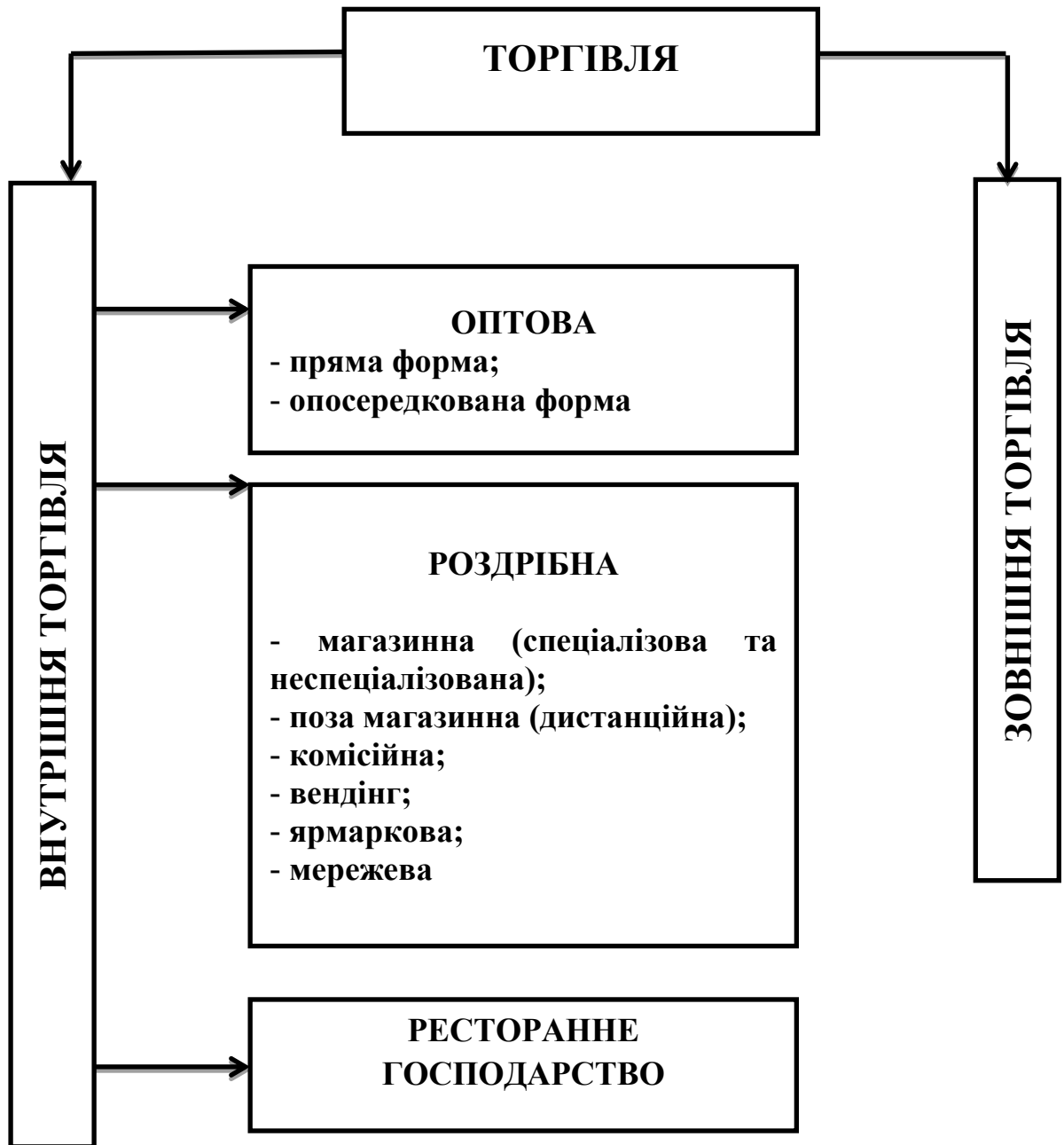
- встановлення умов та правил ринкового обміну різноманітних товарів шляхом державного регулювання ринкових відносин; затвердження типових та примірних договорів, які опосередковують такі відносини;

- нормативного встановлення переліку істотних умов для цілої низки господарських договорів тощо;

- встановлення порядку зберігання (вимог до місць зберігання окремих видів товарів: Технічний регламент зернового складу, Положення про склади тимчасового зберігання, Перелік вимог до місць зберігання спирту, алкогольних напоїв, тютюну, Порядок забезпечення належних умов зберігання, транспортування та обміну медичних імунобіологічних препаратів та ін.), та правил транспортування окремих видів товарів (Правила перевезень вантажів, затверджені наказами Міністерства інфраструктури України: Правила перевезень небезпечних вантажів, Правила перевезення вантажів, які змерзаються; Правила перевезення вантажів, які швидко псуються, та ін.) тощо.

Встановлення спеціального правового режиму того чи іншого виду товару є одним з основних засобів забезпечення поєднання приватних і публічних інтересів під час правового регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу таких об'єктів.

Схема 1.1. Класифікація торгівлі.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Нормативне забезпечення господарсько-торговельної діяльності в Україні.
2. Визначення торгівлі та торговельної діяльності, спільне та відмінне.
3. Особливості оптової торгівлі товарами виробничо-технічного призначення.
4. Визначення дистанційної торгівлі.
5. Сутність електронної торгівлі.
6. Види торговельної діяльності, які здійснюють лише державні підприємства та організації.
7. Види суб'єктів торгового права.
8. Ярмарок як форма організації торгівлі.
9. Основні ознаки спільності й відмінності оптових ярмарків та виставок.
10. Критерії розмежування аукціону і конкурсу.
11. Правове становище і діяльність організаторів товарного ринку: оптових ярмарок, товарних бірж, оптових продовольчих ринків тощо.
12. Суб'єкти, які сприяють просуванню товарів без участі в угодах від свого імені: брокери, торговельні агентства тощо.
13. Критерії розмежування оптового продовольчого ринку і товарної біржі.
14. Особливості участі некомерційних організацій у торговому обігу і при здійсненні торговельних операцій.
15. Основні типи комерційних посередників.
16. Сутність товарного обігу.
17. Поняття товару як об'єкту торгового права і торгового обігу.
18. Класифікація видів товарів.
19. Основні способи державного регулювання обігу товарів.
20. У чому особливість послуг як товару?

Практичні завдання

1. Складіть таблицю «Становлення національного торгового права (дореволюційний, радянський і сучасний періоди)».

2. Найдіть спільне та відмінне між оптовою і роздрібною торгівлею.

3. Співвідношення понять «робота» та «послуги». Надайте обґрунтовану відповідь.

Теми рефератів

1. Становлення торгового права в Західній Європі та США.

2. Розвиток торгового права в Росії.

3. Торговельне і господарське законодавство: співвідношення і взаємовплив.

4. Звичай торгового обігу: особливості вживання.

5. Торговельна діяльність за допомогою сітьового (мережевого) маркетингу.

6. Сутність і особливості вживання бренду.

7. Поняття і правове значення засобів індивідуалізації товару.

ТЕМА № 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Державна реєстрація суб'єктів господарсько-торговельної діяльності
2. Ліцензування господарсько-торговельної діяльності
3. Патентування господарсько-торговельної діяльності.
4. Технічне регулювання у сфері господарсько-торговельної діяльності.

1. Державна реєстрація суб'єктів господарсько-торговельної діяльності

Всі суб'єкти господарювання незалежно від їх організаційно-правової форми та правового режиму майна підлягають обов'язковій державній реєстрації (ст. 58 ГК України), крім випадків, що прямо встановлюються положеннями ГК України (не підлягають державній реєстрації відокремлені структурні підрозділи юридичних осіб, наділені господарською компетенцією – філії, відділення, представництва та інші (ст. 58 ГК України); промислово-фінансові групи (ст. 125 ГК України)).

Державна реєстрація суб'єкта господарювання – це процес легітимації такого суб'єкта, що здійснюється шляхом внесення запису про суб'єкта до Єдиного державного реєстру.

Порядок державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності регулюється Законом України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (далі – Закон про державну реєстрацію).

Згідно зі ст. 4 Закону про державну реєстрацію державною реєстрацією юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців вважається засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших

реєстраційних дій, які передбачені Законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Органами, що здійснюють державну реєстрацію суб'єкта господарсько-торговельної діяльності є: місцеві органи самоврядування та місцеві органи державної виконавчої влади залежно від місця знаходження (для юридичної особи) або місця проживання (для фізичної особи) суб'єкта, якщо інше не передбачено законом. Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців проводиться державним реєстратором виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або у районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації за місцезнаходженням юридичної особи або за місцем проживання фізичної особи-підприємця (ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію...»).

Місце проживання фізичної особи – житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо) у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово, що знаходиться за певною адресою, за якою здійснюється зв'язок з фізичною особою-підприємцем (ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію...»). Відповідно до ч. 6 ст. 29 Цивільного кодексу України фізична особа може мати кілька місць проживання – у такому разі їй необхідно визначитися, яке саме місце проживання буде використане нею для вибору органу державної реєстрації.

Місцезнаходження юридичної особи – адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені.

За проведення державної реєстрації справляється реєстраційний збір у такому розмірі:

- **десять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян** – за проведення державної реєстрації юридичної особи;

- **два неоподатковуваних мінімумів доходів громадян** – за проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця (ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію...»).

Державна реєстрація суб'єкта господарсько-торговельної діяльності – юридичної особи.

Юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву. Відповідно до Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5, *назва юридичної особи може складатися з власної назви юридичної особи, а також містити інформацію щодо мети діяльності, виду, способу утворення, залежності юридичної особи та інших відомостей згідно з вимогами до найменування окремих організаційно-правових форм суб'єктів господарювання, установлених Цивільним та Господарським кодексами України та законами України. Назва юридичної особи не може містити посилання на організаційно-правову форму. Найменування юридичної особи викладається державною мовою та додатково англійською мовою (за наявності). Юридична особа, крім повного найменування, може мати скорочене найменування. Найменування юридичної особи не може бути тотожним найменуванню іншої юридичної особи. У найменуванні юридичної особи забороняється використання повних чи скорочених найменувань органів державної влади або органів місцевого самоврядування, або похідних від цих найменувань, або історичних державних найменувань, перелік яких установлюється Кабінетом Міністрів України. У назві юридичної особи не може бути використане слово «національний» у всіх відмінках, крім закладів (установ) України гуманітарної сфери, які набувають статусу національного згідно з Указом Президента України від 16.06.1995 р. № 451 «Про Положення про національний заклад (установу) України».*

Юридичні особи можуть використовувати у своєму найменуванні імена (псевдоніми) фізичних осіб, ювілейні та святкові дати, назви і дати історичних подій, якщо вони присвоєні у порядку, встановленому Законом України від 24.05.2012 р. № 4865 «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій».

Назва юридичної особи береться у лапки та зазначається безпосередньо після організаційно-правової форми суб'єкта господарювання.

Найменування юридичної особи вказується в її установчих документах і вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Згідно зі ст. 24 Закону про державну реєстрацію для проведення державної реєстрації юридичної особи засновник (засновники) або уповноважена ними особа повинні особисто подати державному реєстратору (надіслати поштовим відправленням з описом вкладення або в разі подання електронних документів подати опис, що містить відомості про надіслані електронні документи, в електронній формі) такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації юридичної особи (відомості, що містяться в реєстраційній картці, повинні відповідати дійсності, установчим документам та чинному законодавству України);

2. примірник оригіналу (ксерокопію, нотаріально засвідчену копію) рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом;

3. два примірники установчих документів (у разі подання електронних документів – один примірник);

4. документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи. Як уже зазначалося за проведення державної реєстрації юридичної особи справляється реєстраційний збір у розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Документом, що підтверджує внесення реєстраційного збору, є копія квитанції, виданої банком, або копія платіжного доручення з відміткою банку.

5. інформацію з документами, що підтверджують структуру власності засновників – юридичних осіб, яка дає змогу встановити фізичних осіб – власників істотної участі цих юридичних осіб.

6. у випадках, передбачених законом, додатково подається (надсилається) копія рішення органів Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України про надання дозволу на узгоджені дії або концентрацію суб'єктів господарювання. Такі

випадки передбачені Законом України від 11.01.2001 р. № 2210-III «Про захист економічної конкуренції».

7. у разі державної реєстрації юридичної особи, для якої законом встановлено вимоги щодо формування статутного фонду додатково подається документ, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду юридичної особи в розмірі, який встановлено законом.

Законодавством не визначено, яким документом може засвідчуватися реальне «внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду» юридичної особи у разі, якщо вносяться не грошові кошти, а майно, майнові права, об'єкти інтелектуальної власності тощо. Частина 2 ст. 52 Закону України «Про господарські товариства» тільки встановлює правило про те, що «внесення до статутного фонду грошей підтверджується документами, виданими банківською установою». Внесення ж майна до статутного фонду знаходить підтвердження лише в бухгалтерських документах (балансах та ін.).

8. у разі державної реєстрації юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа додатково подається документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру.

Окрім вищенаведених документів, у разі, якщо вони подаються засновником або уповноваженою ним особою особисто, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує його (її) повноваження (доручення). Документи, які подані для проведення державної реєстрації юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) засновнику або уповноваженій ним особі з відміткою про дату надходження документів. Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації юридичної особи, що не передбачені Законом про державну реєстрацію.

За відсутності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи державний реєстратор повинен внести

до реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи ідентифікаційний код відповідно до вимог Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України та внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації юридичної особи на підставі відомостей цієї реєстраційної картки.

*Строк державної реєстрації юридичної особи не повинен перевищувати **три робочих дні** з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи.*

Державний реєстратор у день державної реєстрації юридичної особи зобов'язаний передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи.

Не пізніше наступного робочого дня після отримання державним реєстратором від органів статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України даних про взяття на облік юридичної особи державним реєстратором видається (надсилається поштовим відправленням з описом вкладення) засновнику або уповноваженій ним особі один примірник оригіналу установчих документів з відміткою державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи та виписка з Єдиного державного реєстру.

Державна реєстрація суб'єкта господарсько-торговельної діяльності – громадянина.

Процедура державної реєстрації суб'єктів господарювання – громадян, які мають намір вести підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, однакова для всіх суб'єктів – фізичних осіб (у тому числі іноземців та осіб без громадянства). *Для державної реєстрації суб'єктів господарювання – фізичних осіб передбачено спрощену процедуру та скорочений вичерпний перелік документів, що подаються до органу державної реєстрації заявником за місцем його проживання, а саме:*

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця (яка водночас є заявою про державну реєстрацію).

2. копію документа, що засвідчує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків.

3. документ, що підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця.

4. якщо заявником є фізична особа, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю додатково подається нотаріально посвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника, або органу опіки та піклування.

Окрім вищенаведених документів, якщо вони подаються заявником особисто, державному реєстратору додатково пред'являється паспорт.

Документи, які подаються для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) заявнику з відміткою про дату надходження документів.

Згідно з ч. 3 ст. 43 Закону України Про державну реєстрацію, строк державної реєстрації фізичної особи - підприємця не повинен перевищувати *два робочих дні* з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації фізичної особи – підприємця зобов'язаний передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України повідомлення про проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця для взяття фізичної особи – підприємця на облік.

Не пізніше наступного робочого дня після отримання державним реєстратором від органів статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України даних про взяття на облік фізичної особи – підприємця державним реєстратором видається (надсилається поштовим відправленням з описом вкладення) заявнику *виписка з Єдиного державного реєстру*.

Зареєстровані суб'єкти господарювання ідентифікуються в господарському обороті за допомогою кодів, за якими вони включені до державного реєстру. Такий код обов'язково зазначається на печатках і штампах суб'єкта господарювання та дозволяє усім зацікавленим особам оперативно отримати необхідні загальнодоступні відомості з державного реєстру.

Таким чином, слід зазначити, що державна реєстрація суб'єктів господарювання – складна процедура, з нею пов'язані також спеціальні процедури державної реєстрації змін та доповнень до установчих документів, державної реєстрації зміни суб'єктом господарювання місцезнаходження або місця проживання.

2. Ліцензування господарсько-торговельної діяльності

Питання ліцензування торговельної діяльності регулюється:

- ст. 14, ч. 6 ст. 128 Господарського кодексу України;
- Законом України «Про ліцензуванні певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. № 1775;
- Законами України, що регулюють виробництво та реалізацію окремих видів товарів (наприклад, Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», Закон України «Про лікарські засоби», Закон України «Про електроенергетику», Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними», Закон України «Про банки і банківську діяльність» тощо);
- Постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2000 р. № 1719 «Про затвердження ліцензії єдиного зразка для певних видів господарської діяльності»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2000 р. № 1755 «Про терміни дії ліцензії на провадження певних

видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу», тощо.

Закон України «Про ліцензуванні певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року (далі Закон про ліцензування...) і ряд постанов КМУ, що прийняті відповідно до зазначеного Закону, визначають **ліцензування** як видачу і переоформлення та анулювання документів державного зразка, які засвідчують право суб'єкта господарювання на здійснення зазначених в них видів господарської діяльності протягом визначеного строку при виконанні ліцензійних умов.

Ліцензія – єдиний документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензуванню підлягають такі види господарсько-торговельної діяльності:

- виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;
- виробництво ветеринарних медикаментів і препаратів, оптова, роздрібна торгівля ветеринарними медикаментами і препаратами;
- торгівля пестицидами і агрохімікатами (тільки регуляторами росту рослин);
- виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;
- розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівля спеціальними технічними засобами

для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації;

- розроблення, виробництво, використання, експлуатація, сертифікаційні випробування, тематичні дослідження, експертиза, ввезення, вивезення криптосистем і засобів криптографічного захисту інформації, надання послуг в галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису), торгівля криптосистемами і засобами криптографічного захисту інформації;

- постачання природного газу за регульованим, за нерегульованим тарифом;

- централізоване водопостачання та водовідведення;

- експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць;

- торгівля племінними (генетичними) ресурсами;

- діяльність, пов'язана з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами;

- розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї;

- виробництво теплової енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами та постачання теплової енергії;

- торгівля рідким паливом з біомаси та біогазом;

- виробництво лікарських засобів, оптова та роздрібна торгівля лікарськими засобами (ст.ст. 10, 19 Закону України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996 р. № 123/96);

- імпорт, експорт і оптова торгівля алкогольними напоями та тютюновими виробами (ст. 15 Закону України від 19.12.1995 р. № 481/95 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»).

Слід зауважити, що відповідно до абз. 3 ст. 1 Закону про ліцензування «виробництво (виготовлення) – діяльність, пов'язана з випуском продукції, яка включає всі стадії технологічного

процесу, а також *реалізацію продукції власного виробництва*». Таким чином термін «виробництво» може означати «фірмову» або «фабричну» торговельну діяльність. В тому випадку, якщо ліцензуванню підлягає тільки виробництво певного товару, посередники, які придбавають товар у фірмового (фабричного) торговця, здійснюють торгівлю без отримання ліцензії.

Для отримання ліцензії суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через уповноважений ним орган чи особу звертається до відповідного органу ліцензування із *заявою встановленого зразка про видачу ліцензії*. У цій заяві повинні міститися такі дані:

1) відомості про суб'єкта господарювання – заявника (найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код – для юридичної особи; прізвище, ім'я, по батькові, дані паспорта громадянина України (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів – для фізичної особи);

2) вид господарської діяльності вказаний згідно зі статтею 9 Закону про ліцензування (повністю або частково), на провадження якого заявник має намір одержати ліцензію.

Заява про видачу ліцензії та документи, що додаються до неї, приймаються за описом, копія якого видається заявнику з відміткою про дату прийняття документів органом ліцензування та підписом відповідальної особи.

Заява про видачу ліцензії залишається без розгляду, якщо:

1. заява подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень;

2. документи оформлені з порушенням вимог, встановлених Законом про ліцензування;

3. немає в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців відомостей про заявника або наявні відомості про перебування юридичної особи у стані припинення шляхом ліквідації (перебування фізичної особи – підприємця у стані припинення підприємницької діяльності) чи про державну

реєстрацію її припинення (державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця).

Про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду заявник повідомляється в письмовій формі із зазначенням підстав залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду у строки, передбачені для видачі ліцензії.

Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж *десять робочих днів* з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви, якщо спеціальним законом, що регулює відносини у певних сферах господарської діяльності, не передбачений інший строк видачі ліцензії на окремі види діяльності.

Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається (видається) заявникові в письмовій формі протягом *трьох робочих днів* з дати прийняття відповідного рішення. У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови.

Підставами для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії є:

1) недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;

2) невідповідність заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про видачу ліцензії.

У разі відмови у видачі ліцензії на підставі *виявлення недостовірних даних у документах*, поданих заявником про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії не раніше ніж *через три місяці* з дати прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії.

У разі відмови у видачі ліцензії на підставі *невідповідності заявника ліцензійним умовам*, встановленим для виду господарської діяльності, вказаного в заяві про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії після усунення причин, що стали підставою для відмови у видачі ліцензії.

Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржено у судовому порядку.

Відповідно до ст. 13 Закону про ліцензування на території України органи ліцензування використовують бланки ліцензії єдиного зразка. Бланк ліцензії єдиного зразка затверджується Кабінетом Міністрів України. Бланки ліцензій є документами суворої звітності, мають облікову серію і номер.

У ліцензії зазначаються:

- найменування органу ліцензування, що видав ліцензію;
- вид господарської діяльності, на право провадження якого видається ліцензія;
- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності;
- ідентифікаційний код юридичної особи або ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів;
- місцезнаходження юридичної особи або місце проживання фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності;
- дата прийняття та номер рішення про видачу ліцензії;
- строк дії ліцензії у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України;
- посада, прізвище та ініціали особи, яка підписала ліцензію;
- дата видачі ліцензії;
- наявність додатку (із зазначенням кількості сторінок).

Ліцензія підписується керівником органу ліцензування або його заступником та засвідчується печаткою цього органу.

Після прийняття рішення про видачу ліцензії заявник повинен внести плату за її видачу у розмірах, визначених постановою Кабінетом Міністрів України від 29.11.2000 р. № 1755 «Про терміни дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу». За положеннями цього документа **плата за отримання ліцензії становить одну мінімальну заробітну плату** виходячи з її розміру, що діє на дату прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, крім плати, розмір якої встановлений законами.

Орган ліцензування повинен оформити ліцензію не пізніше ніж за *три робочі дні* з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

Якщо заявник протягом тридцяти календарних днів з дня направлення йому повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії не подав документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії, або не звернувся до органу ліцензування для отримання оформленої ліцензії, орган ліцензування, який оформив ліцензію, має право скасувати рішення про видачу ліцензії або прийняти рішення про визнання такої ліцензії недійсною.

Для кожної філії, кожного відокремленого підрозділу ліцензіата, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ним ліцензії, орган ліцензування видає ліцензіату засвідчені ним копії ліцензії, за видачу кожної з яких справляється плата у розмірі 1 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян.

Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є центральний орган виконавчої влади, здійснюється на всій території України.

Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є місцевий орган виконавчої влади або спеціально уповноважений виконавчий орган рад, здійснюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, визначених ч. 3 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», **є необмеженим**, крім видів господарської діяльності, зазначених в пп. 2, 3, 11, 13-17, 26 і 42 ч. 3 ст. 9 Закону Про ліцензування, становить п'ять років, а строк дії ліцензій на провадження діяльності з випуску та проведення лотерей становить дванадцять років).

Загальні вимоги щодо ліцензування господарської, в тому числі торговельної, діяльності конкретизуються стосовно кожного виду цієї діяльності.

3. Патентування торговельної діяльності

Згідно з пп. 267.1.1 п. 267.1 ст. 267 Податкового кодексу України платниками збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності є суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи – підприємці), їх відокремлені підрозділи, які отримують у встановленому цієї статтею порядку торгові патенти та *провадять торговельну діяльність* у пунктах продажу товарів.

Відповідно до пп. 14.1.246 п. 14.1 ст. 14 ПК України торговельною діяльністю для цілей розділу XII, тобто для цілей обчислення збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності, є роздрібна та оптова торгівля, діяльність у сфері ресторанного господарства, що здійснюється за готівку, інші готівкові платіжні засоби, а також із використанням платіжних карток.

Відповідно до пп. 14.1.211 п. 14.1 ст. 14 ПК України під *пунктами продажу товарів* розуміють:

- магазин, іншу торговельну точку, що розташовані в окремому приміщенні, будівлі або їх частині та мають торговельний зал для покупців або використовують для торгівлі його частину;
- кіоск, палатку, іншу малу архітектурну форму, яка розташована в окремому приміщенні, але не має вбудованого торговельного залу для покупців;
- автомагазин, розвозку, інший вид пересувної торговельної мережі;
- лоток, прилавок, інший вид торговельної точки у відведеному для торговельної діяльності місці, крім лотків і прилавків, що надаються в оренду суб'єктам господарювання – фізичним особам і розташовані у межах спеціалізованих підприємств сфери торгівлі – ринків усіх форм власності;
- стаціонарну, малогабаритну і пересувну автозаправну станцію, заправний пункт, що здійснює торгівлю нафтопродуктами, скрапленим і стиснутим газом;

- фабрику-кухню, фабрику-заготівельню, їдальню, ресторан, кафе, закусочну, бар, буфет, відкритий літній майданчик, кіоск, інший пункт ресторанного господарства;

- оптову базу, склад-магазин, інші приміщення, що використовуються для здійснення оптової торгівлі за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток.

З вищевикладеного випливає таке:

1) платниками збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності є підприємства як роздрібної, так і оптової торгівлі;

2) у разі якщо розрахунки з покупцями здійснюються шляхом або внесення готівки безпосередньо на поточний рахунок підприємства – продавця, або шляхом перерахування у безготівковому порядку на такий рахунок, така діяльність не підпадає під дію збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності.

У разі якщо продаж товару (основних фондів) суб'єктом господарської діяльності (юридичною особою або фізичною особою – підприємцем) здійснюється з окремого приміщення (офісу) шляхом готівкових розрахунків (у тому числі з оформленням прибуткового касового ордера), то згідно зі ст. 267 Податкового кодексу такий суб'єкт господарської діяльності повинен придбати торговий патент на загальних підставах.

Не є платниками збору за провадження торговельної діяльності такі суб'єкти господарювання:

а) аптеки, що перебувають у державній та комунальній власності;

б) розташовані у селах, селищах і містах районного значення підприємства та організації споживчої кооперації та торгово-виробничі державні підприємства робітничого постачання;

в) фізичні особи – підприємці, які провадять торговельну діяльність у межах ринків усіх форм власності;

г) фізичні особи – підприємці, які здійснюють продаж вирощених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій і городній ділянках продукції рослинництва і тваринництва, свійської худоби та птиці (як у живому вигляді, так і

продукції забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки), продукції власного бджільництва;

г) фізичні особи – підприємці, які сплачують державне мито за нотаріальне посвідчення договорів про відчуження власного майна, якщо товари кожної окремої категорії відчужуються не частіше одного разу на календарний рік;

д) суб'єкти господарювання, утворені громадськими організаціями інвалідів, які мають податкові пільги згідно із законодавством та здійснюють торгівлю виключно продовольчими товарами вітчизняного виробництва та продукцією, виготовленою на підприємствах «Українське товариство сліпих», «Українське товариство глухих», а також фізичними особами – інвалідами, зареєстрованими відповідно до закону як підприємці;

е) суб'єкти господарювання, які провадять торговельну діяльність виключно з використанням таких видів товарів вітчизняного виробництва: хліб і хлібобулочні вироби; борошно пшеничне та житнє; сіль, цукор, олія соняшникова і кукурудзяна; молоко і молочна продукція, крім молока і вершків згущених із домішками і без них; продукти дитячого харчування; безалкогольні напої; морозиво; яловичина та свинина; свійська птиця; яйця; риба; ягоди і фрукти; мед та інші продукти бджільництва, бджолоінвентар і засоби захисту бджіл; картопля і плодоовочева продукція; комбікорм для продажу населенню;

є) суб'єкти господарювання, що реалізують продукцію власного виробництва фізичним особам, які перебувають з ними у трудових відносинах, через пункти продажу товарів, вбудовані у виробничі або адміністративні приміщення, що належать такому суб'єкту;

ж) суб'єкти господарювання, які провадять діяльність із закупівлі у населення продукції (заготівельна діяльність), якщо подальша реалізація такої продукції відбувається за розрахунками у безготівковій формі (пункти приймання склотари, макулатури, відходів паперових, картонних і ганчіркових; заготівля сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки);

з) підприємства, установи та організації, які провадять діяльність у торговельно-виробничій сфері (ресторанне

господарство), у тому числі навчальних закладах, із обслуговування виключно працівників таких підприємств, установ та організацій, а також учнів і студентів у навчальних закладах.

З придбанням **пільгового торгового патенту** провадиться торговельна діяльність виключно з використанням таких товарів (незалежно від країни їх походження):

а) товари повсякденного вжитку, продукти харчування, вироби медичного призначення для індивідуального користування, технічні та інші засоби реабілітації через торговельні установи, утворені з цією метою громадськими організаціями інвалідів;

б) товарів військової атрибутики та повсякденного вжитку для військовослужбовців на території військових частин і військових навчальних закладів;

в) насіння та посадкового матеріалу овочевих, баштанних, кормових та квіткових культур, кормових коренеплодів та картоплі;

г) сірників;

г) термометрів та індивідуальних діагностичних приладів.

З придбанням **пільгового торгового патенту** провадиться торговельна діяльність виключно з використанням таких товарів вітчизняного виробництва:

а) поштові марки, листівки, вітальні листівки і конверти непогашені, ящики, коробки, мішки, сумки та інша тара, виготовлена з дерева, паперу та картону, яка використовується для поштових відправлень підприємствами, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади у галузі транспорту та зв'язку, і фурнітура до них;

б) товари народних промислів, крім антикварних та тих, що становлять культурну цінність згідно з переліком, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури;

в) готові лікарські засоби (лікарські препарати, ліки, медикаменти, предмети догляду, перев'язувальні матеріали та інше медичне приладдя), вітаміни для населення, тампони, інші види санітарно-гігієнічних виробів із целюлози або її замінників, ветеринарні препарати, вироби медичного призначення для індивідуального користування інвалідами, технічні та інші засоби реабілітації інвалідів;

г) зубні паста та порошки, косметичні серветки, дитячі пелюшки, папір туалетний, мило господарське;

г) вугілля, вугільні брикети, паливо пічне побутове, гас освітлювальний, торф паливний кусковий, торф'яні брикети і дрова для продажу населенню, газ скраплений у балонах, що реалізується населенню за місцем проживання для використання у житлових та/або нежитлових приміщеннях;

д) проїзні квитки;

е) зошити.

З придбанням пільгового торгового патенту провадиться торговельна діяльність виключно з використанням періодичних видань друкованих засобів масової інформації вітчизняного виробництва, що мають реєстраційні свідоцтва, видані в установленому порядку, а також книг, брошур, альбомів, нотних видань, буклетів, плакатів, картографічної продукції, що видаються юридичними особами – резидентами України.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності встановлюється сільськими, селищними та міськими радами (далі – органами місцевого самоврядування) з розрахунку на календарний місяць у відповідному розмірі від мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня календарного року, з урахуванням місцезнаходження пункту продажу товарів та асортименту товарів.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності (крім провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом із застосуванням пістолетних паливно-роздавальних колонок на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах) встановлюється в таких межах:

а) на території міста Києва та обласних центрів – від **0,08 до 0,4** розміру мінімальної заробітної плати;

б) на території міста Севастополя, міст обласного значення (крім обласних центрів) і районних центрів – від **0,04 до 0,2** розміру мінімальної заробітної плати;

в) на території інших населених пунктів – від **0,02 до 0,1** розміру мінімальної заробітної плати.

У разі якщо пункти продажу товарів (надання послуг) розташовані в курортній місцевості або на території, прилеглій до митниці, інших пунктів переміщення через митний кордон, органи місцевого самоврядування, до бюджетів яких спрямовуються кошти від сплати збору, можуть прийняти рішення щодо збільшення ставки збору але не більш як 0,4 розміру мінімальної заробітної плати.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах встановлюється в межах від 0,08 до 0,4 розміру мінімальної заробітної плати залежно від місця розташування таких пунктів продажу.

Ставка збору за здійснення торгівлі валютними цінностями на календарний місяць становить *1,2 розміру* мінімальної заробітної плати.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності із придбанням **пільгового торгового патенту** встановлюється в розмірі **0,05** розміру мінімальної заробітної плати щорічно.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності із придбанням **короткотермінового торгового патенту** за один день становить **0,02** розміру мінімальної заробітної плати.

Порядок придбання торгового патенту. Для провадження торговельної діяльності суб'єкт господарювання подає до органу державної податкової служби за місцем сплати збору заявку на придбання торгового патенту, яка повинна містити такі відомості:

а) найменування суб'єкта господарювання, код за ЄДРПОУ (для юридичної особи) та прізвище, ім'я, по батькові суб'єкта господарювання, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичної особи);

б) юридична адреса (місцезнаходження) суб'єкта господарювання, а у разі якщо патент придбається для відокремленого підрозділу, – місцезнаходження такого відокремленого підрозділу згідно з документом, що засвідчує право власності (оренди);

в) вид підприємницької діяльності, для провадження якої придбається торговий патент;

г) вид торгового патенту;

г) найменування документа про повну або часткову сплату збору;

д) назва та фактична адреса (місцезнаходження) пункту продажу товарів, позначення «виїзна торгівля»;

е) назва, дата, номер документа, що засвідчує право власності (оренди);

є) період, на який придбається торговий патент.

Підставою для придбання торгового патенту є заявка. Встановлення будь-яких додаткових умов щодо придбання торгового патенту не дозволяється. Відомості, наведені в поданій суб'єктом господарювання заявці, звіряються з оригіналами або нотаріально посвідченими копіями документів, на підставі яких заповнена така заявка.

Торговий патент **видається** особисто фізичній особі – підприємцю або особі, уповноваженій юридичною особою, підпис у **триденний термін** з дня подання заявки. Датою придбання торгового патенту є зазначена в ньому дата.

У разі втрати або зіпсування торгового патенту платнику збору видається дублікат торгового патенту в порядку.

Для провадження торговельної діяльності для кожного відокремленого підрозділу, який не є платником податку на прибуток, торгові патенти придбаються суб'єктами господарювання за місцем реєстрації такого відокремленого підрозділу.

Для провадження торговельної діяльності торгові патенти придбаються окремо для кожного пункту продажу товарів.

У разі проведення ярмарків, виставок-продажів та інших короткотермінових заходів, пов'язаних з демонстрацією та продажем товарів, суб'єкт господарювання придбає короткотерміновий торговий патент.

Порядок сплати збору платниками збору, які:

1) провадять торговельну діяльність (крім пересувної торговельної мережі) – збір сплачується за місцезнаходженням пункту продажу товарів;

2) здійснюють торгівлю через пересувну торговельну мережу – за місцем реєстрації таких платників;

3) здійснюють торгівлю на ярмарках, виставках-продажах та інших короткотермінових заходах, пов'язаних з демонстрацією та продажем товарів, – за місцем провадження такої діяльності.

Строки сплати збору:

а) за провадження торговельної діяльності з придбанням короткотермінового торгового патенту – не пізніш як за один календарний день до початку провадження такої діяльності;

б) за провадження торговельної діяльності (крім торговельної діяльності з придбанням короткотермінового торгового патенту) – щомісяця не пізніше 15 числа, який передує звітному місяцю.

Під час придбання торгового патенту суб'єкт господарювання вносить суму збору за один місяць (квартал). На суму збору, сплачену під час придбання торгового патенту, зменшується сума збору, яка підлягає внесенню в останній місяць (квартал) його дії. Платники збору можуть здійснити сплату збору авансовим внеском до кінця календарного року.

Порядок використання торгового патенту.

Оригінал торгового патенту повинен бути розміщений:

на фронтальній вітрині магазину, а за її відсутності – біля реєстратора розрахункових операцій;

на фронтальній вітрині малої архітектурної форми;

на табличці в автомагазинах, на розвозках та інших видах пересувної торговельної мережі, а також на лотках, прилавках та інших видах торговельних точок, відкритих у відведених для торговельної діяльності місцях.

Торговий патент повинен бути відкритий та доступний для огляду.

Для запобігання пошкодженню торгового патенту (вигорання на сонці, псування внаслідок затікання дощової води, псування сторонніми особами тощо) дозволяється розміщувати нотаріально засвідчені копії торгових патентів. При цьому оригінал такого

патенту повинен зберігатися у відповідальній особи суб'єкта господарювання або відповідальній особи відокремленого підрозділу, яка зобов'язана надавати його для огляду уповноваженим законом особам.

Торговий патент діє на території, на яку поширюються повноваження органу, який здійснив реєстрацію суб'єкта господарювання, або за місцезнаходженням відокремленого підрозділу.

Передача торгового патенту іншому суб'єкту господарювання або іншому відокремленому підрозділу такого суб'єкта не дозволяється.

Торговий патент, виданий для провадження торговельної діяльності з використанням пересувної торговельної мережі (автомагазини, розвозки тощо), діє на території України.

Строк дії торгового і пільгового патенту, крім короткотермінового торгового патенту, становить ***60 календарних місяців.***

Строк дії ***короткотермінового*** торгового патенту становить ***від одного до п'ятнадцяти календарних днів.***

4. Технічне регулювання у сфері господарсько-торговельної діяльності.

Зі вступом у 2008 р. до Світової організації торгівлі (СОТ), Україна прийняла правила гри, які діють на світовому ринку і, з метою подолання технічних бар'єрів в торгівлі з країнами-членами СОТ, взяла на себе зобов'язання до 2012 р. реформувати національну систему технічного регулювання.

Стандартизація, сертифікація (оцінка та підтвердження відповідності), метрологія (єдність вимірювань) – три складові єдиного поняття, що, починаючи з 90-х років ХХ століття у країнах Євросоюзу та деяких інших, а з 2002 р. в Україні отримало назву «технічне регулювання».

Словосполучення «технічне регулювання» вперше введено у національне законодавство в Указі Президента України від

01.10.2002 р. № 887/2002 «Про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики». Аналіз змісту якого дозволяє зробити висновок, що в поняття «технічне регулювання» включалися поняття стандартизації, метрології, підтвердження відповідності.

Пізніше були прийняті нормативно-правові акти, де термін «технічне регулювання» вживався у значенні процесу, сфери діяльності. Серед них визначення терміну «технічне регулювання» дає тільки Закон України від 01.12.2005 р. № 3164-IV «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». Так, у ст. 1 цього Закону зазначається, що термін «технічне регулювання» вживається у такому значенні: **«Технічне регулювання** – правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов’язкових вимог до продукції або пов’язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду». Тобто технічне регулювання включає частину стандартизації (обов’язкову стандартизацію), оцінку відповідності, що згідно з положеннями цього ж Закону є доказуванням, що встановлені вимоги до продукції, процесу, системи, особи або органа виконано шляхом випробування, здійснення контролю або сертифікації.

У преамбулі ж Закону виділяються сфери стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності, а у ст. 2 – сфери стандартизації, технічного регулювання, у тому числі оцінки відповідності. Тобто відповідно до цих положень стандартизація не охоплюється технічним регулюванням, а оцінка відповідності то не охоплюється (преамбула), то охоплюється (ст. 2), що не відповідає положенням інших нормативно-правових актів, де до технічного регулювання господарської діяльності відносяться сфери стандартизації, оцінки відповідності, метрології.

Отже, у національному законодавстві немає чіткого визначення поняття «технічне регулювання», з існуючих положень не можна однозначно виділити його зміст, структуру¹.

Відповідно до ст. 15 Господарського кодексу України, *у сфері господарювання застосовуються:*

- технічні регламенти;
- стандарти;
- кодекси усталеної практики;
- класифікатори;
- технічні умови.

У разі виготовлення продукції на експорт, якщо угодою (контрактом) визначено інші вимоги, ніж ті, що встановлено технічними регламентами, дозволяється застосування положень угоди (контракту), якщо вони не суперечать законодавству України в частині вимог до процесу виготовлення продукції, її зберігання та транспортування на території України.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про стандартизацію», **стандартизація** – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву.

Стандарт – документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є не обов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

¹ Гамбург І.А. Зміст технічного регулювання господарської діяльності: технічні та правові аспекти / І.А. Гамбург // Економіка та право. – 2012. – № 2. – С. 138.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про стандартизацію» стандарти застосовуються на добровільній основі, за винятком випадків, коли застосування цих стандартів вимагають технічні регламенти.

Залежно від рівня органу, який приймає чи схвалює нормативні документи із стандартизації, вони поділяються на:

1) національні стандарти, правила усталеної практики та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації, а також видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування;

2) стандарти, технічні умови та правила усталеної практики, прийняті чи схвалені іншими органами та організаціями, що займаються питаннями стандартизації, а також видані ними каталоги.

Об'єктами стандартизації та/або технічного регулювання є продукція, процеси та послуги, зокрема матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність, персонал і органи, а також вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування, системи управління якістю і системи екологічного управління.

Суб'єктами стандартизації є:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України);

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України);

- технічні комітети стандартизації;

- інші суб'єкти, що займаються стандартизацією.

Суб'єкти господарювання застосовують у господарській діяльності стандарти або їх окремі положення на добровільній основі, за винятком випадків, коли обов'язковість такого застосування прямо передбачена законодавством. Зокрема, застосування стандартів є обов'язковим для:

1) суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах. *Зазначене обумовлено тим, що саме технічні регламенти мають силу нормативного акта і встановлюють найбільш важливі вимоги до продукції в частині її безпеки, захисту життя, здоров'я та майна людини, захисту тварин, рослин, охорони навколишнього середовища;*

2) учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти. *За загальним правилом включення до тексту угоди такого посилання залежить від власної волі сторін, якщо інше не передбачено законодавством;*

3) виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні. *Водночас підтвердження відповідності продукції національним стандартам здійснюється суб'єктом господарювання добровільно в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації.*

Підтвердження відповідності продукції є однією з складових державної технічної політики і спрямована на забезпечення безпеки людини, тварини, майна та охорони довкілля.

Підтвердження відповідності – це діяльність, наслідком якої є гарантування того, що продукція відповідає встановленим законодавством вимогам. Підтвердження відповідності застосовується на доринковій стадії введення продукції в обіг і здійснюється виробником як самостійно, так і з залученням третьої сторони – органа з сертифікації.

Нормативно-правова база підтвердження відповідності складається з таких нормативних актів:

- Закон України від 17.05.2001 № 2406 «Про підтвердження відповідності»;
- Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 № 46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 р. № 1599 «Про затвердження опису та правил застосування національного знаку відповідності»;

- постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 288 «Про затвердження переліків центральних органів виконавчої влади, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності та розроблення технічних регламентів»;

- постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2007 р. № 59 «Про затвердження Порядку здійснення процедури призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів і послуг вимогам технічних регламентів»;

- постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2002 р. № 485 «Про затвердження Правил визначення вартості робіт з підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері»;

- постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2003 р. № 1585 (у редакції постанови КМУ від 31.08.2011 р. № 920) «Про затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності»;

- наказ Держспоживстандарту України від 01.11.2001 р. № 534 «Про затвердження Порядку ведення державного реєстру уповноважених органів із сертифікації та Порядку подання уповноваженими органами із сертифікації інформації про видані сертифікати відповідності та свідоцтва про визнання відповідності до державного реєстру сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання».

Об'єктами підтвердження відповідності є продукція, системи якості, системи управління якістю, системи екологічного управління, персонал.

Законом України «Про підтвердження відповідності» передбачено обов'язкове та добровільне проведення робіт з підтвердження відповідності. **Підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері** є обов'язковим для виробників і постачальників. В законодавчо регульованій сфері підтвердження відповідності виконується на відповідність вимогам технічних регламентів з підтвердження відповідності за вказаними в ньому процедурами. Підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері здійснюється для окремих видів продукції, яка може становити небезпеку для життя та здоров'я людини, тварин,

рослин, а також майна та охорони довкілля відповідно до технічних регламентів з підтвердження відповідності.

На період до введення в дію технічних регламентів з підтвердження відповідності щодо продукції в Україні застосовується підтвердження відповідності через процедуру обов'язкової сертифікації продукції з Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію».

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» (ст. 14) на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України як національний орган України з сертифікації покладено створення та забезпечення функціонування державної системи сертифікації.

Сертифікація продукції (робіт та послуг) здійснюється в Єдиній державній системі сертифікації і стандартизації в Україні «УкрСЕПРО», роботи в якій виконують призначені/уповноважені органів з сертифікації продукції (робіт, послуг).

Головною організацією в системі Мінекономрозвитку України по розробці науково-методичних та організаційних засад сертифікації продукції, послуг, систем управління якості є Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (УкрНДНЦ). УкрНДНЦ здійснює інформаційне забезпечення підприємств і організацій з питань сертифікації.

Закон України «Про підтвердження відповідності» (статті 9 та 11) передбачає використання декларацій виробника про відповідність, яких достатньо для товарів з низьким ступенем ризику. Процедура підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері для окремих видів продукції, яка може становити небезпеку для життя та здоров'я людини, тварин, рослин, а також майна та охорони довкілля, запроваджується технічними регламентами. Із введенням в дію технічних регламентів центральний орган виконавчої влади з питань оцінки відповідності офіційно публікує перелік національних стандартів, добровільне застосування яких може сприйматись як доказ відповідності продукції вимогам технічних регламентів. Виробник чи постачальник також має право підтвердити відповідність

продукції вимогам технічних регламентів іншими, ніж відповідність стандартам, шляхами, передбаченими цими регламентами.

Сертифікація в законодавчо регульованій сфері проводиться згідно з вимогами технічних регламентів. За результатами проведення сертифікації у разі позитивного рішення призначеного органу з оцінки відповідності заявникові видається сертифікат відповідності, зразок якого затверджується центральним органом виконавчої влади з питань оцінки відповідності.

Однак такі декларації не можуть замінити сертифікати відповідності, які вимагаються для товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації.

Статтею 1 цього Закону визначено, що підтвердження відповідності – це видача документа (декларація про відповідність або сертифікат відповідності) на основі рішення, яке приймається після проведення відповідних (необхідних) процедур оцінки відповідності, що довели виконання встановлених вимог.

Статтею 13 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» встановлено, що відповідність введених в обіг в Україні продукції, процесів та послуг технічним регламентам є обов'язковою.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про підтвердження відповідності», введення продукції в обіг – це виготовлення або ввезення на митну територію України продукції з наступною самостійною або опосередкованою її реалізацією на території України.

Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» (ст. 32) вимагає від виробників подання декларації відповідності для всіх товарів, що перебувають в обігу, які є предметом регулювання технічних регламентів, якщо цими технічними регламентами не передбачено іншого.

Тривалість робіт залежить від обраної схеми сертифікації. Переліку платежів не існує; вони визначаються окремо в кожному випадку згідно з Наказом Держстандарту від 10.03.1999 р. № 100 (Правилами визначення вартості робіт із сертифікації продукції та послуг).

Виробники і постачальники продукції, яка підлягає підтвердженню відповідності в законодавчо регульованій сфері мають певні зобов'язання.

Виробник повинен:

- забезпечити споживачів продукції відповідною інформацією для оцінки ризиків, пов'язаних з цією продукцією, якщо такі ризики не є очевидними, без попереджень, та вжити заходів для запобігання таким ризикам;

- вилучати з обігу продукцію, якщо вона не відповідає вимогам відповідних технічних регламентів;

- сприяти проведенню всіх процедур підтвердження відповідності, встановлених для конкретного виду продукції; зберігати декларацію про відповідність та/або сертифікати відповідності, іншу технічну документацію, що підтверджує відповідність технічним регламентам, протягом передбачуваного періоду використання продукції, введеної в обіг, та надавати таку інформацію за запитом органів ринкового нагляду;

- відшкодовувати збитки споживачам продукції, процесів і послуг у разі, якщо доведена їх невідповідність вимогам технічних регламентів, указаних у декларації про відповідність та/або сертифікаті відповідності.

Якщо виробник не є резидентом України та відсутній уповноважений представник такого виробника в Україні, постачальник продукції, введеної в обіг, зобов'язаний:

- забезпечити органи ринкового нагляду за їх запитом необхідною інформацією стосовно продукції, в тому числі копією декларації про відповідність та, якщо це передбачено вимогами технічного регламенту, сертифікатом відповідності та/або технічною документацією щодо підтвердження відповідності технічним регламентам;

- припиняти або тимчасово припиняти продаж продукції у разі доведення, що продукція не відповідає технічним регламентам або положенням Закону «Про підтвердження відповідності».

Згідно зі ст. 14 Закону України від «Про захист прав споживачів» реалізація продукції без маркування національним

знаком відповідності та/або без сертифіката відповідності чи декларації про відповідність забороняється.

Виробник зобов'язаний наносити національний знак відповідності у законодавчо регульованій сфері на продукцію, відповідність якої він засвідчив декларацією. У разі підтвердження відповідності уповноваженим органом сертифікації до національного знаку відповідності додається ідентифікаційний номер цього органу.

Опис та правила застосування національного знака відповідності затверджені постановою КМУ від 29.11.2001 р. № 1599.

Підтвердження відповідності у законодавчо нерегульованій сфері здійснюється таким чином:

1) виробник може скласти декларацію про відповідність за власною ініціативою або на підставі договору зі споживачем, при цьому він несе відповідальність за включення недостовірних відомостей у декларацію згідно із законами України;

2) сертифікація проводиться на добровільних засадах у порядку, визначеному договором між заявником (виробником, постачальником) та органом сертифікації, при цьому підтверджується відповідність продукції, систем менеджменту якості, доквілля, персоналу будь-яким заявленим вимогам.

Сертифікація на добровільних засадах може проводитися також органами сертифікації, уповноваженими на проведення робіт у законодавчо регульованій сфері.

З 1 січня 2011 року відповідність продукції в Україні повинна бути підтверджена:

- сертифікатом відповідності вимогам Технічних регламентів;
- декларацією виробника (постачальника) про відповідність вимогам всіх Технічних регламентів, у сферу дії яких попадає конкретна продукція;
- обов'язковим маркуванням національним знаком відповідності вимогам Технічних регламентів, прийнятих для обов'язкового застосування.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Вимоги, які висуваються до осіб, що мають намір здійснювати торговельну діяльність.
2. Загальний порядок видачі місцевими дозвільними органами документів дозвільного характеру.
3. Документи дозвільного характеру.
4. Які суб'єкти господарювання зобов'язані отримати торговий патент?
5. Для здійснення яких видів господарсько-торговельної діяльності необхідно отримати ліцензію?
6. Випадки здійснення торговельної діяльності без придбання торгового патенту.
7. Умови придбання пільгового торгового патенту.
8. Національний знак відповідності і його правове значення.
9. Поняття якості продукції. Правове забезпечення управління якістю.
10. Поняття стандарту і стандартизації.
11. Обов'язкові умови державних стандартів.
12. Поняття сертифікації відповідності.
13. Технічні регламенти з підтвердження відповідності.
14. Мета оцінки (підтвердження) відповідності.
15. Співвідношення понять «технічне регулювання» і «стандартизація».

Практичні завдання

1. Підприємство готується запустити у виробництво і відповідно вивести на ринок нову продукцію. Яким має бути алгоритм дій виробника, щоб успішно пройти всі процедури, передбачені чинним законодавством і нормативними документами. Дайте обґрунтовану відповідь.
2. На підставі аналізу чинного законодавства України та періодичних матеріалів підготуйте довідку «Основні проблеми системи технічного регулювання в Україні: поточна ситуація».

Теми рефератів

1. Сертифікація товарів: цілі, порядок проведення і документальне оформлення.
2. Технічне регулювання у сфері господарсько-торговельної діяльності.
3. Податкове регулювання торговельної діяльності суб'єктів господарювання.

ТЕМА № 4.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

1. Порядок застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі.
2. Правове регулювання готівкових розрахунків.
3. Правове регулювання безготівкових розрахунків.

1. Порядок застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі

Правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі визначає Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 р. № 265/95 з наступними змінами.

Реєстратори розрахункових операцій застосовуються фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності або юридичними особами (їх філіями, відділеннями, іншими відокремленими підрозділами) (далі - суб'єкти підприємницької діяльності), які здійснюють операції з розрахунків у готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також уповноваженими банками та суб'єктами підприємницької діяльності, які виконують операції купівлі-продажу іноземної валюти.

Реєстратор розрахункових операцій – це пристрій або програмно-технічний комплекс, в якому реалізовані фіскальні функції і який призначений для реєстрації розрахункових операцій при продажу товарів (наданні послуг), операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та/або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг). До реєстраторів розрахункових операцій відносяться: електронний контрольно-касовий апарат, електронний контрольно-касовий реєстратор, комп'ютерно-касова система, електронний таксометр, автомат з продажу товарів (послуг) тощо.

На території України дозволяється реалізовувати та застосовувати лише ті реєстратори розрахункових операцій вітчизняного та іноземного виробництва, які включені до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій та конструкція і програмне забезпечення яких відповідає конструкторсько-технологічній та програмній документації виробника. Постановою КМУ від 29.08.2002 р. № 1315 затверджено Положення про Державний реєстр реєстраторів розрахункових операцій.

Ст. 3 Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» встановлює обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють розрахункові операції при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Зокрема, вони зобов'язані:

1) проводити розрахункові операції на повну суму покупки (надання послуги) через зареєстровані, опломбовані у встановленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій з роздрукуванням відповідних розрахункових документів, що підтверджують виконання розрахункових операцій, або у випадках, передбачених даним Законом, із застосуванням зареєстрованих у встановленому порядку розрахункових книжок;

2) видавати особі, яка отримує або повертає товар, отримує послугу або відмовляється від неї, розрахунковий документ встановленої форми на повну суму проведеної операції;

3) застосовувати реєстратори розрахункових операцій, що включені до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій, з дотриманням встановленого порядку їх застосування;

4) забезпечувати цілісність пломб реєстратора розрахункових операцій та незмінність його конструкції та програмного забезпечення;

5) у разі незастосування реєстраторів розрахункових операцій у випадках, визначених Законом, проводити розрахунки з використанням книги обліку розрахункових операцій та розрахункової книжки з дотриманням встановленого порядку їх ведення, крім випадків, коли ведеться облік через електронні

системи прийняття ставок, що контролюються у режимі реального часу центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів

6) забезпечувати зберігання використаних книг обліку розрахункових операцій та розрахункових книжок протягом трьох років після їх закінчення;

7) подавати до органів державної податкової служби звітність, пов'язану із застосуванням реєстратора розрахункових операцій та розрахункових книжок, не пізніше 15 числа наступного за звітним місяця;

8) реалізовувати товари (надавати послуги) за умови наявності цінника на товар (меню, прейскуранта, тарифу на послугу, що надається) у грошовій одиниці України;

9) щоденно друкувати на реєстраторах розрахункових операцій (за виключенням автоматів з продажу товарів (послуг) фіскальні звітні чеки і забезпечувати їх зберігання в книгах обліку розрахункових операцій;

10) друкувати або створювати в електронній формі на реєстраторах розрахункових операцій (за виключенням автоматів з продажу товарів (послуг) контрольні стрічки і забезпечувати їх зберігання протягом трьох років;

11) проводити розрахункові операції через реєстратори розрахункових операцій з використанням режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості;

12) вести у порядку, встановленому законодавством, облік товарних запасів на складах та/або за місцем їх реалізації, здійснювати продаж лише тих товарів, які відображені в такому обліку, за винятком продажу товарів особами, які відповідно до законодавства оподатковуються за правилами, що не передбачають ведення обліку обсягів реалізованих товарів (наданих послуг);

13) забезпечувати відповідність сум готівкових коштів на місці проведення розрахунків сумі коштів, яка зазначена в денному звіті реєстратора розрахункових операцій, а у випадку використання

розрахункової книжки – загальній сумі продажу за розрахунковими квитанціями, виданими з початку робочого дня;

14) вводити в експлуатацію, проводити технічне обслуговування, ремонтувати реєстратори розрахункових операцій через центри сервісного обслуговування у встановленому порядку;

15) надавати покупцю товарів (послуг) за його вимогою чек, накладну або інший письмовий документ, що засвідчує передання права власності на них від продавця до покупця з метою виконання вимог Закону України «Про захист прав споживачів». Порухення цього правила тягне за собою відповідальність, передбачену зазначеним законом, але не може бути підставою для застосування до порушника адміністративних чи фінансових санкцій, передбачених законодавством з питань оподаткування.

На період виходу з ладу реєстратора розрахункових операцій та здійснення його ремонту або у разі тимчасового, але не більше 72 годин (7 робочих днів), відключення електроенергії проведення розрахункових операцій здійснюється з використанням книги обліку розрахункових операцій та розрахункової книжки або із застосуванням належним чином зареєстрованого резервного реєстратора розрахункових операцій.

РРО мають бути зареєстрованими та опломбованими податковим органом. **Реєстрація** здійснюється відповідно до вимог Порядку реєстрації, опломбування та застосування реєстраторів розрахункових операцій за товари (послуги), затвердженим наказом Державної податкової адміністрації України від 01.12.2000 р. № 614.

Відповідно до п. 2.1. Порядку до реєстрації приймаються РРО, модифікації яких включені до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій, з урахуванням сфер їх застосування та за умови, що термін служби, установлений у технічній документації на РРО, не вичерпався, а також з урахуванням термінів реєстрації, установлених Державним реєстром РРО.

Реєстрація РРО здійснюється в органі ДПС за місцезнаходженням (місцем проживання) СПД, а якщо СПД обслуговується в інспекції по роботі з великими платниками податків, – то за місцем податкового обліку. У разі використання

РРО на території іншої адміністративно-територіальної одиниці його необхідно до початку використання взяти на облік в органі ДПС за місцем використання, крім РРО, що застосовуються на об'єктах виїзної торгівлі (надання послуг), та резервних РРО. Реєстрація та взяття на облік здійснюються безоплатно, реєстрація – не пізніше двох робочих днів з моменту подання, а взяття на облік – у день подання СПД усіх необхідних документів.

РРО може застосовуватись тільки в тій господарській одиниці, назва та адреса якої зазначені в реєстраційному посвідченні, та у сфері застосування, визначеній Державним реєстром реєстраторів розрахункових операцій.

Реєстрація продажу товару (оплати послуги) через РРО проводиться одночасно з розрахунковою операцією. Розрахунковий документ повинен видаватися покупцеві не пізніше завершення розрахункової операції. Розрахункова операція вважається проведеною через РРО, якщо дані про її обсяг уведені в режимі реєстрації.

Книга обліку розрахункових операцій (далі – книга ОРО) реєструється на кожний реєстратор розрахункових операцій або, якщо згідно з чинним законодавством розрахунки можуть проводитися без застосування РРО, – на окрему господарську одиницю. Порядок реєстрації та ведення книг обліку розрахункових операцій і розрахункових книжок затверджено наказом ДПА України від 01.12.2000 р. № 614.

Згідно зі ст. 9 Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», ***РРО та розрахункові книжки не застосовуються:***

1) при здійсненні торгівлі продукцією власного виробництва та наданні послуг підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, крім підприємств торгівлі та громадського харчування, у разі проведення розрахунків у касах цих підприємств, установ і організацій з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею відповідних квитанцій, підписаних і завірених печаткою у встановленому порядку;

2) при виконанні усіх банківських операцій (крім операцій з купівлі-продажу іноземної валюти);

3) при виконанні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти у разі, якщо ці операції виконуються у касах уповноважених банків з оформленням розрахункових документів відповідно до нормативних актів Національного банку України;

4) при продажу проїзних і перевізних документів на залізничному (крім приміського) та авіаційному транспорті з оформленням розрахункових і звітних документів та на автомобільному транспорті з видачею талонів, квитанцій, квитків з нанесеними друкарським способом серією, номером, номінальною вартістю, а також при продажу білетів державних лотерей через електронну систему прийняття ставок, що контролюється у режимі реального часу центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, та квитків на відвідування культурно-спортивних і видовищних закладів;

5) при продажу товарів (наданні послуг) фізичними особами – підприємцями, які сплачують єдиний податок;

6) при продажу товарів (крім підакцизних) (наданні послуг) особами, які отримали пільговий торговий патент для продажу товарів (надання послуг) відповідно до Податкового кодексу України;

7) при здійсненні фізичними особами торгівлі продуктовими або промисловими товарами за готівкові кошти на ринках;

8) при продажу у кіосках, з лотків та розносок газет, журналів та інших видань, листівок, конвертів, знаків поштової оплати, якщо питома вага такої продукції становить понад 50 відсотків загального товарообігу за відсутності продажу алкогольних напоїв та підакцизних непродовольчих товарів, а також при продажу жетонів та проїзних квитків у касах метрополітену;

9) при продажу води, молока, квасу, олії та живої риби з автоцистерн, цистерн, бочок та бідонів; страв та безалкогольних напоїв у їдальнях і буфетах загальноосвітніх навчальних закладів і професійно-технічних навчальних закладів під час навчального процесу;

10) якщо в місці отримання товарів (надання послуг) операції з розрахунків у готівковій формі не здійснюються (оптова торгівля тощо);

11) при продажу товарів у системах електронної торгівлі (комерції).

У всіх вищезазначених випадках не застосовуються розрахункові книжки.

Перелік окремих форм та умов проведення діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, яким дозволено проводити розрахункові операції без застосування реєстраторів розрахункових операцій з використанням розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій, а також граничний розмір річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів (надання послуг), при перевищенні якого застосування реєстраторів розрахункових операцій є обов'язковим, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2000 р. № 1336.

Наведемо вищезазначений перелік окремих форм та умов проведення діяльності у сфері торгівлі:

1. Роздрібна торгівля продовольчими товарами та пивом у пляшках і бляшанках за умови відсутності продажу інших підакцизних товарів, що здійснюється:

суб'єктами підприємницької діяльності – фізичними особами, оподаткування доходів яких від такої діяльності здійснюється за фіксованим розміром податку шляхом придбання патенту відповідно до законодавства з питань обкладення прибутковим податком з громадян;

суб'єктами підприємницької діяльності – фізичними особами, оподаткування доходів яких здійснюється відповідно до законодавства з питань оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

2. Роздрібна торгівля через засоби пересувної торговельної мережі (автомагазини, авторозвозки, автоцистерни, цистерни, бочки, бідони, низькотемпературні лотки-прилавки, візки, розноски, лотки, столики), що розташовані за межами стаціонарних приміщень.

3. Роздрібна торгівля на ринках, ярмарках (за винятком розташованих на їх території магазинів, кіосків, палаток, павільйонів, приміщень контейнерного типу).

4. Роздрібна торгівля та громадське харчування на території села, що здійснюється підприємствами споживчої кооперації, а також сільськогосподарськими товаровиробниками, які використовують продукцію власного виробництва.

5. Продаж страв та безалкогольних напоїв у буфетах вищих навчальних закладів, у їдальнях і буфетах підприємств УТОС та УТОГ.

6. Роздрібна торгівля, громадське харчування та побутове обслуговування на території закритих військових гарнізонів і містечок, а також військових частин, розташованих у межах сіл.

7. Роздрібна торгівля медичними і фармацевтичними товарами та надання медичних і ветеринарних послуг на території села.

8. Продаж товарів (за переліком, затвердженим Держкомзв'язку і погодженим із Мінекономіки та Державною податковою службою) і надання послуг поштовими відділеннями та пунктами зв'язку в селах.

9. Продаж газет, журналів, конвертів, листівок, знаків оплати поштових послуг, іншої друкованої продукції на підприємствах поштового зв'язку, якщо питома вага такої продукції становить понад 50 відсотків загального товарообороту за відсутності продажу алкогольних напоїв та підакцизних непродовольчих товарів.

10. Продаж квитків у кіосках та салонах транспортних засобів для проїзду в міському, приміському та міжміському електротранспорті, міжміському автотранспорті, на морських і річкових суднах, а також продаж у кіосках телефонних карток, що застосовуються у таксофонних мережах.

11. Продаж предметів релігійно-обрядової атрибутики та надання обрядових послуг релігійними організаціями.

12. Продаж товарів з розносок і ручних візків, надання послуг у салонах на залізничному, морському, річковому та повітряному транспорті за переліком, затвердженим Мінінфраструктуру і погодженим з Мінекономіки та Державною податковою службою, а

на повітряних суднах, задіяних у міжнародних повітряних сполученнях, – також продаж алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

13. Роздрібна торгівля насінням у кіосках на території сіл та селищ міського типу.

14. Проведення діяльності у сфері торгівлі суб'єктами підприємницької діяльності на території сіл і селищ міського типу, яким згідно із Законом України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» надано статус гірських.

15. Продаж булочних, кондитерських і порційних кулінарних виробів, морозива, безалкогольних напоїв, сувенірів, іграшок і надувних кульок з розносок та ручних візків у театральновидовищних та спортивних закладах.

Постановою КМУ від 23.12.2000 р. № 1336 також встановлений граничний розмір річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів, у разі перевищення якого застосування РРО є обов'язковим, для форм та умов проведення діяльності, визначених у пунктах 2, 3, 5, 6, 11, 13, 14, – 200 тис. гривень на один суб'єкт торговельної діяльності, а визначених у пунктах 4 і 7 переліку, – 75 тис. гривень на один структурний (відокремлений) підрозділ (пункт продажу товарів). Для всіх інших форм торговельної діяльності граничний розмір річного обсягу розрахункових операцій не встановлюється.

2. Правове регулювання готівкових розрахунків

Правову основу розрахунків різних форм і видів у підприємницькій діяльності складає досить велика кількість нормативних актів. До них насамперед належать Господарський кодекс України (ст.ст. 198, 341, 343-344), Цивільний кодекс України (гл. 74), закони України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. № 185/94, «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 р. № 265/95, «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121, «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р.

№ 2346, «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664, а також численними підзаконними нормативними актами.

Вибір відповідної форми розрахунків залежить від ряду чинників – виду діяльності суб'єкта, залежності від часу, протягом якого повинна здійснитися операція, правового статусу особи – платника і особи – одержувача грошових коштів тощо.

За загальним правилом на території України всі юридичні особи усіх форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, які є суб'єктами господарювання, здійснюють між собою розрахунки у безготівковій та готівковій формах через установи банків відповідно до правил здійснення розрахункових та касових операцій, встановлених нормативно-правовими актами Національного банку України.

Відповідно до ч. 1 ст. 1087 ЦК України розрахунки за участю фізичних осіб, не пов'язані із здійсненням ними підприємницької діяльності, можуть провадитися у готівковій або в безготівковій формі за допомогою розрахункових документів у електронному або паперовому вигляді. Отже, сфера застосування готівкового обігу досить обмежена і визначається спеціальними нормами. Розглянемо їх докладніше.

Порядок проведення готівкових розрахунків регулюється Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637.

Згідно з п. 1.2. Положення, **готівкові розрахунки** – платежі готівкою (грошовими знаками національної валюти України – банкнотами і монетами) підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Отже, готівкові розрахунки – це спосіб здійснення розрахунків за яким платіж здійснюється паперовими грошима чи металевою монетою¹.

Пункт 2.1 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні передбачає пріоритет розрахунків у безготівковій формі для підприємств (підприємців), які відкрили поточні рахунки в банках і зберігають на цих рахунках свої кошти. Цитоване вище положення ч. 2 ст. 1087 ЦК України надає право юридичним, а також фізичним особам проводити розрахунки, пов'язані зі здійсненням ними підприємницької діяльності, поряд з безготівковою також у готівковій формі, якщо інше не встановлено законом. Частина 1 ст. 198 ГК України дозволяє здійснення платежів за грошовими зобов'язаннями, що виникають у господарських відносинах, готівкою через установи банків, якщо інше не встановлено законом.

Фактично ГК України дозволяє лише внесення готівкових коштів до банків для подальшого їх перерахування на відкриті рахунки одержувачів. Проте норма ГК України фразою «якщо інше не встановлено законом» встановлює диспозитивний порядок вирішення питання можливості використання суто готівкових розрахунків у господарській діяльності, і означає в контексті ч. 2 ст. 1087 ЦК України дозвіл на таке використання за відсутності прямої вказівки закону про заборону.

Готівкові кошти можуть використовуватися для розрахунків за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги). При цьому згідно з п. 2.2 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні підприємства (підприємці) здійснюють розрахунки готівкою між собою і з фізичними особами (громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, які не здійснюють підприємницької діяльності) через касу як за рахунок готівкової виручки, так і за рахунок коштів, одержаних із банків. Зазначені розрахунки проводяться також шляхом переказу готівки для сплати відповідних платежів.

¹ Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасьніцька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – С. 525.

Гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами встановлена постановою Правління Національного банку України від 06.06.2013 р. № 210 і **складає 10000 (десять тисяч) гривень**. Платежі понад зазначену граничну суму проводяться виключно в безготівковій формі. Кількість підприємств (підприємців), з якими здійснюються розрахунки, протягом дня не обмежується.

Зазначені обмеження стосуються також розрахунків готівкою між підприємствами в оплату за товари, що придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок коштів, одержаних за корпоративними спеціальними платіжними засобами.

Зазначені обмеження не поширюються на:

- а) розрахунки підприємств (підприємців) з фізичними особами, бюджетами та державними цільовими фондами;
- б) добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- в) використання коштів, виданих на відрядження.

У разі здійснення підприємствами готівкових розрахунків понад установлену граничну суму кошти в розмірі перевищення встановленої суми розрахунків додаються до фактичних залишків готівки в касі на кінець дня платника готівки одноразово в день здійснення цієї операції, з подальшим порівнянням одержаної розрахункової суми із затвердженим лімітом каси.

Виходячи з потреби прискорення обігу готівкових коштів і своєчасного їх надходження до кас банків для підприємств, що здійснюють операції з готівкою в національній валюті, установлюються ліміт каси та строки здавання готівкової виручки (готівки).

Установлення ліміту каси проводиться підприємствами **самостійно** на підставі розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі (додаток 8 до Положення № 637), що підписується головним (старшим) бухгалтером та керівником підприємства (або уповноваженою ним особою). До розрахунку приймається строк здавання підприємством готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках, визначений відповідним договором банківського рахунку. Для кожного підприємства та

його відокремленого підрозділу складається окремий розрахунок встановлення ліміту залишку готівки в касі.

Установлений ліміт каси затверджується внутрішніми наказами (розпорядженнями) підприємства. Інформація про затверджений ліміт каси подається у банк. Для відокремлених підрозділів ліміт каси встановлюється і доводиться до їх відома відповідними внутрішніми наказами (розпорядженнями) підприємства – юридичної особи.

Підприємства, що розпочинають свою діяльність, на перші три місяці їх роботи ліміт каси встановлюють відповідно до прогнозних розрахунків. Установлений з урахуванням прогнозних розрахунків ліміт каси переглядається за фактичними показниками діяльності.

Кожне підприємство визначає ліміт каси з урахуванням режиму і специфіки його роботи, віддаленості від банку, обсягу касових оборотів (надходжень і видатків) за всіма рахунками, установлених строків здавання готівки, тривалості операційного часу банку, наявності домовленості підприємства з банком на інкасацію тощо:

- для підприємств, які розташовані в населених пунктах де є банки, та які мають строк здавання готівкової виручки (готівки) в банк щодня (у день її надходження до каси) або наступного дня від дня її надходження до каси (зважаючи на правила внутрішнього розпорядку, що не дають змогу забезпечити здавання готівки в день її надходження), – у розмірах, що потрібні для забезпечення їх роботи на початку робочого дня, але не більше розміру середньоденного надходження готівки до каси (за три будь-які місяці поспіль з останніх дванадцяти);

- для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де немає банків і здають готівку не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів – у розмірах, що залежать від установлених строків здавання готівкової виручки (готівки) та її суми, але не більше п'ятикратного розміру середньоденних надходжень готівки (за три будь-які місяці поспіль з останніх дванадцяти).

Підприємства, у яких відповідний середньоденний показник, обчислений на підставі касових оборотів (дорівнює нулю або не більше десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян, можуть встановлювати ліміт каси в розмірі, що перевищує

обчислений середньоденний показник, але не більше десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Якщо підприємством ліміт каси не встановлено (незалежно від причин такого не встановлення), то ліміт такої каси вважається нульовим. У цьому разі вся готівка, що перебуває в його касі на кінець робочого дня і не здана підприємством вважається понадлімітною.

Установлений ліміт каси може бути переглянутий на підприємстві враховуючи зміни із надходженням і видачею готівки. В цьому випадку до банку передається новий «Розрахунок встановлення ліміту залишку готівки в касі».

Підприємства можуть тримати в позаробочий час у своїх касах готівкову виручку (готівку) в межах, що не перевищують установлений ліміт каси. Готівкова виручка (готівка), що перевищує встановлений ліміт каси, обов'язково здається до банків для її зарахування на банківські рахунки. Відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання можуть здавати готівку безпосередньо до кас таких суб'єктів господарювання або до будь-якого банку для її переказу і зарахування на банківські рахунки зазначених суб'єктів господарювання. За відсутності банків готівкова виручка (готівка) для переказу на банківські рахунки підприємства може здаватися до операторів поштового зв'язку та небанківських фінансових установ, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на здійснення переказу коштів.

Здавання готівкової виручки (готівки) здійснюється самостійно або через відповідні служби, яким згідно із законодавством України надано право на перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів.

Підприємства мають право зберігати у своїй касі готівку, одержану в банку для виплат, що належать до фонду оплати праці, а також пенсій, стипендій, дивідендів (доходу), понад установлений ліміт каси протягом трьох робочих днів, уключаючи день одержання готівки в банку. Готівка, що одержана в банку на інші виплати, має видаватися підприємством своїм працівникам у той самий день. Суми готівки, що одержані в банку і не використані за призначенням протягом установлених вище строків, повертаються

підприємством до банку не пізніше наступного робочого дня банку або можуть залишатися в його касі (у межах установленого ліміту) (п. 2.10 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні).

Форми готівкових розрахунків обумовлені правилами документального оформлення готівкових операцій. Отже, формами готівкових розрахунків є такі:

1) *розрахунки з використанням РРО* – це форма готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, за якої підтвердження готівкової операції проводиться із застосуванням зареєстрованого, опломбованого і переведеного у фіскальний режим роботи РРО з видачею касового чека або іншого розрахункового документа;

2) *розрахунки з використанням розрахункової книжки* – це форма готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, за якою у випадку неможливості використання РРО (поломка, ремонт, відключення електроенергії тощо) фіксація розрахункової операції проводиться з використанням належним чином зброшурованої, прошнурованої та зареєстрованої в органах державної податкової служби України книжки, що містить номерні розрахункові квитанції, які видаються покупцям;

3) *розрахунки з використанням видаткового касового ордера* – це форма готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, за якою видача готівки з каси підприємства оформляється видатковим касовим ордером (застосовується у разі закупівлі сільгосппродукції у населення, повернення проданої раніше продукції власного виробництва тощо);

4) *розрахунки з використанням прибуткового касового ордера* – це форма готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, за якою внесення готівки до каси підприємства оформляється прибутковим касовим ордером з видачею особі, яка внесла готівку, відривної квитанції, що підтверджує факт внесення коштів (застосовується в разі продажу продукції власного виробництва);

5) *розрахунки з використанням товарного чека* – це форма готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, за якою у випадках, встановлених законодавством України, суб'єкт господарювання, уповноважений проводити розрахунки без використання РРО і розрахункових книжок (*були розглянуті в попередньому питанні*), але на вимогу покупця оформляє товарний чек, який підтверджує факт проведеної операції.

3. Правове регулювання безготівкових розрахунків

Безготівкові розрахунки – це спосіб приймання-передачі грошового еквівалента за допомогою банківських переказів певної суми з рахунка платника на рахунок одержувача, або з каси банку на рахунок одержувача¹.

Згідно зі ст. 198 ГК України платежі за грошовими зобов'язаннями у сфері господарювання здійснюються за загальним правилом у безготівковій формі або у готівковій формі через установи банків.

Готівка та безготівкові кошти розглядаються в законодавстві як єдиний об'єкт майнових прав. Так, згідно зі ст. 3 Закону України «Про платіжні засоби та переказ коштів в Україні», кошти існують у готівковій формі (формі грошових знаків) або у безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках).

Основою правового регулювання безготівкових розрахунків є положення гл. 35 ГК України, гл. 74 ЦК України, Закон України «Про платіжні засоби та переказ коштів в Україні» та Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22.

Згідно з п. 1.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів

¹ Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасьніцька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – С. 528.

коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Платник перераховує певну суму коштів зі свого рахунку на рахунок отримувача. Відповідно до п. 1.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті платником є особа, з рахунку якої ініціюється переказ коштів або яка ініціює переказ шляхом подання до банку або іншої установи – члена платіжної системи документа на переказ готівки разом з відповідною сумою коштів. Отримувачем є особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу в готівковій формі. Платником і отримувачем можуть бути як юридичні, так і фізичні особи.

Для здійснення перерахування як у платника, так і у отримувача коштів повинні бути рахунки, що відкриваються банками та іншими фінансовими установами клієнтам для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Відкриття таких рахунків опосередковується укладенням між клієнтом та банком договору банківського рахунку.

Крім того, необхідною умовою здійснення перерахування з відкритого платником рахунку є наявність на ньому відповідних коштів, які існують у вигляді спеціальних облікових записів. Відповідно до п. 2.22 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті банк виконує розрахункові документи відповідно до черговості їх надходження та виключно в межах залишку коштів на рахунку клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом.

Банки за дорученням підприємств і фізичних осіб перераховують кошти, внесені ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Іншими словами, для віднесення розрахунків до безготівкових не обов'язкова наявність рахунку у платника грошових коштів; також у разі якщо у такого платника є

рахунок, не є обов'язковим перерахування коштів саме з нього – важливим є саме наявність рахунку у отримувача коштів, і відповідно, наявність власне готівкових коштів у платника і права ними розпоряджатися.

Законодавством передбачені строки, протягом яких банки повинні здійснювати платежі між суб'єктами, а також відповідальність усіх суб'єктів безготівкових розрахунків за порушення порядку здійснення платежів. Стаття 8 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» передбачає обов'язок банку виконати доручення клієнта, що міститься в розрахунковому документі, який надійшов протягом операційного часу банку, в день його надходження. У разі надходження розрахункового документа клієнта до обслуговуючого банку після закінчення операційного часу банк зобов'язаний виконати доручення клієнта, що міститься в розрахунковому документі, не пізніше наступного робочого дня.

Суб'єкти безготівкових розрахунків – платники, отримувачі грошових коштів, а також банки, що їх обслуговують, несуть відповідальність за правильність та своєчасність здійснення переказу. Так, згідно зі ст. 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» у разі порушення банком, що обслуговує платника, встановлених строків виконання доручення клієнта на переказ цей банк зобов'язаний сплатити платнику пеню у розмірі 0,1% суми простроченого платежу за кожний день прострочення, що не може перевищувати 10% суми переказу, якщо інший розмір не обумовлений договором між ними. У разі порушення банком, що обслуговує отримувача, строків завершення переказу цей банк зобов'язаний сплатити отримувачу пеню у такому самому розмірі, якщо інший розмір пені не обумовлений договором між ними.

Платник несе перед банком, що його обслуговує, відповідальність, передбачену умовами укладеного між ними договору, і зобов'язаний відшкодовувати шкоду, заподіяну банку внаслідок недотримання цим платником вимог щодо захисту інформації і проведення незаконних операцій з компонентами

платіжних систем (платіжні інструменти, обладнання, програмне забезпечення тощо).

Відповідальність передбачена і щодо неналежних отримувачів коштів. Відповідно до п. 35.1 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» такий отримувач зобов'язаний протягом трьох робочих днів від дати надходження повідомлення банку порушника (тобто, банку, який здійснив помилковий переказ) про здійснення помилкового переказу ініціювати переказ еквівалентної суми коштів банку-порушнику за умови отримання повідомлення цього банку про здійснення помилкового переказу. У разі своєчасного повідомлення банком-порушником неналежного отримувача про здійснення помилкового переказу та порушення неналежним отримувача про здійснення помилкового переказу та порушення неналежним отримувачем означеного строку неналежний отримувач має повернути суму переказу, а також сплатити банку-порушнику пеню в розмірі 0,1% цієї суми за кожний день, починаючи від дати завершення помилкового переказу до дня повернення коштів включно, яка не може перевищувати 10% суми переказу.

Форми безготівкових розрахунків. За змістом ст. 341 ГК України (ст. 1088 ЦК України, пункти 1.4, 1.13 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті) при здійсненні безготівкових розрахунків допускаються розрахунки у формі:

1. меморіального ордера – розрахункового документа, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій зі списання коштів з рахунку платника, внутрішньобанківських операцій відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України;

2. платіжних доручень – розрахункових документів, що містять письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача;

3. платіжних вимог – розрахункових документів, що містять вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з

платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача;

4. вимог-доручень – розрахункових документів, які складаються з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів та нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача;

5. розрахункових чеків – розрахункових документів, які містять нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чеко держателю зазначеної в чеку суми коштів;

6. акредитива – договору, що містить зобов'язання банка-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж. Розрізняються відкличні акредитиви, які можуть бути змінені або анульовані банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення одержувача грошових коштів, та безвідкличні акредитиви, які можуть бути анульовані або їх умови можуть бути змінені лише за згодою на це одержувача грошових коштів.

Також допускається використання банківських платіжних карток, векселів та інших платіжних інструментів.

Слід зазначити, що перелік форм безготівкових розрахунків за законодавством не є вичерпним.

Форми безготівкових розрахунків О.П. Подцерковний поділяє на дві групи в залежно від їх співвідношення з поняттям самостійних розрахункових правовідносин на 1) інструментальні форми розрахунків та 2) інтегративні (комплексні) форми розрахунків (акредитив)¹.

¹ Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасьніцька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – С. 533.

Першій групі форм безготівкових розрахунків властива завершена здатність без залучення інших форм реалізовувати переказ коштів з рахунка платника на рахунок одержувача. Інтегративним формам розрахунків така самостійність не властива. Вони є комплексними утвореннями і можуть бути реалізованими переважно із використанням інструментальних форм розрахунків.

Схема 1. Розрахункові правовідносини у сфері господарсько-торговельної діяльності

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Система обліку і статистики в торгівлі.
2. Документи, що використовуються при передачі товарно-матеріальних цінностей.
3. Правова і комерційна сутність товаророзпорядчих документів.
4. Види, функції і характеристики товаророзпорядчих документів.
5. Розкрийте порядок приймання продукції за кількістю.
6. Розкрийте порядок приймання продукції за якістю.
7. Порядок застосування реєстраторів розрахункових операцій.
8. У чому роль Державної податкової служби щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій?
9. Санкції за порушення порядку обліку торговельних операцій.
10. Обов'язки суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у сфері торгівлі.
11. У яких випадках і за яких умов дозволено проводити розрахункові операції без застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі?
12. Форми готівкових розрахунків.
13. Принципи безготівкових розрахунків.
14. Охарактеризуйте основні форми безготівкових розрахунків.

Практичні завдання

1. Приватне підприємство реалізує товари через засоби пересувної торговельної мережі на ринках. Чи потрібно при реалізації цих товарів застосовувати РРО у разі перевищення граничного річного обсягу розрахункових операцій?
2. Чи застосовуються штрафні санкції до підприємств, які реалізують продукцію власного виробництва за готівку, якщо прибуткові касові ордери видавалися не завжди, але готівка

оприбутковувалася наприкінці робочого дня в повному обсязі в касовій книзі?

3. Наведіть відмінності між різними способами розрахунків.

Теми рефератів

1. Поняття грошей та грошових зобов'язань.

2. Правове регулювання готівкових розрахунків в іноземних державах.

3. Правове регулювання безготівкових розрахунків в іноземних країнах.

4. Облік торговельних операцій.

5. Юридичні аспекти електронних платежів.

ТЕМА № 4.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-
ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОДАЖУ ОКРЕМИХ
ВИДІВ ТОВАРІВ

1. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування населення. Особливості державного регулювання господарських відносин у галузі ресторанного господарства.
2. Правове регулювання роздрібної торгівлі продовольчими товарами.
 - 2.1. Правила роздрібної торгівлі продовольчими товарами.
 - 2.2. Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями.
3. Правове регулювання роздрібної торгівлі непродовольчими товарами.
 - 3.1. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами.
 - 3.2. Правила роздрібної торгівлі нафтопродуктами.
 - 3.3. Правила роздрібної торгівлі транспортними засобами.
 - 3.4. Правила роздрібної торгівлі ювелірними виробами.
 - 3.5. Правила торгівлі антикварними речами.
 - 3.6. Правила роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.
 - 3.7. Правила торгівлі лікарськими засобами.
4. Правила роздрібної торгівлі тютюновими виробами.
5. Правила торгівлі на ринках
6. Правила продажу товарів поштою
7. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями.

1. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування населення. Особливості державного регулювання господарських відносин у галузі ресторанного господарства

Загальні умови провадження торговельної діяльності суб'єктами оптової торгівлі, роздрібною торгівлі, закладами ресторанного господарства, основні вимоги до торговельної мережі, мережі закладів ресторанного господарства і торговельного обслуговування споживачів (покупців), які придбавають товари у суб'єктів господарсько-торгівельної діяльності визначаються постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 № 833 «Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів», яка забезпечує реалізацію єдиної державної політики у сфері торговельної діяльності (далі Порядок № 833).

Торговельна діяльність провадиться суб'єктами господарювання у сфері роздрібною та оптовою торгівлі, а також ресторанного господарства.

Відповідно до п. 6 Правил, *суб'єкт господарювання може мати:*

1) торговельні об'єкти оптової торгівлі, складське приміщення або мережу складів – для провадження оптової торговельної діяльності;

2) роздрібну, дрібнороздрібну торговельну мережу – для провадження роздрібною торговельною діяльністю;

3) мережу закладів ресторанного господарства (ресторани, кафе, кафетерії тощо) – для здійснення ресторанного обслуговування.

Роздрібна торгівля здійснюється у магазинах і через різні види позамагазинних торговельних об'єктів, які у сукупності складають роздрібну торговельну мережу.

Роздрібна торгівля через дрібнороздрібну торговельну мережу є однією із форм позамагазинного продажу товарів, при якій приміщення не мають торговельного залу для споживачів.

При дрібнороздрібній торгівлі продаж товарів здійснюється через:

- пункти некапітальної забудови – кіоски, ларі, ларки, палатки, павільйони для сезонного продажу товарів, торговельні автомати;
- засоби пересувної мережі – автомагазини, автокафе, авторозвозки, автоцистерни, лавки-автопричепи, візки, спеціальне технологічне обладнання (низькотемпературні лотки-прилавки), розноски, лотки, столики тощо.

Відповідно до п. 4 Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правила користування ними та охорони, невеликі (площею до 30 кв. метрів) споруди торговельно-побутового призначення, які виготовляються з полегшених конструкцій і встановлюються тимчасово без спорудження фундаменту є малою архітектурною формою.

Через дрібнороздрібну торговельну мережу дозволяється реалізація продовольчих і непродовольчих товарів тільки нескладного асортименту, яка проводиться згідно з правилами їх продажу.

Вимоги до організації дрібнороздрібної торговельної мережі закріплені Правилами роботи дрібнороздрібної торговельної мережі, затвердженими наказом МЗЕЗторгу України від 08.07.96 р. № 369 (в редакції від 03.02.2009 р.).

Торгівля *продовольчими та непродовольчими товарами* в одному дрібнороздрібному торговельному пункті дозволяється лише за умови, що продовольчі товари фасовані, мають герметичну (непошкоджену) упаковку і при цьому додержується принцип товарного сусідства.

У дрібнороздрібній торговельній мережі забороняється продаж:

1. продовольчих товарів, якщо при їх продажу відсутні умови для дотримання санітарних норм і правил, а також для додержання температурних режимів, умов зберігання та продажу цих товарів;
2. нефасованих і неупакованих продовольчих товарів з розносок, лотків, столиків, корзин та неспеціалізованого

транспорту, крім картоплі, овочів, фруктів, плодів, ягід, баштанних культур в період сезонного продажу, а також морозива, квітів;

3. алкогольних напоїв (крім автомагазинів системи споживчої кооперації, що здійснюють виїзну торгівлю у сільській місцевості, за наявності марок акцизного податку);

4. тютюнових виробів через засоби пересувної мережі за винятком автомагазинів, автокафе, авторозвозок, лавок-автопричепів системи споживчої кооперації, що здійснюють продаж у сільській місцевості;

5. тютюнових виробів через стаціонарні пункти, якщо стан приміщень не відповідає вимогам нормативних документів щодо їх зберігання;

6. тютюнових виробів без марок акцизного податку;

7. алкогольних напоїв і тютюнових виробів працівниками суб'єкта господарювання, яким не виповнилося 18 років;

8. технічно складних та великогабаритних товарів

9. тканин, взуття (крім домашнього та робочого), швейних виробів (крім робочого одягу і головних уборів для літнього сезону) та виробів верхнього трикотажу, що потребують примірювання;

10. дорогоцінних металів, коштовного каміння та виробів з них;

11. вогненебезпечних товарів побутової хімії, піротехнічних іграшок, паливно-мастильних матеріалів (крім тих, що реалізуються через авторозвозки системи споживчої кооперації);

12. об'єктів санітарних заходів, вимоги до обігу яких заборонено законодавчими актами; товарів, вільна реалізація яких заборонена, а також тих, що не мають відповідного маркування, належного товарного вигляду, на яких строк придатності не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, строк придатності яких минув, а також тих, що надійшли без документів, передбачених законодавством, зокрема, які засвідчують їх якість та безпеку.

Відведення місць для розміщення пунктів дрібнороздрібної торговельної мережі здійснюється відповідно до вимог Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць,

залізничних переїздів, правил користування ними та охорони, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.94 р. № 198.

Забороняється торгівля алкогольними напоями і тютюновими виробами у приміщеннях та на території дошкільних, навчальних закладів і закладів охорони здоров'я; у приміщеннях спеціалізованих торговельних організацій, які здійснюють торгівлю товарами дитячого асортименту або спортивними товарами, а також у відповідних відділах (секціях) універсальних торговельних організацій; у місцях проведення спортивних змагань; поштучно (для тютюнових виробів, крім сигар); з торгових автоматів та в інших місцях, визначених органами місцевого самоврядування.

Розміщення пунктів дрібнороздрібної торговельної мережі здійснюється суб'єктом господарювання відповідно до вимог Земельного кодексу України та законодавства про благоустрій населених пунктів, планування та забудову територій, санітарного та епідемічного благополуччя населення, пожежну охорону, державну автоінспекцію та архітектуру.

Режим роботи об'єктів дрібнороздрібної торговельної мережі встановлюється суб'єктом господарювання самостійно, а у випадках, передбачених законодавством, за погодженням з органами місцевого самоврядування.

Працівники пунктів дрібнороздрібної торговельної мережі на товари, що одержані для продажу, якщо це передбачено законодавством повинні мати:

- товарно-транспортні накладні, прибутково-видаткові накладні, приймальні акти, заборні листи тощо із зазначенням назви, сорту, кількості, ціни та загальної вартості товару;
- документи, згідно з якими надійшли товари, що підлягають обов'язковій сертифікації, з позначенням реєстраційних номерів сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом з підтвердження відповідності на відповідний товар;
- копії гігієнічних висновків, завірених печаткою суб'єкта господарювання, від якого одержані ці товари, стосовно товарів, що

не підлягають обов'язковій сертифікації відповідно до затвердженого Міністерством охорони здоров'я України переліку;

- документи, що засвідчують відповідність якості товарів вимогам нормативних документів (для імпортованих товарів – копії сертифікатів, викладені мовою країни-експортера і українською або російською мовою та завірені печаткою суб'єкта господарювання, від якого одержані ці товари).

Таким чином, дрібнороздрібна торгівля – різновид роздрібної торгівлі, що охоплює купівлю-продаж обмеженого асортименту товарів кінцевому споживачу та надання йому найпростіших послуг.

Пункт 10 Правил № 833 закріплює обов'язок суб'єктів господарювання забезпечити:

1. відповідність приміщення (місця) для провадження діяльності у сфері торгівлі і ресторанного господарства необхідним санітарним нормам, а технічного стану приміщення (місця), будівлі та устаткування – вимогам нормативних документів щодо зберігання, виробництва та продажу відповідних товарів, а також охорони праці;

2. наявність на видному та доступному місці куточка покупця, в якому розміщується інформація про найменування власника або уповноваженого ним органу, книга відгуків та пропозицій, адреси і номери телефонів органів, що забезпечують захист прав споживачів;

3. розміщення торговельного патенту, ліцензії відповідно до встановлених законодавством вимог;

4. продаж товарів та їх обмін згідно з установленими правилами і нормами.

На фасаді торговельного об'єкта розміщується вивіска із зазначенням найменування суб'єкта господарювання. Біля входу до торговельного об'єкта на видному місці розміщується інформація про режим роботи.

У разі здійснення виїзної (виносної) торгівлі, а також продажу товарів з використанням інших нестационарних засобів на робочому місці продавця встановлюється табличка із зазначенням прізвища,

імені та по батькові продавця, а також відомості про суб'єкта господарювання, що організував торгівлю:

- для юридичної особи – найменування, адреси і номера телефону;

- для фізичної особи-підприємця – прізвища, імені та по батькові.

Усі відомості оформляються відповідно до законодавства про мови.

Режим роботи торговельного об'єкта та закладу ресторанного господарства, що належать до комунальної власності, встановлюється органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

У разі закриття торговельного об'єкта для проведення санітарних заходів, ремонту, технічного переобладнання та проведення інших робіт суб'єкт господарювання *повинен розмістити поряд з інформацією про режим роботи оголошення про дату та період закриття*. Навену норму слід Слід зазначити, що наявна у Правилах у старій редакції норма про розміщення подібного оголошення за 5 днів до закриття торговельного об'єкта в більшій мірі відображала його значення, оскільки надавало споживачам можливість планувати свої дії щодо покупки окремих товарів.

На вимогу споживача (покупця) відповідальний працівник суб'єкта господарювання повинен надати йому Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, Закон України «Про захист прав споживачів», санітарні норми, ветеринарні документи, правила продажу окремих видів товарів відповідно до спеціалізації суб'єкта господарювання. Одже, наведені документи підприємець повинен мати на торговому об'єкті, але не зобов'язаний їх розміщувати у Куточку споживача.

Під час здійснення торговельної діяльності **забороняється** продаж товарів, що не мають відповідного маркування, належного товарного вигляду, на яких строк придатності не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, строк

придатності яких минув, а також тих, що надійшли без документів, передбачених законодавством, зокрема які засвідчують їх якість та безпеку.

Відповідно до п. 14 Порядку № 833, **заклад ресторанного господарства:**

1. забезпечує наявність асортименту продукції, що затверджується відповідно до типу закладу або класу (ресторан, бар) його власником (керівником);

2. виготовляє продукцію з дотриманням вимог, передбачених нормативними документами, а також має право розробляти і виготовляти фірмові страви, технологічна документація яких затверджується в установленому порядку.

У разі відпуску недоброякісної або виготовленої з порушенням технології страви (виробу) споживач має право за своїм вибором вимагати від суб'єкта господарювання замінити її або сплатити вартість.

У закладі ресторанного господарства забороняється встановлювати мінімум вартості замовлення і пропонувати споживачеві обов'язковий асортимент продукції, виробленої у такому закладі.

Ціни на товари і продукцію зазначаються на ярликах (цінниках) або у покажчиках цін, у сфері ресторанного господарства - на ярликах (цінниках) на закуплені товари та у преїскурантах і меню на продукцію, виготовлену в закладі ресторанного господарства.

Суб'єкт господарсько-торговельної діяльності зобов'язаний:

1) надавати споживачеві (покупцеві) у доступній формі необхідну, достовірну та своєчасну інформацію про товари;

2) сприяти споживачеві (покупцеві) у вільному виборі товарів і додаткових послуг, на його вимогу провести перевірку якості, безпеки, комплектності, міри, ваги та ціни товарів з наданням йому контрольно-вимірювальних приладів, документів, які підтверджують якість, безпеку, ціну товарів;

3) забезпечити можливість використання спеціальних платіжних засобів під час здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) відповідно до законодавства;

4) перевірити справність виробу, продемонструвати, за можливості, його роботу та ознайомити споживача з правилами користування;

5) забезпечити приймання, зберігання і продаж товарів та продукції, виготовленої у закладі ресторанного господарства, відповідно до законодавства;

6) забезпечити доступ споживачів до торговельних об'єктів без здавання на збереження особистих речей, крім товарів, реалізація яких здійснюється у таких торговельних об'єктах;

7) створити умови для збереження речей споживачів, у разі, коли вхід до торговельного об'єкта з товарами, які реалізуються в таких закладах, заборонено.

Спеціальним підзаконним нормативно-правовим актом щодо порядку позначення роздрібних цін на підприємствах роздрібної торгівлі є **Інструкція про порядок позначення роздрібних цін на товари народного споживання в підприємствах роздрібної торгівлі та закладах ресторанного господарства**, затверджена наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 04.01.97 № 02 (далі Інструкція).

Зазначена Інструкція закріплює наступні правила:

1. Працівники, відповідальні за формування, встановлення і застосування роздрібних цін, призначаються керівником суб'єкта господарювання.

2. Роздрібні ціни фіксуються суб'єктом господарювання у реєстрі роздрібних цін, де зазначається: назва товару, артикул, марка, тип, оптова відпускна ціна (ціна постачальника) з посиланням на документ, що її засвідчує, розмір торговельної надбавки, встановлена роздрібна ціна.

3. Документами, які обґрунтовують сформовані і встановлені ціни на товари, що надійшли до підприємств роздрібної торгівлі та закладів ресторанного господарства, є рахунки-фактури, накладні, квитанції про прийняття товарів на комісію, заборні листи, калькуляційні картки, інші супровідні документи, книги надходження товарів, акти останньої інвентаризації, описи-акти уцінки, дооцінки, оформлені в установленому порядку.

4. Інформування покупців про роздрібні ціни на товари здійснюється за допомогою таких засобів:

- ярликів цін (цінників) на зразках товарів або покажчиків цін в підприємствах роздрібно́ї торгівлі;
- ярликів цін (цінників), преїскурантів алкогольних напоїв, меню та преїскурантів цін на куповані товари у закладах ресторанного господарства.

Ярлик цін (цінник) призначається для надання споживачам основної інформації на окремий товар, *показчик цін і преїскурант цін* на куповані товари – на ряд товарів, що є у продажу, *меню* – про перелік страв, кулінарних, булочних, борошняних кондитерських виробів, що пропонуються протягом дня.

Слід звернути увагу, що у **меню** повинні указуватися перелік і ціна не тільки блюд власного виробництва, але також і кулінарних, борошняних, кондитерських, булочних виробів і напоїв власного виробництва. А у **преїскуранті** слід указувати «параметри» (найменування, ціну та ін.) не тільки алкогольних напоїв, але й інших купованих товарів, виробів і напоїв. Тобто з'явилося чітке правило: **у меню – тільки власні блюда, вироби і напої, у преїскуранті – тільки куповані.**

5. Роздрібні ціни також можуть бути позначені на товарних ярликах, етикетках підприємств-виготівників, упаковці, в якій товар продається населенню, або безпосередньо на самому товарі, якщо позначення ціни не псує його товарний вигляд та не знижує якість товару.

6. У підприємствах роздрібно́ї торгівлі та закладах ресторанного господарства, у тому числі в стаціонарній дрібно́роздрібній торговельній мережі (крім підприємств роздрібно́ї торгівлі, що при розрахунках з споживачами застосовують сучасну технологію автоматизованої ідентифікації товарів за їх штриховими кодами. У відділах та секціях торговельних залів таких підприємств у доступному для споживачів місці повинен бути преїскурант цін, завірений підписом відповідального працівника та печаткою із зазначенням дати підписання), ярлики цін (цінники), преїскуранти цін на куповані товари, покажчики цін обов'язково підписуються

працівником, відповідальним за формування, установлення або застосування цін, і завіряються печаткою або штампом суб'єкта господарювання із зазначенням дати підписання. Для підприємств споживчої кооперації, крім розташованих у містах, печатка або штамп не є обов'язковими.

7. У закладах ресторанного господарства меню і прейскурант мають бути підписані керівником, бухгалтером (калькулятором) та матеріально-відповідальною особою (завідувач виробництва, бригадир, буфетник, бармен тощо) і скріплені печаткою суб'єкта господарювання

8. У системі споживчої кооперації при здійсненні виносної (вивізної) торгівлі допускається оформлення засобів інформування про ціни на товари без печатки чи штампа суб'єкта господарювання при наявності дозволу-накладної, яка підписується керівником та бухгалтером суб'єкта господарювання і завіряється печаткою.

9. Після проведення переоцінки товарів згідно з Порядком проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей, затвердженим Міністерством економіки України та Міністерством фінансів України від 31.05.93 р. за № 37-20/248/07-104 та Положенням про порядок уцінки і реалізації продукції, що залежала, з групи товарів широкого вжитку і продукції виробничо-технічного призначення, затвердженим наказом Мінекономіки України і Міністерства фінансів України від 10.09.96 р. № 120/190, суб'єкт господарювання повинен перемаркірувати ціни шляхом закреслення попередньої ціни і позначення нової ціни на цінниках, етикетках підприємств-виготівників, упаковці кожної одиниці товару і засвідчити підписом працівника, відповідального за формування, встановлення або застосування цін.

Якщо старі ціни на товарах закреслити неможливо (наприклад, були позначені етикетпістолетом), нові ціни позначаються шляхом наклеювання їх безпосередньо на попередні.

Забороняється позначення цін олівцем.

У закладах ресторанного господарства класів «люкс» і «вищий», ярлики цін (цінники), меню, прейскуранти цін на

куповані товари, інші види друкованої рекламної продукції повинні бути виготовлені на високому художньому рівні.

Розрахунки за продані товари та надані послуги можуть здійснюватися готівкою та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) відповідно до законодавства. Разом з товаром споживачеві в обов'язковому порядку видається розрахунковий, документ установленної форми на повну суму проведеної операції, який засвідчує факт купівлі товару та/або надання послуги.

Згідно з п. 2 постанови КМУ від 29.03.2010 р. № 878 «Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів», **звільняються від обов'язкового приймання** спеціальних платіжних засобів для здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) заклади громадського харчування закритого типу, які обслуговують певний контингент споживачів (зокрема особовий склад Збройних Сил та інших військових формувань, студентів, учнів та викладачів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, працівників промислових підприємств), підприємства торгівлі з торговельною площею до 20 кв. метрів (крім автозаправних станцій), а також суб'єкти господарювання, які провадять господарську діяльність у населених пунктах з чисельністю населення менше ніж 25 тис. осіб.

Забороняється зберігання на місці проведення розрахунку (в касі, грошовому ящику, сейфі тощо) готівки, що не належить суб'єкту господарювання, а також особистих речей касира чи інших працівників.

У нових Правилах змінилися умови зберігання відкладених споживачем товарів. Так, якщо раніше відкладені товари зберігалися в торговому підприємстві протягом двох годин, то тепер час зберігання визначається за домовленістю з адміністрацією торговельного об'єкта. Якщо споживач не вніс плату у визначений час, товар надходить у продаж.

Придбані великогабаритні товари (меблі, будівельні матеріали, піаніно, холодильники, пральні машини тощо) споживач має право залишити на зберігання у суб'єкта господарювання на узгоджений

строк шляхом укладення договору зберігання відповідного товару. До залишеного на зберігання товару додається копія розрахункового документа, на якій зазначається строк зберігання, а на самому товарі розміщується табличка з написом «Продано». Суб'єкт господарювання протягом зазначеного строку несе відповідальність за зберігання і якість товару (Раніше такий товар міг зберігатися не більше доби, а при необхідності термін міг бути збільшений за погодженням з адміністрацією).

Суб'єкт господарювання повинен утримувати торговельні та складські приміщення, а також прилеглу до них територію відповідно до санітарних норм.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний забезпечити наявність у працівників, що здійснюють продаж продовольчих товарів, особистих медичних книжок установленого зразка, організацію і своєчасність проходження ними медичних оглядів та контроль за допуском їх до роботи за наявності необхідного медичного висновку. Медичні книжки пред'являються на вимогу працівників санітарно-епідеміологічної служби.

Підсумовуючи, слід констатувати, що Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833 «Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування обслуговування на ринку споживчих товарів» упорядковує торговельну діяльність у сфері торгівлі та сфері ресторанного господарства і спрямована на підвищення ролі організаційно-економічних чинників у реалізації регуляторних функцій держави як гаранта законності та охорони прав споживачів товарів та послуг.

2. Правове регулювання роздрібної торгівлі продовольчими товарами

2.1. Правила роздрібної торгівлі продовольчими товарами

Порядок здійснення роздрібної торгівлі продовольчими товарами регламентовано Правилами роздрібної торгівлі продовольчими товарами, затвердженими наказом Мінекономіки

від 11.07.2003 р. № 185 (далі Порядок № 185), Законами України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97, «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № 4004 та ін.

Правила роздрібної торгівлі картоплею та плодоовочевою продукцією, алкогольними напоями та тютюновими виробами регулюються окремими правилами.

Роздрібний продаж продовольчих товарів здійснюється через спеціалізовані підприємства, у тому числі фірмові, підприємства з універсальним асортиментом продовольчих товарів, магазини «Товари повсякденного попиту» системи споживчої кооперації, відділи (секції) підприємств з універсальним асортиментом непродовольчих товарів, стаціонарну дрібнороздрібну торговельну мережу (палатки, кіоски, торговельні автомати), пересувну торговельну мережу (автомагазини, автопричепи, візки, лотки, бочки, цистерни тощо), склади-магазини, заклади ресторанного господарства.

Методами продажу продовольчих товарів є:

1. самообслуговування;
2. за попереднім замовленням покупців (у магазині, за допомогою телефону, персонального комп'ютера, інших технічних засобів зв'язку);
3. шляхом індивідуального обслуговування покупців.

Поряд з загальними правилами торгівлі, до торгівлі продовольчими товарами висуваються вимоги щодо маркування харчових продуктів, які полягають у наступному:

1. Не допускаються до продажу фасовані вітчизняні та імпортовані харчові продукти без маркування державною мовою України, яке повинно містити в доступній для сприйняття покупцем формі інформацію про: загальну назву харчового продукту; номінальну кількість харчового продукту в установлених одиницях виміру (маса, об'єм тощо); склад харчового продукту, якщо він виготовлений з кількох складників, із зазначенням переліку назв використаних у процесі виготовлення інших продуктів харчування, харчових добавок; харчову цінність, а також енергетичну цінність (для харчових продуктів, що її мають); найменування та адресу

виробника й місце виготовлення; умови використання (якщо такі передбачені) тощо.

2. У маркуванні вітчизняних та імпортованих харчових продуктів забороняється наводити інформацію про їх лікувальні властивості без дозволу центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

3. Реалізація харчових продуктів на підприємствах роздрібної торгівлі дозволяється тільки протягом термінів їх придатності до споживання

Заслуговує на увагу наявність у Правилах № 185 вимог до торгівлі окремими групами товарів, такими як кондитерські, хліб та хлібобулочні вироби, крупи, макаронні вироби, борошно, крохмаль, мед, цукор, кухонна сіль, м'ясні, молочні продукти, безалкогольні та слабоалкогольні напої та ін. Документ має досить глибоку деталізацію опису правил торгівлі кожним видом товарів.

2.2. Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями

Роздрібна торгівля алкогольними напоями регламентується Правилами роздрібної торгівлі алкогольними напоями, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів від 30.07.1996 р. № 854 (далі – Правила № 854) і спрямовані на забезпечення прав споживачів щодо належної якості товару і рівня торгівельного обслуговування.

Алкогольні напої (горілка і лікєро-горілки вироби, вино виноградне та плодово-ягідне, коньяк, шампанське, вино ігристе) – це продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 1,2 відсотка об'ємних одиниць, які відносяться до товарних груп Гармонізованої системи опису і кодування товарів під кодами 22 04, 22 05, 22 06, 22 08.

Відповідно до ст. 15 Закону України від 19.12.95 р. № 481/95 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», *роздрібна торгівля алкогольними напоями (крім столових вин) може здійснюватися суб'єктами господарювання*

всіх форм власності, у тому числі їх виробниками, **за наявності у них ліцензій**. Суб'єкти господарювання, які отримали ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями, мають право продавати сидр та перрі (без додання спирту) без отримання окремої ліцензії на право роздрібною торгівлі цими алкогольними напоями.

Кількість ліцензій на роздрібну торгівлю алкогольними напоями не обмежується. На видачу ліцензій не впливає обсяг реалізації цих товарів і чисельність населення.

Плата за ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями, крім сидру та перрі (без додання спирту), **становить 8000 гривень** на кожний окремий, зазначений в ліцензії РРО (книгу обліку розрахункових операцій), що знаходиться у місці торгівлі, а на території сіл і селищ, за винятком тих, що знаходяться у межах території міст, – **500 гривень** на роздрібну торгівлю алкогольними напоями, крім сидру та перрі (без додання спирту), на кожний окремий, зазначений у ліцензії РРО (книгу обліку розрахункових операцій), що знаходиться у місці торгівлі.

Плата за ліцензію на роздрібну торгівлю сидром та перрі (без додання спирту) становить 780 гривень на кожне місце торгівлі незалежно від його територіального розташування.

Для місць торгівлі, які розташовані за межами території міст обласного підпорядкування і міст Києва та Севастополя на відстані до 50 км та які мають торговельні зали площею понад 500 кв. м, плата за ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями, крім сидру та перрі (без додання спирту), становить 8000 гривень на кожний окремий, зазначений в ліцензії РРО (книгу обліку розрахункових операцій), що знаходиться у місці торгівлі.

Плата за ліцензію на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями **справляється щоквартально** рівними частками і зараховується до місцевих бюджетів згідно з чинним законодавством.

Ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями видаються уповноваженими Кабінетом Міністрів України органами виконавчої влади в містах, районах, районах у містах Києві та Севастополі (Департаментом контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів Державної

податкової служби України) за місцем торгівлі суб'єкта господарювання ***терміном на один рік*** і підлягають обов'язковій реєстрації в органі державної податкової служби, а у сільській місцевості – і в органах місцевого самоврядування за місцем торгівлі суб'єкта господарювання.

Ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями в поїздах, на морських або річкових суднах видаються органами виконавчої влади, уповноваженими Кабінетом Міністрів України, в містах, районах, районах у містах Києві та Севастополі за місцем формування поїзда (приписки судна).

Ліцензія видається за заявою суб'єкта господарювання. Для отримання ліцензії на роздрібну торгівлю алкогольними напоями додається довідка податкової служби про реєстрацію РРО (книг обліку розрахункових операцій), що знаходяться у місці торгівлі.

Роздрібна торгівля алкогольними напоями здійснюється через спеціалізовані підприємства, в тому числі фірмові, спеціалізовані відділи (секції) підприємств з універсальним асортиментом продовольчих товарів, підприємства чи спеціалізовані відділи (секції) магазинів споживчої кооперації, а також заклади ресторанного господарства.

Працівники суб'єкта господарської діяльності, які безпосередньо здійснюють зберігання та продаж алкогольних напоїв, повинні мати спеціальну професійну освіту (підготовку) та знати:

- знати асортимент і якісні характеристики напоїв, ознаки браку, правила підготовки напоїв до продажу, принципи їх розміщення і викладення;
- правила зберігання та терміни реалізації напоїв;
- порядок розрахунків з покупцями, правила роботи з реєстраторами розрахункових операцій;
- види торговельного обладнання, інвентарю і правила користування ними;
- правила санітарії і гігієни;
- правила техніки безпеки, правила пожежної безпеки тощо.

Згідно з п. 4 Правил № 854, суб'єкт господарської діяльності **повинен мати торговельне приміщення (будівлю) площею не менш як 20 кв. метрів**, обладнане відповідним торговельно-технологічним устаткуванням (вітрини, прилавки, пристінні гірки тощо), охоронною і протипожежною сигналізацією, з достатнім освітленням, опаленням і вентиляцією, а у випадках, передбачених законодавством, забезпечити умови для застосування реєстраторів розрахункових операцій, зберігання матеріальних цінностей.

У документах, згідно з якими до торговельної мережі надійшли алкогольні напої, повинні зазначатися реєстраційні номери сертифіката відповідності або свідоцтва про відповідність.

Пункт 9 Правил № 854 закріплює, що **роздрібна торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградарним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим забороняється**.

Роздрібна торгівля алкогольними напоями забороняється:

- у приміщеннях та на території дошкільних, навчальних закладів і закладів охорони здоров'я;
- у приміщеннях спеціалізованих торговельних підприємств, які здійснюють торгівлю товарами дитячого асортименту або спортивними товарами, а також у відповідних відділах (секціях) універсальних торговельних підприємств;
- у місцях проведення спортивних змагань;
- в інших місцях, визначених органами місцевого самоврядування;
- з торговельних автоматів;
- з рук та у невизначених для цього місцях.

Продаж алкогольних напоїв громадянам, які не досягли 18-річного віку, забороняється. В разі виникнення сумніву щодо віку покупця продаж алкогольних напоїв здійснюється за умови пред'явлення документа, що засвідчує його вік.

Не дозволяється здійснювати продаж алкогольних напоїв працівниками суб'єкта господарської діяльності, яким не виповнилося 18 років.

Зберігання та реалізація алкогольних напоїв, крім алкогольних напоїв з вмістом спирту етилового від 1,2 до 8,5 відсотка об'ємних одиниць, тобто слабоалкогольних напоїв, вироблених в Україні, дозволяється тільки за наявності марки акцизного податку встановленого зразка на пляшці або на іншій тарі згідно із законодавством.

На видимій стороні етикетки або контретикетки, або корка, або пляшки (іншого посуду) повинні бути зазначені дата виготовлення виробу, код підприємства та номер ліцензії на виробництво.

Продаж колекційних вин з осадами, що швидко осідають і не створюють муті, дозволяється, якщо це передбачено стандартом.

Відповідно до п. 22 Правил № 854, продаж алкогольних напоїв на розлив для споживання на місці здійснюється тільки закладами ресторанного господарства та спеціалізованими відділами підприємств, що мають статус закладів ресторанного господарства, підприємств з універсальним асортиментом товарів.

Продаж на розлив вин виноградних натуральних сухих з тари (посуду) місткістю від 50 до 600 л, виготовленої з матеріалів, дозволених для контакту з алкогольними напоями, може здійснюватися закладами ресторанного господарства, якщо в ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями про це є відповідний запис органу, що видав таку ліцензію.

Забороняється під час продажу алкогольних напоїв на розлив для споживання на місці мити посуд у тазах, відрах тощо.

Перед використанням посуд необхідно промивати чистою проточною водою чи за допомогою спеціальних пристроїв.

Заклади ресторанного господарства повинні мати прейскуранти цін на алкогольні напої, де зазначаються назва напою, вміст пляшки, ціна за пляшку, ціна за 50 та 100 мілілітрів напою у грошовій одиниці України.

У разі виявлення недоліків, фальсифікації алкогольних напоїв, продажу їх неналежної якості споживач має право вимагати від суб'єкта господарської діяльності:

- заміни на аналогічний товар належної якості;

- заміни на товар іншого виду, марки з відповідним перерахуванням купівельної ціни;
- повернення коштів;
- відшкодування заподіяних йому збитків та шкоди в порядку, передбаченому законодавством.

Алкогільні напої належної якості обміну та поверненню не підлягають.

Крім Правил роздрібної торгівлі алкогільними напоями, суб'єкту господарсько-торговельної діяльності, що здійснює продаж алкогільних напоїв необхідно виконувати і багато інших вимог чинного законодавства України. До найважливіших з них відносяться:

1) під час укладення договорів купівлі-продажу алкогільних напоїв до них повинні вноситися відомості про назву та реєстраційні реквізити ліцензій підприємств, які здійснювали операції купівлі-продажу цих товарів від імпортера (для товарів іноземного виробництва) або виробника (для товарів вітчизняного виробництва) до кінцевого продавця (абз. 4 п. 1 постанови КМУ від 01.02.97 р. № 117);

2) купувати імпортні алкогільні напої тільки за умови, що на сертифікаті відповідності на кожен партію цих напоїв зазначені номер і дата товарно-транспортної накладної на цю партію та обсяг партії (кількість одиниць), зазначений у цій товарно-транспортній накладній. Ці дані засвідчуються підписом керівника і печаткою підприємства-постачальника (п. 2 постанови КМУ від 29.04.99 р. № 731);

3) у разі продажу (інших видах відчуження) алкогільних напоїв у межах бартерних (товарообмінних) операцій або інших операцій, що не передбачають їх оплати в грошовій формі, у тому числі векселями чи іншими видами боргових зобов'язань, покупець (отримувач) підакцизної продукції зобов'язаний здійснити сплату суми акцизного податку, включеного до ціни продукції, а також податку на додану вартість, нарахованого на таку ціну, виключно у грошовій формі. У такому ж порядку здійснюється оплата вартості виготовлення (переробки, обробки) підакцизної продукції на

давальницьких умовах (ст. 15 Закону України від 19.12.1995 р. № 481).

3. Правове регулювання роздрібної торгівлі непродовольчими товарами

3.1. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами

Непродовольчий товар – це продукт виробничого процесу, призначеної для продажу його громадянам або суб'єктам господарювання, але не з метою вживання в їжу людиною або твариною.

Порядок приймання, зберігання, підготовки до продажу та продажу непродовольчих товарів через роздрібну торговельну мережу регламентується Правилами роздрібної торгівлі непродовольчими товарами, які затверджені Наказом Мінекономіки України від 19.04.2007 № 104 (далі – Правила № 104).

Відповідно до п. 12 Правил № 104, продаж непродовольчих товарів здійснюється:

- методом самообслуговування;
- з індивідуальним обслуговуванням;
- за зразками;
- через торговельні автомати.

Заслуговую на увагу п. 13.Правил № 104, відповідно до якого, суб'єкт господарювання зобов'язаний усіляко сприяти споживачу у вільному виборі товарів і додаткових послуг, на його вимогу провести перевірку якості, безпеки, комплектності, міри, ваги та ціни товарів з наданням йому контрольно-вимірювальних приладів, документів, які підтверджують якість, безпеку, ціну товарів. Продавець зобов'язаний перевірити справність виробу, продемонструвати по змозі його роботу та ознайомити споживача з правилами користування.

Під час продажу товару, який підлягає гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні, продавець зобов'язаний:

- у присутності споживача здійснити перевірку споживчих властивостей товару, наявності експлуатаційних документів, у тому числі гарантійного талона та відривних талонів на гарантійне обслуговування, комплектності товару, зазначеної в експлуатаційних документах;
- поінформувати споживача про правила користування товаром;
- заповнити відповідні розділи гарантійного і відривного талонів на гарантійне обслуговування;
- надати інформацію про підприємства (майстерні), що здійснюють гарантійний ремонт.
- у разі, коли товар потребує проведення робіт з уведення в експлуатацію, суб'єкт господарювання зобов'язаний надати споживачу відповідну інформацію або забезпечити виконання таких робіт.

Відповідно до п. 21 Правил № 104, вибрані споживачем непродуктові товари за домовленістю з адміністрацією торговельного об'єкта можуть зберігатися в торговельному залі із зазначенням на виписаному товарному чеку часу оплати. Якщо споживач не вніс плату у визначений час, товар надходить у продаж.

Придбані великогабаритні товари (меблі, будівельні матеріали, піаніно, холодильники, пральні машини тощо) споживач має право залишити на зберігання у суб'єкта господарювання на узгоджений строк шляхом укладення договору зберігання відповідного товару. До залишеного на зберігання товару додається копія розрахункового документа, на якій зазначається строк зберігання, а на самому товарі розміщується табличка з написом «Продано». Суб'єкт господарювання протягом зазначеного строку несе відповідальність за зберігання і якість товару.

Доставка товарів споживачу оформляється замовленням-квитанцією або іншим документом із зазначенням найменування суб'єкта господарювання, прізвища споживача, його місця проживання, дати оформлення замовлення, назви товару, артикула, кількості предметів, видів і вартості послуг, часу їх виконання

тощо. *Доставка товарів здійснюється у строк не пізніше 7 днів з моменту оформлення покупки, якщо інший строк не встановлено згідно з домовленістю сторін.* У разі, коли доставка не зроблена через відсутність споживача в обумовленому місці та в обумовлений час, повторна доставка здійснюється у строк згідно з домовленістю сторін. Днем передачі товару вважається день доставки товару споживачу, а якщо товар потребує спеціальної установки (підключення) чи складення – день їх здійснення, за наявності підпису споживача в супровідній документації. Водночас споживачу надаються документи із зазначенням гарантійного строку (технічний паспорт тощо).

У разі виявлення невідповідності товарів умовам продажу (даним, зазначеним у розрахунковому документі), некомплектних або товарів неналежної якості споживач може відмовитися від прийняття цих товарів. У цьому разі оформляється акт, у якому зазначаються причини відмови. На підставі акта суб'єкт господарювання повинен доставити споживачеві товари без недоліків або повернути вартість товарів та послуг. При цьому витрати, пов'язані із заміною товарів, здійснюються за рахунок суб'єкта господарювання.

Згідно з п. 26 Правил № 104, суб'єкт господарювання забезпечує безкоштовну установку, включення і пуск технічно складних товарів, якщо нормативною документацією та правилами користування ними не допускаються включення і пуск їх безпосередньо споживачем, а також складання меблів у споживача у строк не пізніше 7 днів з моменту оформлення покупки, якщо інший строк не встановлено згідно з домовленістю сторін.

Споживач має право обміняти непродуктовий товар належної якості на аналогічний у продавця, у якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням. Споживач має право на обмін товару належної якості протягом чотирнадцяти днів, не рахуючи дня купівлі (п. 27 Правил № 104).

Обмін товару належної якості провадиться, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд,

споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачу разом з проданим товаром.

Перелік товарів належної якості, що не підлягають обміну (поверненню), затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 р. № 172 (Додаток № 3).

Якщо на момент обміну аналогічного товару немає у продажу, споживач має право або придбати будь-які інші товари з наявного асортименту з відповідним перерахуванням вартості, або розірвати договір та одержати назад гроші в розмірі вартості повернутого товару, або здійснити обмін товару на аналогічний при першому ж надходженні відповідного товару в продаж. Продавець зобов'язаний у день надходження товару в продаж повідомити про це споживача, який вимагає обміну товару.

При розірванні договору купівлі-продажу розрахунки із споживачем проводяться, виходячи з вартості товару на час його купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві в день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші в день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів.

Відповідно до п. 29 Правил № 104, у разі виявлення протягом установленого гарантійного строку *недоліків* споживач у порядку та в строки, що встановлені законодавством, має право вимагати:

- пропорційного зменшення ціни;
- безоплатного усунення *недоліків* товару в розумний строк;
- відшкодування витрат на усунення *недоліків* товару.

У разі виявлення протягом установленого гарантійного строку *істотних недоліків*, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач у порядку та в строки, що встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

- розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;

- вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника), товар.

При цьому продавець, виробник зобов'язані прийняти товар неналежної якості в споживача, видати йому документ, що підтверджує одержання товару, і задовольнити його вимогу на підставі письмової заяви, яка подається споживачем у двох примірниках. Один примірник цієї заяви повертається споживачу з відміткою продавця, виробника, дати прийняття заяви, прізвища, ініціалів та посади працівника, який прийняв заяву, другий - залишається у продавця, виробника.

У разі, коли під час гарантійного строку необхідно визначити причини втрати якості продукції, продавець (виконавець, виробник) зобов'язаний у триденний строк з дня одержання від споживача письмової згоди організувати проведення експертизи продукції. Експертиза проводиться за рахунок продавця (виконавця, виробника). Якщо у висновках експертизи буде доведено, що недоліки виникли після передачі продукції споживачеві внаслідок порушення ним установлених правил використання, зберігання чи транспортування або дій третіх осіб, вимоги споживача не підлягають задоволенню, а споживач зобов'язаний відшкодувати продавцю (виконавцю, підприємству, яке виконує його функції) витрати на проведення експертизи. Споживач, продавець (виконавець, виробник) мають право на оскарження висновків експертизи в судовому порядку.

*За наявності товару вимога споживача про його заміну підлягає негайному задоволенню, а в разі виникнення потреби в перевірці якості – **протягом чотирнадцяти днів** або за домовленістю сторін.*

*У разі відсутності товару вимога споживача про його заміну підлягає задоволенню у **двомісячний строк** з моменту подання відповідної заяви. Якщо задовольнити вимогу споживача про заміну товару в установлений строк неможливо, споживач управі на свій вибір пред'явити продавцю, виробнику (підприємству, що виконує їх функції) інші вимоги, передбачені п. 29 Правил № 104.*

При пред'явленні споживачем вимоги про безоплатне усунення недоліків товару вони повинні бути усунуті протягом чотирнадцяти днів з дати його пред'явлення або за згодою сторін в інший строк (п. 33 Правил № 104).

На письмову вимогу споживача на час ремонту йому надається (з доставкою) товар аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) незалежно від моделі. Для цього продавець, виробник (підприємство, що задовольняє вимоги споживача, установлені п. 29 Правил) зобов'язані створювати (мати) обмінний фонд товарів. Перелік таких товарів визначено постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 р. № 172 (Додаток № 2).

Під час заміни товару з недоліками на товар аналогічної марки (моделі, артикула, модифікації) належної якості, ціна на який змінилася, перерахунок вартості не провадиться.

Під час заміни товару з недоліками на такий же товар іншої марки (моделі, артикула, модифікації) належної якості перерахунок вартості товару з недоліками у разі підвищення ціни провадиться, виходячи з його вартості на час обміну, а в разі зниження ціни – виходячи з вартості на час купівлі.

При розірванні договору розрахунки із споживачем у разі підвищення ціни на товар провадяться виходячи з його вартості на час пред'явлення відповідної вимоги, а в разі зниження ціни – виходячи з вартості товару на час купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві в день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші в день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів.

За кожний день затримки виконання вимоги про надання товару аналогічної марки (моделі, артикула, модифікації) та за кожний день затримки усунення недоліків понад установлений строк (чотирнадцять днів) споживачеві **виплачується неустойка** відповідно **в розмірі одного відсотка вартості товару** (п. 35 Правил).

Згідно з п. 37, вимоги споживача розглядаються після пред'явлення споживачем розрахункового документа, а щодо товарів, на які встановлено гарантійний строк, – технічного

паспорта чи іншого документа, що його замінює, з позначкою про дату продажу.

В п. 39 передбачено, що доставка великогабаритних товарів і товарів вагою понад п'ять кілограмів продавцю, виробнику та їх повернення споживачеві здійснюються за рахунок продавця, виробника.

Стосовно продукції, на яку гарантійні строки або строк придатності не встановлено, споживач має право пред'явити продавцю (виробнику, виконавцю) відповідні вимоги, якщо недоліки було виявлено протягом двох років (п. 40 Правил № 104).

Правилами закріплено особливості продажу окремих груп товарів, зокрема:

1) швейних, трикотажних, хутряних, овчинно-шубних (кожухових) товарів і головних уборів;

2) текстильних товарів (бавовняних, вовняних, лляних тканин, з джуту та інших рослинних волокон, тканин з натурального шовку, синтетичних і штучних волокон, трикотажних полотен, нетканих матеріалів, штучних текстильних товарів);

3) взуття;

4) електропобутових товарів (побутових холодильників, морозильників, машин і приладів для механізації побутових робіт, побутових приладів для очищення, зволоження, кондиціонування повітря, електроосвітлювальної арматури і електроламп, електронагрівальних приладів, провідникових і встановлювальних виробів тощо);

5) телерадіотоварів (електропрогравальної, звукозаписувальної, для відеозапису та відтворення зображення і звуку, носіїв для запису звуку, платівок, телевізійних приймачів, частин, вузлів, а також деталей і приналежностей до неї);

6) товарів побутової хімії (засобів для догляду за білизною і одягом; посудом і предметами домашнього вжитку; взуттям, виробами із шкіри та шкірозамінників; дерев'яними меблями; автомобілями; а також засобів для боротьби з побутовими комахами, антимольних, дезінфекційних і антистатичних засобів; дезодорантів для приміщень і поглиначів запахів; готових клеїв; хімічних засобів захисту рослин; ґрунтовок і шпаклівок малярних; фарбувальних речовин; добрив мінеральних тощо);

7) меблів;

8) товарів для фізичної культури, спорту, туризму (приладів та інвентарю для фізкультури, спортивних ігор, легкої і важкої атлетики, гімнастики, боксу і боротьби, фехтування, лижного та ковзанярського спорту, туризму, альпінізму, водного спорту; мисливських та рибальських товарів; велосипедів);

9) лісоматеріалів та будівельних матеріалів (лісоматеріалів круглих, пиломатеріалів, будинків дерев'яних та їх деталей, стінових матеріалів і в'язучих речовин, покрівельних, ізоляційних та теплоізоляційних матеріалів, матеріалів для облицьовування та оброблювання, скла віконного, санітарно-технічного обладнання, труб і з'єднувальних деталей до них тощо);

10) парфумерних товарів (духів, одеколонів, туалетної води, парфумерних наборів тощо) та лікувально-гігієнічних і декоративних косметичних товарів, а також мила туалетного;

11) галантерейних товарів (текстильної, швейної, металевої, шкіряної галантереї).

3.2 Правила роздрібної торгівлі нафтопродуктами

Порядок приймання, зберігання і роздрібної торгівлі бензином, дизельним паливом, гасом, маслами, мастилами (далі – нафтопродукти) визначено Правилами роздрібної торгівлі нафтопродуктами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. № 1442 (далі – Правила № 1442).

Відповідно до п. 2 Правил № 1442, роздрібний продаж нафтопродуктів здійснюється через мережу автозаправних станцій (далі – АЗС), що призначені для відпуску споживачам нафтопродуктів. Продаж нафтопродуктів у дрібній розфасовці здійснюється також через спеціалізовані магазини, що продають товари господарського вжитку.

У сільській місцевості продаж гасу на розлив здійснюється через мережу спеціалізованих магазинів, кіосків, палаток, а також через спеціалізовані авторозвозки системи споживчої кооперації.

АЗС поділяються на:

1. *Стационарні АЗС* – комплекс споруд для приймання, зберігання та відпуску нафтопродуктів з наземним або підземним

розміщенням резервуарів і з не зблокованими з ними паливороздавальними колонками.

Стаціонарні АЗС розташовуються у населених пунктах, а також на автомобільних дорогах. На стаціонарних АЗС може бути організовано продаж нафтопродуктів у дрібній розфасовці, супутніх товарів для автомобілів та інших транспортних засобів, приймання відпрацьованих масел і тари з-під нафтопродуктів, а також технічне обслуговування та миття автомобілів.

2. Пересувні АЗС – комплексна установка технологічного обладнання, змонтованого на автомобільному шасі або причепі, для транспортування та відпуску нафтопродуктів.

Використання пересувних АЗС дозволяється лише для реалізації населенню пічного палива, а також для реалізації пального на місці розташування стаціонарних АЗС у разі проведення їх ремонту або чистки резервуарів.

Контейнерні АЗС – установка для зберігання та відпуску нафтопродуктів, яка складається з резервуара і паливороздавальної колонки, зблокованих в єдиному контейнері.

Використання контейнерних АЗС дозволяється лише в автогосподарствах, на промислових і сільськогосподарських підприємствах, платних стоянках автомобілів, моторних човнів і катерів, пристанях, в гаражних кооперативах та сільській місцевості, де відсутні стаціонарні АЗС.

У всіх випадках місце розташування АЗС визначається органом місцевого самоврядування та погоджується в установленому порядку з відповідними органами внутрішніх справ та територіальними органами Міністерства екології та природних ресурсів України.

Забороняється продаж нафтопродуктів безпосередньо з автоцистерн, а також приватними особами у каністрах та іншій тарі.

Відпуск нафтопродуктів здійснюється операторами АЗС, з якими суб'єктами господарської діяльності укладаються договори про колективну чи індивідуальну матеріальну відповідальність.

На фасаді АЗС і торгівельного приміщення повинна бути вивіска із зазначенням назви суб'єкта господарської діяльності та

власника або уповноваженого ним органу. На видному місці розміщуються інформація про режим роботи і виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, а також табличка із зазначенням прізвища, імені та по батькові чергового оператора, що відпускає нафтопродукти, і інформація про місцезнаходження найближчих АЗС.

При в'їзді на АЗС та біля оператора виставляється інформаційне табло, що містить відомості про роздрібні ціни, марки та види нафтопродуктів, що продаються на АЗС.

Споживач має право протягом *чотирнадцяти днів* з дня купівлі *обмінати нафтопродукти належної якості* на аналогічні у суб'єкта господарювання, в якого вони були придбані, у разі, коли нафтопродукти не можуть бути ним використані за призначенням, та за умови, якщо вони не використовувалися, збережено їх товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також за наявності розрахункового документа, виданого споживачеві разом з проданими нафтопродуктами.

Згідно з п. 12 Правил № 1442 до роботи оператором АЗС допускаються особи, яким виповнилося 18 років і які пройшли навчання на спеціальних курсах з одержанням відповідного посвідчення.

Усі працівники АЗС та спеціалізованих магазинів проходять навчання та інструктаж з перевіркою знань з питань охорони праці.

Автотранспортні засоби заправляються нафтопродуктами на АЗС у порядку черги, за винятком автомобілів спеціального призначення та автомобілів громадян, яким згідно із законодавством встановлено пільги. Автомобілі, що чекають черги на заправку, повинні знаходитися за межами території АЗС.

Заправка автомобілів та інших транспортних засобів населенню провадиться оператором АЗС через пально-, мастило- та сумішороздавальні колонки. Дозволяється також відпускати нафтопродукти в тару покупця (металеві каністри).

Відпуск бензину в тару з полімерних матеріалів і в скляну тару забороняється.

Заправка автотранспортних засобів провадиться за допомогою оператора АЗС або водієм самостійно під наглядом оператора.

Якщо у покупця виникли сумніви щодо точності дози відпуску нафтопродукту колонкою, на його вимогу оператор **АЗС зобов'язаний негайно перевірити її стан** і у разі виявлення недоливу відшкодувати збитки покупцю і припинити подальше використання цієї колонки до проведення ремонту.

3.3. Правила роздрібної торгівлі транспортними засобами

Порядок здійснення оптової та роздрібної торгівлі транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2009 р. № 1200 (далі – Порядок № 1200). Цей Порядок визначає механізм провадження торговельної діяльності у сфері оптової та роздрібної торгівлі автомобілями, автобусами, мотоциклами всіх типів, марок і моделей, причепами, напівпричепами та мотоколясками, тракторами, самохідними шасі, самохідними сільськогосподарськими, дорожньо-будівельними і меліоративними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами та транспортними засобами вітчизняного та іноземного виробництва (далі – транспортні засоби) та їх складовими частинами (двигуни, шасі, кузови, рами), що мають ідентифікаційні номери, а також тими транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери, які перебували в користуванні і були зареєстровані в установленому законодавством порядку.

Державтоінспекція формує та веде реєстр суб'єктів господарювання, які.

Для провадження торговельної діяльності щодо оптової та роздрібної торгівлі транспортними засобами суб'єкти господарювання зобов'язані *стати на облік* відповідно у *департаменті Державтоінспекції МВС* (якщо здійснюють оптову та роздрібну торгівлю автомобілями, автобусами, мотоциклами всіх типів, марок і моделей, причепами, напівпричепами, мотоколясками, іншими транспортними засобами вітчизняного та іноземного виробництва та їх складовими частинами, що мають

ідентифікаційні номери) і *Держсільгоспінспекції* (якщо здійснюють оптову та роздрібну торгівлю тракторами, самохідними шасі, самохідними сільськогосподарськими, дорожньо-будівельними і меліоративними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами вітчизняного та іноземного виробництва та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери) та *вести облік*, зокрема в електронному вигляді, *надходження, продажу та передачі транспортних засобів* та їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери.

Нові транспортні засоби, транспортні засоби, що перебували в користуванні, а також їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, які були ввезені на митну територію України, підлягають обов'язковій сертифікації та допускаються до продажу за наявності сертифіката відповідності їх конструкції і технічного стану обов'язковим вимогам норм і стандартів або свідоцтва про визнання відповідності.

Суб'єкт господарювання для продажу транспортних засобів та їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери, повинен мати (видаються відповідно Державтоінспекцією і Держсільгоспінспекцією) довідки-рахунки, а підприємство-виробник – акти приймання-передачі транспортних засобів та їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери (далі – акти приймання-передачі), а також відповідно номерні знаки для разових поїздок та номерні знаки «Транзит».

Відповідно до п. 17 Порядку № 1200 *під час продажу* транспортних засобів, що перебували на обліку відповідно в Державтоінспекції і Держсільгоспінспекції та зняті з такого обліку для реалізації, покупцеві *видається* разом з довідкою-рахунком або біржовою угодою відповідно *свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу* (технічний паспорт) та *свідоцтво про реєстрацію машини та/або реєстраційно-облікова картка* з відмітками суб'єкта господарювання про продаж, зазначенням дати продажу, серії та номера виданої довідки-рахунка і відповідно номерного знака для разових поїздок та номерного знака «Транзит».

На продані транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, споживачеві видається копія сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності (на транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, які підлягають обов'язковій сертифікації), сервісна книжка, експлуатаційна документація, розрахунковий документ, який засвідчує факт купівлі, довідка-рахунок або акт приймання-передачі транспортного засобу від виробника, а у разі продажу транспортних засобів та їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери, філією суб'єкта господарювання або його уповноваженим дилером – акт приймання-передачі транспортного засобу або його складових частин, що мають ідентифікаційні номери, який укладається між суб'єктом господарювання (його філією) та уповноваженим дилером. У разі продажу транспортного засобу, що ввезений з-за кордону, разом з довідкою-рахунком суб'єкт господарювання видає споживачеві копію митної декларації.

На проданий транспортний засіб продавець зобов'язаний видати відповідно номерний знак для разових поїздок та номерний знак «Транзит», який зазначається у виданій споживачеві довідці-рахунку або в акті приймання-передачі.

Гарантійний строк зазначається у паспорті на продукцію, сервісній книжці (гарантійному талоні) чи іншому документі, що додається до товару, та обчислюється з дня продажу транспортного засобу або його складової частини, що має ідентифікаційний номер.

*У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку **недоліків** у транспортному засобі або його складовій частині, що має ідентифікаційний номер, споживач у порядку та строки, встановлені законодавством, має право вимагати:*

- пропорційного зменшення ціни;
- безоплатного усунення недоліків у розумний строк;
- відшкодування витрат на усунення недоліків.

*У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку **істотних недоліків** у транспортному засобі або його складовій частині, що має ідентифікаційний номер, які виникли з вини виробника (продавця), або фальсифікації транспортного засобу чи*

його складової частини, що має ідентифікаційний номер, які підтверджені у разі потреби висновком експертизи, споживач у порядку та строки, встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору *має право вимагати* за своїм вибором від продавця (виробника):

- розірвання договору та повернення суми, сплаченої за транспортний засіб або його складову частину, що має ідентифікаційний номер;

- заміни транспортного засобу або його складової частини, що має ідентифікаційний номер, на такі ж або аналогічні з числа наявних у продавця (виробника).

Безоплатне *усунення недоліків*, виявлених у транспортних засобах та їх складових частинах, що мають ідентифікаційні номери, у період гарантійного строку проводиться протягом **14 днів** або за згодою сторін **в інший строк**.

Порядком передбачені особливості здійснення **комісійної торгівлі** транспортними засобами, зокрема, на комісію приймаються технічно справні транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, та транспортні засоби з дефектами.

На комісію приймаються транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, зняті з обліку відповідно в Державтоінспекції та інспекції державного технічного нагляду, або державній інспекції сільського господарства, для продажу на території України:

- 1) від громадян України – за наявності паспорта, відповідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу (технічного паспорта) та свідоцтва про реєстрацію машини та/або реєстраційно-облікової картки з відміткою відповідно Державтоінспекції та інспекції державного технічного нагляду, або державній інспекції сільського господарства про зняття з обліку у зв'язку з продажем або виданої зазначеними органами довідки на складову частину, що має ідентифікаційний номер. На комісію можуть прийматися складові частини, що мають ідентифікаційні номери, на підставі свідоцтв про спадщину та документів, що підтверджують законність їх придбання;

2) від суб'єктів господарювання – за наявності накладної із зазначенням моделі, марки транспортного засобу, номера шасі, двигуна, його ціни, відповідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу (технічного паспорта) та свідоцтва про реєстрацію машини та/або реєстраційно-облікової картки з відміткою відповідно Державтоінспекції та інспекції державного технічного нагляду, або державній інспекції сільського господарства про зняття з обліку у зв'язку з продажем, доручення уповноваженої особи суб'єкта господарювання, паспорта уповноваженої особи.

Комісіонеру дозволяється приймати на комісію транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, без відповідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу (технічного паспорта) та свідоцтва про реєстрацію машини:

1) від уповноважених державних органів – безгосподарні, що перейшли у спадщину державі, а також конфісковані за рішеннями судів, якщо про це є запис у документах про вилучення транспортного засобу або його складової частини, що має ідентифікаційний номер. На такі транспортні засоби подаються довідки про їх реєстрацію відповідно в Державтоінспекції та інспекції державного технічного нагляду, або державній інспекції сільського господарства на ім'я колишніх власників із зазначенням ідентифікаційних номерів;

2) від МЗС – транспортні засоби, що зняті з експлуатації та повернуті з-за кордону.

У разі коли на комісію здаються транспортні засоби та їх складові частини, що мають ідентифікаційні номери, без реєстраційних документів, зазначені органи подають комісіонерові у двох примірниках копію документа, на підставі якого здійснюється приймання їх на комісію (рішення суду, акти, довідки, посвідчення тощо, а також довідку відповідно підрозділу Державтоінспекції та державній інспекції сільського господарства про те, що транспортний засіб або його складові частини, що мають ідентифікаційні номери, не перебувають у розшуку).

3.4. Правила роздрібної торгівлі ювелірними виробами

Основні вимоги до роздрібної торгівлі ювелірними виробами (ювелірними та іншими виробами із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння) закріплені у відповідних Правилах, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 р. № 460 (далі – Правила № 460).

Слід зазначити, що відповідно до постанови КМУ від 13.04.2011 р. № 440 реалізація ювелірних виробів здійснюється на підставі *без отримання ліцензії*.

Підприємства, які здійснюють роздрібну торгівлю ювелірними виробами у пунктах продажу товарів за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток, є *платниками збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності* й повинні отримати в установленому порядку *торгові патенти*.

Роздрібна торгівля ювелірними виробами відповідно до п. 2 Правил № 460 *здійснюється через спеціалізовані магазини, спеціалізовані відділи (секції) магазинів з універсальним асортиментом товарів*. Згідно з п. 23 Правил № 460 продаж ювелірних виробів *здійснюється тільки з індивідуальним обслуговуванням покупців*. Згідно з п. 8 зазначених Правил у магазинах та відділах може бути також організовано продаж супутніх товарів і надання додаткових послуг покупцям (гравірування на виробих, приймання попередніх замовлень, комплектування подарункових наборів із товарів, що є в продажу, художньо оформлене упакування товарів тощо). Таким чином, у спеціалізованих ювелірних магазинах або спеціалізованих ювелірних відділах магазинів можуть продаватися не лише вироби з дорогоцінних металів або дорогоцінного каміння, а й супутні товари, виготовлені без використання дорогоцінних металів або дорогоцінного каміння (як правило, це високохудожні вироби зі скла, кришталю, рогу тощо).

Продаж ювелірних виробів у дрібнороздрібній торговельній мережі, на ринках (крім розміщених на них спеціалізованих магазинів, відділів) ***та з рук забороняється*** (п. 2 Правил № 460).

Приймання ювелірних виробів відповідно до п. 16 зазначених Правил проводиться суб'єктом господарської діяльності тільки за наявності супровідних документів, передбачених чинним законодавством: товарно-транспортних накладних (прибутково-видаткових накладних), документів, що підтверджують належну якість виробів.

Під час приймання товарів перевіряється наявність маркування, яке наноситься на ювелірний виріб, товарний ярлик або індивідуальну упаковку, групову, транспортну тару і пакувальний лист (п. 17 Правил № 460). Товарний ярлик ювелірного виробу передбачає наявність такої інформації:

- на його лицьовому боці зазначається найменування або товарний знак підприємства-виробника, найменування виробу або його шифр, найменування сплаву металу та його проба, маса виробу, ціна за 1 г (для вагових виробів) або ціна виробу;

- на зворотному боці – артикул, номер (розмір) каблучки або браслета, найменування каменю, нормативно-правовий акт, відповідно до якого виготовлено виріб, кількість і якісні характеристики каменів (колір, дефектність, маса, форма огранки).

Товарний ярлик до вагового ювелірного виробу має бути прикріплено ниткою і опломбовано. Якщо конструкція виробу перешкоджає такому кріпленню товарного ярлика, його укладають в індивідуальну упаковку разом з виробом або прикріплюють до неї.

Приймання виробів з дорогоцінних металів здійснюється за наявності на виробках:

- вітчизняного виробництва* – іменних відбитків (іменників) виробників та відбитків державних пробірних клейм України;

- іноземного виробництва* – відбитків державних пробірних клейм України.

Згідно з п. 21 Правил № 460 *торгівля ювелірними виробами без відтисків державного пробірного клейма України або документів, що підтверджують їх якість, забороняється*. Проте п. 18 цих

Правил установлено, що окремі види ювелірних виробів з дорогоцінних металів, які відповідно до п. 23 ст. 1 Закону України від 18.11.1997 р. № 637 «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними», не підлягають клеймуванню державним пробірним клеймом (це, наприклад, вироби з дорогоцінних металів, які мають історичну або археологічну цінність, а також ордени, медалі і монети), але призначаються для продажу, повинні мати документ органів, які здійснюють державний пробірний контроль, що підтверджує належну якість виробу, а для дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння у зазначених виробках – відповідний експертний висновок Державного гемологічного центру України.

Підприємства, які здійснюють роздрібну торгівлю ювелірними виробами, повинні також виконувати норми Закону України від 06.07.95 р. № 265/95 «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». Так, суб'єкти господарювання, які провадять розрахункові операції в готівковій та/або у безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів у сфері торгівлі, відповідно до п. 1 ст. 3 Закону № 265 зобов'язані проводити розрахункові операції на повну суму покупки через зареєстровані, опломбовані у встановленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій з роздрукуванням відповідних розрахункових документів, що підтверджують виконання розрахункових операцій, або у випадках, передбачених Законом № 265, – із застосуванням зареєстрованих у встановленому порядку розрахункових книжок.

Ювелірні вироби належної якості обміну та поверненню не підлягають (п. 9 Правил № 460).

У разі виявлення протягом двох років з дня покупки:

1) *недоліків* ювелірного виробу покупець має право вимагати пропорційного зменшення ціни виробу, безоплатного усунення

його недоліків в розумний строк або відшкодування витрат на усунення недоліків виробу;

2) *істотних недоліків* ювелірного виробу, які виникли з вини виробника (продавця), або фальсифікації такого виробу, що підтверджені у випадках, визначених законодавством, висновком експертизи, покупець має право в порядку та у строки, встановлені законодавством, на підставі договору за своїм вибором вимагати від продавця (виробника):

- розірвання договору та повернення сплаченої за виріб суми;
- заміни виробу на аналогічний з числа наявних товарів.

3.5. Правила торгівлі антикварними речами

Основні вимоги щодо організації торгівлі антикварними речами в роздрібній торговельній мережі та на аукціонах визначаються у Правилах торгівлі антикварними речами, які затверджені Наказом Мінекономіки України та Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 р. № 322/795 (далі – Правила № 322).

Антикварні речі – це культурні цінності як об’єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, підлягають збереженню, відтворенню та охороні і створені понад 50 років тому, у тому числі:

а) предмети і документи, що пов’язані з розвитком суспільства та держави, історією науки, мистецтва і техніки, а також з життям і діяльністю видатних осіб, державних, політичних і громадських діячів;

б) художні твори, у тому числі:

- оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, картини та малюнки повністю ручної роботи на будь-якій основі та з будь-яких матеріалів;

- оригінальні художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів;

- гравюри, естампи, літографії та їх оригінальні друковані форми, твори декоративно-прикладного мистецтва, у тому числі

вироби традиційних народних промислів та інші художні вироби зі скла, кераміки, дерева, металу, кістки, тканини та інших матеріалів;

в) складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;

г) рідкісні рукописи, друковані видання і документальні пам'ятки, у тому числі інкунабули та інші видання, що являють собою історичну, художню, наукову та культурну цінність;

г) архівні документи, включаючи кіно-, фото-, фонодокументи;

д) унікальні та рідкісні музичні інструменти;

е) старовинні монети та інші предмети колекціонування.

Поряд з тим, відповідно до Правил № 322 забороняється приймати на комісію та продавати через спеціалізовані комісійні магазини, а також на аукціонах предмети та їх фрагменти, що одержані в результаті археологічних розкопок, ордени, медалі, печатки, різноманітні види зброї;

Варто зазначити, що був певний проміжок часу, коли відповідно до законодавства України діяльність з перепродажу предметів мистецтва мала ліцензуватись. Це передбачалось ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», яка була доповнена нормою: «...ліцензується діяльність з перепродажу предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) предметами мистецтва, колекціонування та антикваріату». Цей пункт було виключено згідно із Законом України від 15.12.2009 р. № 1759-VI.

У випадку передання предметів антикваріату існує певна процедура, а саме при прийнятті антикварних речей проводиться атрибуція (установлення авторства). Атрибуцію здійснює комісія, до складу якої мають увійти бухгалтер, товарознавець, касир, юрист, архівіст, експерти-мистецтвознавці, інші фахівці з окремих груп антикварних речей згідно з укладеними трудовими договорами (контрактами).

Відповідно до п. 1.7 Правил № 322, у підприємствах торгівлі продаж антикварних речей здійснюється за методом *індивідуального обслуговування покупців*.

Продаж антикварних речей суб'єкт господарсько-торговельної діяльності може здійснювати через підприємства торгівлі або на аукціонах.

Суб'єкти підприємницької діяльності здійснюють приймання, оцінку, продаж антикварних речей через підприємства торгівлі та документальне їх оформлення відповідно до Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами, затверджених наказом МЗЕЗторгу від 13.03.1995 р. № 37 та Інструкції про порядок оформлення суб'єктами господарювання операцій при здійсненні комісійної торгівлі непродовольчими товарами, затвердженої наказом МЗЕЗторгу від 08.07.97 р. № 343.

При здійсненні роздрібною торгівлі антикварними речами або проведенні аукціону суб'єкти підприємницької діяльності зобов'язані:

- передавати на реалізацію, у тому числі на аукціон, антикварні речі тільки після перевірки їх в облікових матеріалах утрачених та викрадених предметів, що ведуться органами внутрішніх справ, Мінкультури та Державною архівною службою;
- вести реєстр антикварних речей, що виставлені на продаж, один із примірників якого передається до відповідних музеїв, визначених для вирішення зазначених питань місцевими органами культури;
- надавати державним музеям, архівам, бібліотекам першочергову можливість для ознайомлення і придбання окремих антикварних речей (до їх передачі на реалізацію) згідно із законодавством;
- за зверненням територіальних підрозділів органів внутрішніх справ, органів Служби безпеки, Мінкультури, Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, Державної архівної служби України надавати необхідну інформацію про антикварні речі, що надходять на реалізацію.

3.6. Правила роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних

Основні вимоги до здійснення роздрібної торгівлі примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних закріплені у Правилах роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 1997 р. № 1209 (далі – Правила № 1209).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 р. № 1587:

1. Аудіовізуальний твір – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, диску для лазерних систем зчитування тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів.

Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими;

2. База даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, у тому числі електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів;

3. **Відеограма** – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, диску для лазерних систем зчитування тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у формі запису, що є складовою частиною аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій;

4. **Комп'ютерна програма** – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах);

5. **Фонограма** – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, диску для лазерних систем зчитування тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що є складовою частиною аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій).

Роздрібна торгівля примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних здійснюється в місцях спеціалізованої роздрібної торгівлі **за умови наявності контрольних марок** на зазначених примірниках.

Контрольна марка – це спеціальний знак, що засвідчує дотримання авторських і (або) суміжних прав і надає право на розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контрольна марка є самоклеїним знаком одноразового використання, зовнішній бік якого має спеціальний голографічний захист.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» та Постанови Кабінету Міністрів України від 13.10.2000 р. № 1555 «Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», *кожна контрольна марка має власні серію і номер.*

Встановлюються такі серії контрольних марок:

А – для аудіокaset (примірників фонограм у формі магнітних носіїв та вінілових дисків);

В – для відеокaset (примірників аудіовізуальних творів та відеограм у формі магнітних носіїв та кіноплівки);

К – для компакт-дисків (примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних у формі оптичних носіїв).

Контрольні марки видаються Державною службою інтелектуальної власності України, вона ж веде Єдиний реєстр одержувачів контрольних марок. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про авторське право і суміжні права» Державна служба може залучати до видачі контрольних марок заклади, що належать до сфери його управління і входять до державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

За кожен контрольну марку заявник сплачує суму в розмірі одного відсотка неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Місцями спеціалізованої роздрібної торгівлі **є стаціонарні підприємства** торгівлі (магазини), спеціалізовані відділи, секції підприємств з універсальним асортиментом продовольчих та непродовольчих товарів, а також стаціонарні дрібнороздрібні пункти продажу (кіоски).

Роздрібна торгівля примірниками аудіовізуальних творів кінематографії, їх прокат здійснюється відповідно до ст. 15 Закону України «Про кінематографію» від 13.01.1998 р. № 9/98 та Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1315.

Відповідно до вищенаведеного Положення, суб'єкт господарювання *має право на розповсюдження і демонстрування на території України всіх видів фільмів, вироблених в Україні та за її межами при умові наявності у нього державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (далі – прокатного посвідчення).*

Для одержання прокатного посвідчення власник відповідних прав на фільм подає до Державного агентства України з питань кіно (Держкіно):

а) заяву про видачу прокатного посвідчення, в якій зазначаються назва фільму мовою оригіналу та українською мовою, країна і студія-виробник, рік випуску;

б) нотаріально засвідчені копії (ксерокопії) угод (контрактів, договорів), інших документів, які підтверджують право даної особи на розповсюдження і демонстрування фільму, починаючи від першого власника майнових авторських прав;

в) коротку анотацію фільму, довідку про основний творчий склад знімальної групи та про метраж і тривалість фільму, засвідчені підписом власника відповідних прав на фільм;

г) фільмокопію на кіноплівці – для власників кінотеатральних прав, на інших носіях – для власників телевізійних прав, прав домашнього відео, яка відповідає технічним вимогам для перегляду, дубльована (озвучена, субтитрована) українською мовою на території України суб'єктом господарювання, який виробляє товари, виконує роботи та надає послуги на території України.

Кожному власнику відповідних прав на фільм видається 10 примірників прокатного посвідчення за плату, визначену в п. 15 Положення № 1315 (наприклад, за видачу прокатного посвідчення на право розповсюдження, демонстрування домашнього відео за один художній фільм 80 грн., за анімаційний фільм – 30 грн.). Додаткова кількість прокатних посвідчень видається із справлянням плати у розмірі 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний додатковий примірник.

Передача права розповсюдження, демонстрування фільму одним власником відповідних прав на фільм іншому засвідчується для права домашнього відео:

а) на тиражування фільмів на відеоносіях з метою продажу, передавання в прокат, а також передавання відповідного права на фільм третім особам – на звороті оригіналу прокатного посвідчення;

б) на продаж, передавання в прокат фільмів на відеоносіях шляхом надання розповсюдженню (торговельному підприємству, прокатному пункту відеокасет) власником права домашнього відео, який має оригінал прокатного посвідчення, доручення на

користування правом домашнього відео. Доручення дійсне тільки в оригіналі.

Місце продажу, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних повинне бути оснащене відповідною апаратурою для перевірки якості їх запису, зокрема аудіо- та відеомагнітофонами, комп'ютерами, телевізорами (п. 9 Правил № 1209).

Згідно з п. 11 Правил № 1209, покупець у разі виявлення примірника неналежної якості чи фальсифікації примірника аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних протягом строку, встановленого законодавством, має право за своїм вибором вимагати від суб'єкта господарювання, який здійснює продаж цих примірників:

- безоплатного усунення недоліків примірника;
- заміни примірника на аналогічний примірник належної якості;
- зменшення купівельної ціни примірника;
- заміни примірника на інший товар з перерахуванням купівельної ціни;
- розірвання договору та відшкодування завданих збитків.

Роздрібна торгівля примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних забороняється:

- у разі, коли зазначені примірники є контрафактними або на них розміщено фальсифікований знак для товарів і послуг;
- у пересувній дрібнороздрібній торговельній мережі (палатках, лотках, автомагазинах тощо), з рук, на ринках (крім розміщених на них місць спеціалізованої роздрібної торгівлі);
- у не обладнаних згідно з вимогами протипожежної безпеки приміщеннях;
- у разі, коли на примірники не наклеєні контрольні марки або на них не розміщено інформації, що дає змогу ідентифікувати їх з відповідними примірниками аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних, або на них наклеєні підроблені контрольні марки;

•у разі, коли роздрібна торгівля примірниками аудіовізуальних творів кінематографії здійснюється за відсутності документів, передбачених ст. 15 Закону України «Про кінематографію» та Положенням про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів.

Суб'єкт господарювання, який здійснює продаж примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, зобов'язаний дотримуватися вимог законодавства з питань інтелектуальної власності, щодо захисту прав споживачів, нормативних документів, що регламентують торговельну діяльність, а також Правил № 1209.

3.7. Правила торгівлі лікарськими засобами

Відповідно до ст. 19 Закону України від 04.04.1996 р. № 123/96 «Про лікарські засоби» оптова, роздрібна торгівля лікарськими засобами на території України здійснюється підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами – підприємцями *на підставі ліцензії*.

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про лікарські засоби» на території України можуть реалізовуватись лише *zareєстровані лікарські засоби*, крім випадків, передбачених цим Законом, реалізація лікарських засобів здійснюється лише *за наявності сертифіката якості*, що видається виробником.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про лікарські засоби» реалізація (відпуск) лікарських засобів громадянам здійснюється за рецептами та без рецептів лікарів. Забороняється реалізація (відпуск) громадянам неякісних лікарських засобів або таких, термін придатності яких минув або на які відсутній сертифікат якості, що видається виробником.

Суб'єкт господарювання може здійснювати оптову, роздрібну торгівлю лікарськими засобами за умови відповідності ліцензійним умовам провадження певного виду діяльності. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31.10.2011 р. № 723 затверджені Ліцензійні умови провадження господарської

діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами (далі – Ліцензійні умови).

Відповідно до п. 1.7. Ліцензійних умов для одержання ліцензії на виробництво, оптову, роздрібну торгівлю лікарськими засобами у повному обсязі або частково суб'єкт господарювання подає до Державної служби України з лікарських засобів (далі – Держлікслужби України) заяву за встановленою формою, у якій зазначається, зокрема, код за ЄДРПОУ, або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті). Зазначена заява подається особисто або через уповноважений ним орган чи особу. До заяви додаються документи, передбачені ст. 10 Закону України від 01.06.2000 р. № 1775 «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Держлікслужба України приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову в її видачі у строк не пізніше *десяти робочих днів* з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви.

Відповідність суб'єкта господарювання ліцензійним умовам встановлюється *на підставі поданих* до Держлікслужби України або її територіальних органів (державні служби з лікарських засобів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі) *документів* про відповідність матеріально-технічної, нормативно-правової бази, кваліфікації персоналу встановленим та заявленими вимогам.

Ліцензія оформляється не пізніше ніж за три робочі дні з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії. ***Плата за отримання ліцензії становить одну мінімальну заробітну плату*** виходячи з її розміру, що діє на дату прийняття МОЗ України рішення про видачу ліцензії (постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2000 р. № 1755 «Про термін дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу»). Розмір

мінімальної заробітної плати встановлюється Законом України про державний бюджет на відповідний рік.

Для кожного місця провадження господарської діяльності відокремленого структурного підрозділу, який провадитиме господарську діяльність на підставі отриманої ліцензіатом ліцензії, Держлікслужба України видає ліцензіату засвідчені нею копію ліцензії та копію відповідного додатка до ліцензії (за наявності), які реєструються в журналі обліку заяв та виданих ліцензій.

Термін дії ліцензії є безстроковим.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний зберігати сертифікати якості виробника (копії на паперових чи скановані копії на електронних носіях) на серії лікарських засобів, реалізованих суб'єктом господарювання, протягом трьох років з дати придбання.

Торгівля лікарськими засобами здійснюється виключно через **аптечні заклади** (аптечні склади (бази), аптеки та їх структурні підрозділи), крім випадків, передбачених підпунктом 3.5.2 п. 3.5 Ліцензійних умов, а саме, у сільській місцевості у разі відсутності аптеки або структурного підрозділу аптеки роздрібна торгівля лікарськими засобами за переліком, встановленим наказом МОЗ України, здійснюється у приміщеннях фельдшерських, фельдшерсько-акушерських пунктів, сільських, дільничних лікарень, амбулаторіях, амбулаторіях загальної практики-сімейної медицини працівниками цих закладів, які мають медичну освіту, на підставі договорів, укладених із ліцензіатом, що має ліцензію на роздрібну торгівлю лікарськими засобами.

Забороняється дистанційна (через мережу Інтернет) торгівля лікарськими засобами, а також продаж лікарських засобів поштою та через будь-які заклади, крім аптечних, та поза ними, крім випадків, передбачених підпунктом 3.5.2 п. 3.5 розділу III Ліцензійних умов.

На фасаді будівлі, де розміщується аптечний заклад, згідно із його призначенням повинна бути вивіска із зазначенням виду закладу. На видному місці перед входом до аптечного закладу розміщується інформація про найменування суб'єкта господарювання, режим роботи аптечного закладу та інформація про місцезнаходження чергової (цілодобової) та найближчої аптек.

Аптечні заклади повинні мати порядковий номер та, за бажанням, найменування.

Ліцензійними умовами встановлені спеціальні вимоги до провадження оптової (п. 3.4. розділу III) та роздрібної торгівлі лікарськими засобами (п. 3.5. розділу III).

Розглянемо спеціальні вимоги щодо **оптової торгівлі лікарськими засобами**.

Оптова торгівля лікарськими засобами здійснюється через аптечні склади (бази). Виробники лікарських засобів провадять реалізацію продукції власного виробництва на підставі ліцензії на виробництво лікарських засобів.

Ліцензіат повинен забезпечити:

- торгівлю лише лікарськими засобами, які зареєстровані згідно із законодавством України;
- додержання визначених виробником умов зберігання лікарських засобів (в тому числі під час транспортування);
- унеможливлення контамінації та переплутування лікарських засобів;
- функціонування системи виявлення будь-якої продукції, що не відповідає встановленим вимогам (нормативним (аналітичним, технічним, технологічним) документам, МКЯ, чинним стандартам якості), та ефективної процедури відкликання;
- впровадження системи якості;
- асортимент лікарських засобів у ліцензіата повинен бути достатнім для необхідного медикаментозного забезпечення населення та лікувально-профілактичних закладів, та товарний залишок лікарських засобів на складах (базах) ліцензіата повинен складати не менше десятиденного середньомісячного обсягу реалізації лікарських засобів в грошовому виразі. Ця вимога не поширюється на суб'єктів господарювання, які відповідають принаймні одній із вказаних ознак:
 - 1) займаються виключно експортом лікарських засобів;
 - 2) мають ліцензію на провадження господарської діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
 - 3) мають ліцензію на виробництво лікарських засобів;

4) є офіційними та/або ексклюзивними представниками виробників лікарських засобів та/або є власниками реєстраційних посвідчень лікарських засобів та здійснюють реалізацією лікарських засобів тільки таких виробників;

5) забезпечують лікарськими засобами власну мережу аптечних закладів, до складу якої входить: аптека з правом виробництва (виготовлення) лікарських засобів та аптечний заклад, який розташований в сільській місцевості, при цьому обсяг оптової торгівлі становить менше 10% від щомісячного обсягу товарообігу в грошовому виразі;

6) здійснюють оптову торгівлю виключно лікарськими засобами у вигляді субстанції;

7) здійснюють оптову торгівлю виключно медичними газами.

Аптечні склади (бази) розміщуються за умови влаштування вантажно-розвантажувальної площадки для під'їзду машин (рампа з навісом тощо) поза фронтом вікон приміщень з постійним перебуванням людей на будь-якому поверсі в ізольованих приміщеннях з окремим самостійним виходом назовні в окремо розташованих спеціально облаштованих капітальних будівлях, а також в допоміжних будівлях промислових підприємств.

Розміщення аптечного складу (бази) в житлових будинках і будинках громадського призначення (спортивних спорудах, закладах освіти (школах, учбових і дитячих дошкільних закладах), закладах культури, спорту та соціального забезпечення, лікувально-профілактичних закладах, підприємствах торгівлі тощо) допускається за умови експлуатації відповідних відокремлених будівель не за призначенням. Ця вимога не поширюється на суб'єктів господарювання, які займаються оптовою торгівлею виключно медичними газами.

Закупівля лікарських засобів здійснюється виключно у ліцензіатів, що мають ліцензію на виробництво лікарських засобів, оптову торгівлю лікарськими засобами.

Відпуск (реалізація) лікарських засобів проводиться:

1) суб'єктам господарювання, що мають ліцензії на оптову торгівлю лікарськими засобами;

2) суб'єктам господарювання, що мають ліцензії на виробництво лікарських засобів (для використання у виробництві);

3) суб'єктам господарювання, що мають ліцензії на роздрібну торгівлю лікарськими засобами;

4) безпосередньо закладам охорони здоров'я.

Розглянемо спеціальні вимоги щодо ***роздрібної торгівлі лікарськими засобами***.

Роздрібна торгівля лікарськими засобами здійснюється лише *через аптеки* та їх структурні підрозділи, крім визначених раніше випадків.

Забороняється відпуск рецептурних лікарських засобів без рецептів. Дозволяється відпускати без рецепта лікарські засоби за Переліком лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03.02.2012 р. № 78. Відпуск лікарських засобів, які не ввійшли до цього переліку, здійснюється відповідно до умов відпуску, визначених в інструкціях для медичного застосування цих лікарських засобів та листках-вкладишах.

Ліцензіат, який провадить діяльність з роздрібної торгівлі лікарськими засобами, повинен:

- забезпечити наявність усіх необхідних приміщень, устаткування та обладнання для належного зберігання та торгівлі лікарськими засобами;
- забезпечувати для кожного виробничого приміщення реєстрацію та контроль температури і відносної вологості повітря, справність усіх засобів вимірювальної техніки і проводити їх регулярну метрологічну повірку;
- мати необхідну кількість працівників, які відповідають встановленим кваліфікаційним вимогам;
- створити необхідні умови для доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями до аптек;
- дотримуватися визначених виробником загальних та специфічних умов зберігання лікарських засобів;

- мати в залі обслуговування населення інформацію про наявність ліцензії (копії ліцензії), про особливості правил відпуску лікарських засобів, місцезнаходження і номер телефону суб'єкта господарювання, якому належать аптека та структурні підрозділи, місцезнаходження і номер телефону державного органу у справах захисту прав споживачів, місцезнаходження і номер телефону територіального органу державного контролю якості лікарських засобів, а також книгу відгуків та пропозицій, забезпечити можливість встановлення та функціонування інформаційного стенда або термінала;

- забезпечувати наявність обов'язкового мінімального асортименту лікарських засобів для аптек;

- дотримуватися вимог законодавства щодо забезпечення контролю якості лікарських засобів та мати план термінових дій для вилучення лікарських засобів із продажу;

- забезпечити схоронність лікарських засобів;

- зберігати протягом не менше трьох років документи, що засвідчують купівлю, із зазначенням назви, дати, форми випуску, кількості, серії та терміну придатності одержаного лікарського засобу, виробника, інформації про постачальника та реквізитів його ліцензії;

- визначити Уповноважену особу, яка повинна мати повну вищу фармацевтичну освіту, здобути освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця – спеціаліст, отримати сертифікат про присвоєння (підтвердження) звання провізора загального профілю (для фахівців, які закінчили вищий навчальний заклад після 1992 року) або загальної фармації та мати стаж роботи за фахом не менше двох років (виконання обов'язків Уповноваженої особи, відповідальної за функціонування системи забезпечення якості лікарських засобів в аптеці, що розташована у сільській місцевості, може покладатися на особу із фармацевтичною освітою, яка здобула освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця – молодший спеціаліст, бакалавр). Виконання обов'язків Уповноваженої особи у сільській місцевості може покладатися на спеціалістів без стажу роботи за фахом.

Загальна мінімальна площа аптек, які займаються роздрібною торгівлею лікарськими засобами, повинна становити:

1) для аптек, розташованих у містах, – не менше ніж 50 кв.м (площа торговельного залу – не менше ніж 18 кв.м);

2) для аптек, розташованих у селищах та селищах міського типу, – не менше ніж 40 кв.м (площа торговельного залу – не менше ніж 18 кв.м);

3) для аптек, розташованих у селі, – не менше ніж 30 кв.м (площа торговельного залу – не менше ніж 10 кв.м, приміщення для зберігання лікарських засобів – 6 кв.м; кімната персоналу – не менше ніж 4 кв.м).

У разі закриття аптечного закладу для проведення ремонтних робіт, технічного переобладнання чи інших робіт ліцензіат повинен письмово повідомити про це не пізніше ніж за 10 робочих днів Держлікслужбу України та її територіальні органи за місцезнаходженням аптечного закладу та розмістити поряд з інформацією про режим роботи оголошення про дату та період закриття.

Режим роботи аптек та їх структурних підрозділів встановлюється суб'єктом господарювання за погодженням з відповідним місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування.

Аптечні пункти розміщуються у відокремлених приміщеннях з виділенням або без виділення залу обслуговування населення в капітальних будинках лікувально-профілактичних закладів. Площа аптечного пункту не може бути меншою 18 кв.м. Якщо додатково в аптечному пункті наявні виробничі (приміщення для зберігання лікарських засобів) та службово-побутові приміщення (кімната персоналу, приміщення для зберігання інвентарю для прибирання, вбиральня), то прохід до службово-побутових приміщень не може здійснюватись через виробничі приміщення. У разі відсутності у населеному пункті сільської місцевості лікувально-профілактичного закладу та аптеки дозволяється розміщення аптечного пункту в будь-яких інших приміщеннях, що відповідають вимогам Ліцензійних умов.

Також *спеціальні кваліфікаційні та інші вимоги* висуваються *до персоналу* суб'єкта торгівлі (розділ IV Ліцензійних умов).

Особи, які безпосередньо займаються виробництвом лікарських засобів в умовах аптеки, оптовою і роздрібною торгівлею лікарськими засобами, повинні мати відповідну спеціальну освіту і відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам.

Зазначені особи повинні мати:

а) диплом державного зразка про фармацевтичну освіту;

б) сертифікат про присвоєння (підтвердження) звання провізора загального профілю або провізора клінічного (для фахівців, які закінчили вищий навчальний заклад після 1992 року).

Безпосередньо торгівлю лікарськими засобами можуть здійснювати провізори-спеціалісти та молодші спеціалісти з фармацевтичною освітою з дотриманням вимог чинного законодавства.

Посади завідувачів, заступників завідувачів аптеки, аптечного складу (бази) можуть замінюватися лише працівниками, що мають дипломи навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та відповідають вищезазначеним вимогам. Для аптек, розташованих у сільській місцевості, посади завідувачів, заступників завідувачів можуть займати особи, що мають дипломи навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Не допускається займання посади завідувача аптеки, аптечного складу (бази) за сумісництвом.

Працівники аптечних закладів, виробників лікарських засобів при прийнятті на роботу проходять медичне обстеження та подальший періодичний медичний огляд згідно із законодавством.

4. Правила роздрібної торгівлі тютюновими виробами

Тютюнові вироби – сигарети з фільтром або без фільтру, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн, махорка та інші вироби з тютюну чи його замінників для куріння, нюхання, смоктання чи жування (ст. 1 Закону України від 22.09.2005 р. № 2899-IV «Про заходи

щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»).

Порядок роздрібної торгівлі сигаретами, цигарками, сигарами, сигарилами, тютюном люльковим, нюхальним, смоктальним, жувальним та іншими виробами з тютюну і його замінниками (далі - тютюнові вироби) регламентується Правилами роздрібної торгівлі тютюновими виробами, які затверджені Наказом Мінекономіки України від 24.07.2002 р. № 218 (далі Правила № 218).

Згідно зі ст. 15 Закону України від 19.12.95 р. № 481/95 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», роздрібна торгівля тютюновими виробами може здійснюватися суб'єктами господарювання всіх форм власності, у тому числі їх виробниками, *за наявності у них ліцензій*.

Плата за ліцензію на роздрібну торгівлю тютюновими виробами на кожне місце торгівлі – **2000 гривень**, а на території сіл і селищ, за винятком тих, що знаходяться у межах території міст, – **250 гривень** на роздрібну торгівлю тютюновими виробами на кожне місце торгівлі.

Для місць торгівлі, які розташовані за межами території міст обласного підпорядкування і міст Києва та Севастополя на відстані до 50 км та які мають торговельні зали площею понад 500 кв. м, плата за ліцензію на роздрібну торгівлю тютюновими виробами становить 2000 гривень на кожне місце торгівлі.

Плата за ліцензію на право роздрібної торгівлі тютюновими виробами справляється щоквартально рівними частками і зараховується до місцевих бюджетів згідно з чинним законодавством.

Ліцензії на право роздрібної торгівлі тютюновими виробами видаються уповноваженими Кабінетом Міністрів України органами виконавчої влади в містах, районах, районах у містах Києві та Севастополі (Департаментом контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів Державної податкової служби України) за місцем торгівлі суб'єкта господарювання **терміном на один рік** і підлягають обов'язковій реєстрації в органі державної податкової служби, а у сільській

місцевості – і в органах місцевого самоврядування за місцем торгівлі суб'єкта господарювання.

Ліцензії на право роздрібної торгівлі тютюновими виробами в поїздах, на морських або річкових суднах видаються органами виконавчої влади, уповноваженими Кабінетом Міністрів України, в містах, районах, районах у містах Києві та Севастополі за місцем формування поїзда (приписки судна).

Роздрібна торгівля тютюновими виробами здійснюється через спеціалізовані підприємства, у тому числі фірмові, відділи (секції) підприємств з універсальним асортиментом продовольчих та непродовольчих товарів, магазини «Товари повсякденного попиту» системи споживчої кооперації, **стаціонарні пункти дрібнороздрібної торговельної мережі**, заклади ресторанного господарства.

Роздрібна торгівля тютюновими виробами здійснюється за наявності в документах, згідно з якими вони надійшли, реєстраційних номерів сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності.

Відповідно до п. 10 Правил № 218, суб'єктам підприємницької діяльності ***забороняється приймати для продажу тютюнові вироби від юридичних і фізичних осіб, які не мають ліцензії на виробництво або на право імпорту, чи оптової торгівлі тютюновими виробами.***

Продаж тютюнових виробів забороняється:

- особами, які не досягли 18 років;
- особам, які не досягли 18 років;
- у приміщеннях та на території дошкільних, навчальних закладів і закладів охорони здоров'я;
- у приміщеннях спеціалізованих торговельних організацій, якими здійснюється торгівля товарами дитячого асортименту або спортивними товарами, а також у відповідних відділах (секціях) універсальних торговельних організацій;
- у місцях проведення спортивних змагань;
- в інших місцях, визначених органами місцевого самоврядування;

- з торгових автоматів;
- з полиць самообслуговування (крім тютюнових виробів у блоках);
 - в упаковках, що містять менше ніж 20 сигарет або цигарок, чи поштучно (крім сигар);
- з рук та в не визначених для цього місцях торгівлі.

Окрім цього **забороняються будь-яка реклама та стимулювання продажу тютюнових виробів**, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, в тому числі (ст. 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»):

- проведення заходів з безоплатної роздачі, у тому числі для маркетингових досліджень та дегустації, обміну тютюнових виробів на тютюнові вироби чи будь-які інші товари, роботи, послуги;

- використання тютюнових виробів з метою отримання товарів, робіт, послуг; пропонування або надання будь-якого прямого чи непрямого відшкодування на придбання або використання тютюнових виробів;

- пропонування або надання бонусів, премій, повернення готівкових коштів, права на участь у будь-якій грі, лотереї, конкурсі, події, прямо або опосередковано пов'язаних з тютюновими виробами, або якщо умовою надання, або участі в яких, є придбання або вживання тютюнових виробів;

- продаж тютюнових виробів у наборі з будь-якими іншими товарами або послугами;

- розміщення інформації про виробника тютюнових виробів та/або тютюнові вироби у місцях, де ці вироби реалізуються чи надаються споживачеві, у тому числі на елементах обладнання та/або оформлення місць торгівлі, за виключенням одного плаката розміром не більше 40х30 см на одне місце торгівлі, в якому надається текстова інформація про наявні в продажу тютюнові вироби та ціни на них;

- розміщення інформації з метою стимулювання продажу тютюну безпосередньо на тютюнових виробках та/або їх упаковці, у тому числі: малюнків та інших зображень, які не є частиною захищеної торгової марки; адрес веб-сайтів, електронної пошти; вкладень до упаковки тютюнових виробів; текстової або графічної інформації на прозорій обгортці упаковки тютюнових виробів;

- розміщення інформації щодо тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, в місцях проведення розважальних заходів, в місцях роздрібної торгівлі, на автотранспортних засобах та обладнанні;

- надсилання повідомлень поштою, електронною поштою, повідомлень на мобільні телефони, поширення відеодисків, відеоматеріалів, компакт-дисків, комп'ютерних та інших ігор, розміщення інформації в мережі Інтернет з метою стимулювання продажу тютюнових виробів;

- продаж, пропонування для продажу, поставка чи реклама нетютюнових виробів, послуг, реклама або упаковка яких містить напис, малюнок чи будь-яке інше зображення, повідомлення, які повністю або в частині ідентифікуються чи асоціюються з тютюновим виробом, знаком для тютюнових товарів і послуг чи з виробником тютюнових виробів;

- спонсорство тютюну в будь-якій формі;

- поширення тютюнових виробів серед населення безоплатно.

На кожній упаковці тютюнових виробів мають бути зазначені основне медичне попередження споживачів тютюнових виробів та додаткове медичне попередження, що супроводжується відповідним кольоровим малюнком (малюнками) та/або піктограмою (піктограмами), а також має бути інформаційний напис про вміст нікотину та смоли в диму однієї сигарети (щодо сигарет).

Не допускається зберігання тютюнових виробів в одному приміщенні разом із продуктами, що швидко псуються, та товарами, що мають запах та властивість самим вбирати запах.

У разі виявлення недоліків чи фальсифікації тютюнових виробів, продажу їх неналежної якості споживач має право вимагати від суб'єкта господарсько-торговельної діяльності:

- заміни на аналогічний товар належної якості;
- заміни на товар іншого виду, класу, групи з відповідним перерахуванням купівельної ціни;
- повернення коштів;
- відшкодування заподіяних йому збитків та шкоди в порядку, передбаченому законодавством України.

Тютюнові вироби належної якості обміну та поверненню не підлягають.

5. Правила торгівлі на ринках

Функціонування створених в установленому порядку ринків усіх форм власності, організація оптового та роздрібного продажу на них сільгосппродуктів, продовольчих і непродовольчих товарів здійснюється у відповідності з Правилами торгівлі на ринках, які затверджені наказом Міністерства економіки України, МВС України, ДПА України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26.02.02 р. № 57/188/84/105 (далі Правила № 57). Слід вказати, що ці Правила носять рекомендаційний характер для затвердження правил торгівлі на ринках органами місцевого самоврядування.

Ринок – це суб'єкт господарювання, створений на відведеній за рішенням місцевого органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування земельній ділянці і зареєстрований в установленому порядку, функціональними обов'язками якого є надання послуг та створення для продавців і покупців належних умов у процесі купівлі-продажу товарів за цінами, що складаються залежно від попиту і пропозицій.

Ринки можна класифікувати за різними критеріями, зокрема:

1. *за конструкцією* ринки можуть бути криті, відкриті та комбіновані;

2. *за часом діяльності* – постійно діючі або сезонні, ранкові та вечірні;

3. *за місцезнаходженням* – міські, селищні та сільські;

4. *за видами економічної діяльності* – з оптової торгівлі, з роздрібною торгівлі;

5. *за товарною спеціалізацією* – з продажу продовольчих товарів, непродовольчих товарів, транспортних засобів, худоби та кормів, тварин і птахів, квітів тощо, а також змішані.

Відповідно до п. 6 Правил № 57, територія ринку повинна мати відокремлену та відгороджену від проїжджої частини, житлового та комунального секторів ділянку землі, зручне сполучення громадського транспорту загального користування, підземні чи наземні переходи для пішоходів, стоянки для транспортних засобів відвідувачів, безпечні для руху пішоходів входи і виходи, штучне освітлення території ринку, автостоянок та під'їздів, телефонний зв'язок, радіовузол або гучномовець на ринках з кількістю торговельних місць більше 250, електро- та водопостачання, водовідведення, туалет, облаштовані контейнерами майданчики для збирання відходів і сміття тощо.

Вхід на ринки безплатний.

Адміністрація ринку узгоджує з місцевим органом самоврядування режим роботи ринку; з територіальними установами державної санітарно-епідеміологічної служби, ветеринарної медицини, пожежного нагляду, архітектурно-будівельної комісії, державтоінспекції – *проектну документацію щодо функціонального планування території ринку, розміщення приміщень, торговельних місць і об'єктів, їх кількості і розміру, забезпечення їх торговельно-технологічним обладнанням та забезпечує* утримання території ринку й організацію продажу товарів відповідно до затвердженого плану.

Улаштування та утримання території ринків повинно відповідати вимогам Санітарних правил утримання територій населених місць (СанПіН № 4690-88) та Ветеринарно-санітарних правил для ринків, затверджених наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 04.06.96 р. № 23.

Згідно з п. 8 Правил, на вході до ринку розміщується вивіска із зазначенням повної назви ринку і його власника, спеціалізації ринку, режиму роботи, а також графічно виконаний план території з позначенням усіх стаціонарних об'єктів ринку (обов'язково лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи), пішохідних і транспортних маршрутів, аварійних виходів.

На видному, доступному для огляду місці встановлюється оформлений стенд з розміщенням на ньому інформації про реєстрацію ринку як суб'єкта підприємницької діяльності, Правил роботи ринку, витягів із Закону України «Про захист прав споживачів» та Правил користування засобами вимірювальної техніки у сфері торгівлі, нормативно-правових актів щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій, тарифів плати за послуги та правил їх надання, інформації про адресу і номери телефонів органів, що контролюють роботу ринків, забезпечують державний захист прав споживачів, здійснюють державний контроль та нагляд за якістю та безпекою товарів, засобів вимірювальної техніки і телефон суб'єкта господарювання, інформації про місцезнаходження Книги відгуків і пропозицій тощо.

*У разі планового закриття ринку, окремих його приміщень або частин території (для проведення санітарних заходів, ремонту, технічного переобладнання) суб'єкт господарювання повинен **не пізніше як за чотирнадцять днів повідомити про це громадян**, розмістивши біля входу до ринку інформацію про порядок роботи ринку, дату та період закриття, й оповістити про це через радіовузол ринку, засоби масової інформації (п. 9 Правил № 57).*

Адміністрація ринку при наданні продавцям торговельних місць на визначений термін укладає з ними письмову угоду в якій рекомендується зазначати термін дії угоди, асортимент (вид) товарів, що реалізуються, розташування торговельного місця, умови оренди торговельного місця, розмір та порядок оплати за оренду майна, перелік послуг, які надає ринок, та їх вартість (п. 20 Правил № 57).

На торговельному місці продавця (юридичної особи) встановлюється табличка із зазначенням назви, місцезнаходження і

номера телефону суб'єкта підприємницької діяльності, що організував торгівлю, прізвища, імені та по батькові продавця та розміщується копія ліцензії у разі здійснення господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

На торговельному місці продавця (фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності) установлюється табличка із зазначенням його прізвища, імені та по батькові, інформації про державну реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності, прізвища, імені, по батькові його продавця, а також розміщується копія свідоцтва платника єдиного податку та копія ліцензії у разі здійснення господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

На вимогу покупця продавець (суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до законодавства звільнений від застосування реєстраторів розрахункових операцій та розрахункових книжок) *повинен видати товарний чек*, що засвідчує факт купівлі, у якому зазначаються: найменування суб'єкта господарювання та ринку, ряд та номер торговельного місця, найменування товару, ціна товару, дата продажу, прізвище, ініціали продавця та його підпис.

Ринок повинен мати зареєстрований санітарний журнал установленної форми, Книгу відгуків і пропозицій, яка має міститися у приміщенні адміністрації ринку на видному і доступному місці. Ринок може мати також Журнал реєстрації перевірок установленного зразка.

Згідно з п. 35 Правил № 57, адміністрація ринку зобов'язана:

- підтримувати територію ринку в належному санітарно-технічному і протипожежному стані, забезпечувати розвиток матеріально-технічної бази ринку, оснащувати його необхідним обладнанням та інвентарем, засобами вимірювальної техніки;
- дотримуватися затвердженого режиму роботи ринку;
- справляти ринковий збір, контролювати його оплату продавцями та перераховувати цей збір до місцевого бюджету в терміни та в обсягах, передбачених чинним законодавством;
- забезпечувати продавців на ринку торговельними місцями за профілем торгівлі, спеціальним одягом залежно від виду харчової

продукції, що реалізується, засобами вимірювальної техніки і торговельним інвентарем, зберігання харчової продукції на складах, у холодильниках та інших приміщеннях ринку відповідно до санітарних норм і правил;

- забезпечувати безпечний та безперешкодний рух людей та транспортних засобів, здійснювати контроль за додержанням вимог щодо паркування транспортних засобів;

- узгоджувати свою роботу з установами державної санітарно-епідеміологічної служби, лабораторією ветеринарно-санітарної експертизи на ринку, карантинною інспекцією та іншими органами з попередження та недопущення порушень санітарних норм і правил;

- не допускати до продажу товарів, що заборонені, створювати належні умови для додержання продавцями правил торгівлі, санітарного і протипожежного стану, правильного використання засобів вимірювальної техніки, інвентарю ринку, підвищення рівня культури торгівлі та безпечних умов праці;

- установити на доступному місці достатню кількість контрольних вагів з відповідними інформаційними табличками та обов'язково зазначити їх місцезнаходження на графічно виконаному плані території ринку;

- здійснювати контроль за використанням продавцями торговельних місць за призначенням;

- забезпечувати дотримання продавцями вимог правил торгівлі продовольчими і непродовольчими товарами.

На ринку забороняється продавати:

1. щодо продовольчих товарів забороняється продаж:

- фізичними особами, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, хліба і хлібобулочних виробів, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;

- кондитерських і кулінарних виробів, напівфабрикатів із м'яса і риби (фарш, котлети, кров'яні та домашні ковбаси, зельць, холодець, ікра рибна тощо), а також консервованих продуктів (овочі, м'ясо, риба, ікра та інші консерви), виготовлених у домашніх умовах;

- готових продуктів тваринного походження промислового виробництва – масла вершкового, сирів, ковбас, копчення тощо без наявності документів, що засвідчують їх якість та безпеку (копії сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання, якщо продукція підлягає обов’язковій сертифікації, та копії документа виробника, що підтверджує належну якість товару, а також відповідних ветеринарних документів);

- тварин, риб і рослин, занесених до Червоної книги України, дикорослих рослин, у тому числі лікарських, польових квітів;

- тропічних фруктів та овочів без документів, що підтверджують джерело їх придбання та проходження фітосанітарного контролю;

- зернових, круп’яних продуктів, забруднених насінням шкідливих бур’янів.

2. щодо непродовольчих товарів забороняється продавати:

- вогнепальну, газову, пневматичну, холодну зброю, бойові припаси та спеціальні засоби самооборони;

- готове армійське спорядження, а також тканини, які використовуються для його виробництва, інші товари військового асортименту, формене обмундирування;

- білизну зі штампом організацій і підприємств;

- наркотичні засоби;

- пальне для транспортних засобів, гас, мазут;

- балони із скрапленням газом;

- вироби піротехнічні побутові та вибухові засоби;

- порнографічні видання;

- заборонені знаряддя добування тварин.

6. Правила продажу товарів поштою

Правила продажу товарів поштою затверджені Наказом Мінекономіки України від 11.06.2008 р. № 206/699 (далі – Правила № 206).

Продаж товарів поштою є формою дистанційної торгівлі.

Між суб'єктом господарювання та оператором поштового зв'язку укладається договір, відповідно до якого суб'єкт господарювання бере на себе зобов'язання щодо продажу поштою товарів належної якості та безпеки, обміну товарів, виконання заяв-замовлень у визначені Правилами № 206 строки, а оператор поштового зв'язку бере на себе зобов'язання з приймання об'єктом поштового зв'язку від споживачів заяв-замовлень, пересилання поштовими відправленнями заяв-замовлень на адресу суб'єкта господарювання, а також пересилання поштових відправлень із замовленими товарами адресату (одержувачу) відповідно до Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою КМУ від 05.03.2009 р. № 270.

Споживач для придбання товарів, які зазначені в каталозі, проспекті, спеціальному переліку товарів тощо, повинен заповнити та подати об'єкту поштового зв'язку заяву-замовлення у двох примірниках. Перший примірник залишається у споживача, другий – подається об'єкту поштового зв'язку для подальшого відправлення його суб'єкту господарювання.

Споживач здійснює купівлю товарів шляхом відправлення об'єктом поштового зв'язку заяви-замовлення на адресу суб'єкта господарювання.

Строк виконання замовлення на продаж товарів поштою визначається суб'єктом господарювання самостійно, але він **не повинен перевищувати п'яти робочих днів** з дня одержання заяви-замовлення. Строк виконання замовлення зазначається у каталозі, проспекті, спеціальному переліку товарів тощо.

Перед укладенням договорів на відстані суб'єкт господарювання повинен надати споживачу інформацію про:

- 1) найменування суб'єкта господарювання, його місцезнаходження та порядок прийняття претензії;
- 2) основні характеристики товару;
- 3) ціну, включаючи плату за доставку, та умови оплати;
- 4) гарантійні зобов'язання та інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом товару;
- 5) інші умови поставки або виконання договору;

6) мінімальну тривалість договору, якщо він передбачає періодичні поставки товарів;

7) вартість телекомунікаційних послуг, якщо вона відрізняється від граничного тарифу;

8) період прийняття пропозицій;

9) порядок розірвання договору.

При продажу товарів поштою підтвердження інформації не вимагається.

Суб'єкт господарювання після одержання заяви-замовлення упаковує замовлений товар як поштове відправлення, опломбовує його та подає для пересилання об'єкту поштового зв'язку у порядку, установленому Правилами надання послуг поштового зв'язку. Суб'єкт господарювання повинен укласти в поштове відправлення розрахунковий документ на повну суму проведеної операції, що підтверджує факт купівлі-продажу товарів, а при продажу товарів, на які встановлені гарантійні терміни, – також технічний паспорт чи інший документ, що його замінює, у яких обов'язково робиться відмітка про дату продажу та найменування суб'єкта господарювання, яка завіряється штампом (печаткою) і підписом суб'єкта господарювання.

Розрахунки за продаж товарів поштою здійснюються споживачем у готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток тощо) відповідно до законодавства шляхом:

- попередньої оплати – під час подання заяви-замовлення на адресу суб'єкта господарювання надсилається поштовий переказ або оформляється платіж на бланку встановленої форми;

- післяплати – оплата поштового відправлення під час одержання його в об'єкті поштового зв'язку. Сума поштового переказу (платежу) включає оплату вартості товару та плату за пересилання поштового відправлення.

У разі попередньої оплати поштове відправлення вручається адресату (одержувачу) в об'єкті поштового зв'язку або з доставкою додому відповідно до умов договору та згідно із заявою-замовленням споживача.

При виявленні протягом встановленого гарантійного строку *недоліків товару* споживач в порядку та у строки, встановлені законодавством, має право вимагати від суб'єкта господарювання:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний прийняти товар неналежної якості або некомплектний товар у споживача і задовольнити його вимоги на підставі письмової заяви. Про прийняття заяви працівник об'єкта поштового зв'язку за своїм підписом робить відмітку, а також проставляє відбиток календарного штемпеля (печатки) на зворотному боці розрахункового документа про прийняття оплати послуги з продажу товарів поштою.

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку *істотних недоліків*, які виникли з вини виробника товару (суб'єкта господарювання), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, в порядку та строки, що встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, споживач має право за своїм вибором вимагати від суб'єкта господарювання або виробника:

- 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) вимагати заміни товару на такий же товар або аналогічний, з числа наявних у суб'єкта господарювання, товар.

Споживач **має право розірвати** укладений на відстані **договір** протягом **чотирнадцяти днів** з моменту його укладення або з моменту одержання товару шляхом повідомлення про це суб'єкта господарювання.

Суб'єкт господарювання повинен *повернути сплачені гроші* без затримки **не пізніше тридцяти днів** з моменту повідомлення споживачем про розірвання договору.

Будь-які витрати, пов'язані з поверненням товару, покладаються на суб'єкта господарювання.

Якщо протягом установлених строків суб'єкт господарювання не здійснює повернення сплаченої суми грошей за товар у разі

розірвання договору на відстані, споживачу виплачується *неустойка* в розмірі *одного відсотка вартості товару за кожний день затримки* повернення грошей.

7. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями

Відносини між споживачем і суб'єктом господарювання - продавцем товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями на підставі договору купівлі-продажу, укладеного на відстані чи поза торговельними або офісними приміщеннями регламентуються Правилами продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, які затверджені наказом Мінекономіки України від 19.04.2007 р. № 103 (далі – Правила № 103).

Відповідно до Правил:

дистанційна торгівля – форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару споживачем;

договір, укладений на відстані – договір, укладений продавцем із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку (телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення інформаційні мережі, зокрема Інтернет);

договір, укладений поза торговельними або офісними приміщеннями – договір, укладений із споживачем особисто в місці, іншому ніж торговельні або офісні приміщення продавця;

продаж товарів на замовлення – вид торгівлі, за якої споживач укладає договір купівлі-продажу товарів із продавцем на відстані за допомогою засобів дистанційного зв'язку або здійснює їх попереднє замовлення безпосередньо в продавця.

Відповідно до п. 1.5. Правил № 103, у разі реалізації товарів поза торговельними або офісними приміщеннями продавець зобов'язаний надати споживачеві документ, який засвідчує факт

укладення договору і є підставою для виникнення взаємних прав та обов'язків. Такий документ повинен містити інформацію про:

- 1) дату укладення договору;
- 2) найменування та місцезнаходження продавця;
- 3) найменування товару;
- 4) ціну;
- 5) строк виконання робіт (надання послуг);
- 6) інші істотні умови договору;
- 7) права та обов'язки сторін договору.

У разі реалізації товарів за договором на відстані продавець повинен надати споживачеві інформацію про (п. 1.6 Правил № 103):

- 1) найменування продавця, його місцезнаходження та порядок прийняття претензії;
- 2) основні характеристики товару;
- 3) ціну, включаючи плату за доставку, та умови оплати;
- 4) гарантійні зобов'язання та інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом товару;
- 5) інші умови поставки або виконання договору;
- 6) мінімальну тривалість договору, якщо він передбачає періодичні поставки товару;
- 7) вартість телекомунікаційних послуг, якщо вона відрізняється від граничного тарифу;
- 8) період прийняття пропозицій;
- 9) порядок розірвання договору.

Факт надання інформації повинен бути підтверджений письмово або за допомогою електронного повідомлення. Інформація, підтверджена таким чином, не може бути змінена продавцем в односторонньому порядку.

Якщо послуга надається засобами дистанційного зв'язку і оплачується через оператора телекомунікаційних послуг, підтвердження інформації не вимагається.

Споживач має право розірвати договір, укладений поза торговельними або офісними приміщеннями, за умови повідомлення про це продавця протягом чотирнадцяти днів з дати одержання документа, який засвідчує факт здійснення правочину

поза торговельними або офісними приміщеннями чи прийняття товару або першої поставки такого товару, за умови, що такий товар є річчю, а прийняття чи поставка товару відбувається пізніше часу одержання споживачем документа на їх продаж.

Продавець повинен повернути сплачені гроші без затримки не пізніше тридцяти днів з моменту повідомлення споживачем про розірвання договору. ***Споживач має право не повертати товар до моменту повернення йому сплаченої ним суми грошей*** (п. 1.7 Правил № 103).

Згідно з п. 1.8. Правил № 103, споживач має право розірвати укладений на відстані договір шляхом повідомлення продавця про це протягом чотирнадцяти днів з моменту підтвердження інформації або з моменту одержання товару чи першої поставки товару. У разі продажу матеріальних речей їх повернення також свідчить про розірвання договору.

Якщо підтвердження інформації не відповідає вимогам п. 1.6 Правил № 103, строк, протягом якого *споживач має право розірвати договір, становить дев'яносто днів з моменту одержання такої інформації, або у разі продажу матеріальних речей – з моменту одержання товару або першої поставки товару.* Якщо протягом цього строку підтвердження інформації було виправлене, споживач має право розірвати договір протягом чотирнадцяти днів з моменту одержання виправленого підтвердження.

У разі, коли інше не передбачено договором, споживач не має права розірвати договір, укладений на відстані, якщо:

1) надання послуги або поставка товару електронними засобами зв'язку за згодою споживача відбулися до закінчення строку розірвання договору, про що споживачу було повідомлено у підтвердженні інформації;

2) споживач відкрив аудіо- чи відеокасету або носій комп'ютерного забезпечення, які постачаються запечатаними.

Продавець повинен повернути сплачені гроші та відшкодувати витрати, понесені споживачем у зв'язку з поверненням продукції, протягом тридцяти днів з моменту одержання повідомлення споживача про недійсність договору.

У разі розірвання договору споживач повинен повідомити продавця про місце, де товар може бути повернений.

Договором може передбачатися, що товар, який був надісланий поштою, повинен у разі розірвання договору також бути повернений поштою.

Будь-які витрати, пов'язані з поверненням товару, покладаються на продавця. Продавець повинен відшкодувати витрати споживача у зв'язку з поверненням товару.

Відповідно до п. 1.11. Правил № 103, у разі розірвання договору, укладеного на відстані чи поза торговельними або офісними приміщеннями, обов'язок споживача зберігати у себе товар припиняється по закінченні **шістдесяти днів** після його одержання. Якщо продавець не вживає заходів для повернення його собі протягом зазначеного періоду, такий товар переходить у власність споживача без виникнення зобов'язання з оплати його вартості.

Для здійснення права на розірвання договору споживач повинен зберігати одержаний товар у незміненому стані.

Знищення, пошкодження або псування товару, що сталося не з вини споживача, не позбавляє його права на розірвання договору. Зменшення вартості товару внаслідок відкриття упаковки, огляду чи перевірки товару не позбавляє права споживача на розірвання договору.

Якщо споживачеві не було надано документ, який засвідчує факт здійснення правочину поза торговельними або офісними приміщеннями, такий правочин не є підставою для виникнення обов'язків для споживача. У разі ненадання документа або підтвердження інформації споживач повідомляє продавця про недійсність договору.

Якщо протягом установлених строків продавець не здійснює повернення сплаченої суми грошей за товар у разі розірвання договору, споживачеві виплачується неустойка в розмірі одного відсотка вартості товару за кожний день затримки повернення грошей.

Розрахунки за продані товари та надані послуги можуть здійснюватися готівкою та/або в безготівковій формі (із

застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) відповідно до законодавства. Разом з товаром споживачеві в обов'язковому порядку видається розрахунковий документ установленної форми на повну суму проданої продукції, який засвідчує факт купівлі товару та/або надання послуги (п. 1.14).

Порядок продажу товарів на замовлення покупців. Суб'єкти господарювання можуть продавати товари на замовлення споживачів через спеціалізовані магазини, крамниці, магазини-склади, через відділи замовлень магазинів (крамниць), а також за допомогою засобів дистанційного зв'язку.

Замовлення на товари приймаються від споживачів у порядку, встановленому суб'єктом господарювання (безпосередньо у магазині, за допомогою засобів дистанційного зв'язку, за місцем роботи громадян на підприємствах, установах, організаціях, з доставкою) (п. 2.2. Правил № 103).

Доставка замовлень проводиться в узгоджений зі споживачем час. Форма і порядок оплати за товари, що придбаваються, визначаються за погодженням між споживачем і суб'єктом господарювання.

Замовлення на продовольчі та непродовольчі товари оформлюється на бланку замовлення у двох примірниках, у якому зазначаються: найменування суб'єкта господарювання, назва товару, його ціна (за один кілограм або сто грамів, одиницю розфасовки, упаковки, штуку, один метр тощо), кількість, загальна вартість товару, вартість послуг, що надаються додатково, дата (час) виконання замовлення тощо. Якщо проведена попередня оплата, то в бланку замовлення робиться спеціальна відмітка. На товари споживачу видається розрахунковий документ із зазначенням усіх належних реквізитів.

При передачі споживачу замовлення уповноважена особа суб'єкта господарювання забезпечує перевірку відповідності товарів виконаному замовленню. На другому примірнику бланка замовлення споживач своїм підписом підтверджує отримання замовлення та сплату грошей.

При доставці прийнятого за допомогою засобів дистанційного зв'язку замовлення на непродовольчі товари, на які нормативними

документами встановлено гарантійні строки, споживачу передається технічний паспорт чи інший документ, що його замінює. У цих документах обов'язково робиться відмітка про дату продажу (день доставки) та найменування суб'єкта господарювання, що виконав замовлення, яка завіряється штампом (печаткою) і підписом уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

Згідно з п. 2.7 Правил № 103, при виконанні прийнятого замовлення суб'єкт господарювання не має права вносити зміни до асортименту товарів і змінювати ціни на них без узгодження зі споживачем. У разі неможливості виконання договору через відсутність замовленого товару суб'єкт господарювання повинен негайно повідомити про це споживача, але не пізніше тридцяти днів з моменту одержання згоди споживача на укладення договору.

Суб'єкт господарювання може використовувати стандартну умову у договорі про можливість заміни товару в разі його відсутності іншим товаром. Така умова вважатиметься справедливою, якщо:

- 1) інший товар відповідає меті використання замовленого товару;
- 2) має таку ж або кращу якість;
- 3) його ціна не перевищує ціни замовленого товару.

Про наявність такої умови у договорі споживач повинен бути повідомлений перед укладенням договору.

Якщо продаж товарів на замовлення здійснюється за допомогою засобів дистанційного зв'язку – за договором, укладеним на відстані, продавець повинен поставити споживачеві товар протягом прийнятного строку, але не пізніше тридцяти днів з моменту одержання згоди споживача на укладення договору.

Порядок продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями. Відповідно до п. 3.2. Правил № 103, уповноважена особа суб'єкта господарювання, який здійснює продаж товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, повинна пред'явити споживачу документ, що підтверджує свою належність до суб'єкта господарювання та виконання відповідних обов'язків.

На товари, що продані поза торговельними або офісними приміщеннями, видається розрахунковий документ.

Споживачеві товарів, на які встановлені гарантійні строки, крім зазначених документів, видається технічний паспорт чи інший документ, що його замінює. У цих документах обов'язково робиться відмітка про дату продажу та найменування суб'єкта господарювання, що здійснює продаж товарів, яка завіряється штампом (печаткою) і підписом уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

Уповноважена особа суб'єкта господарювання повинна в обов'язковому порядку проінформувати споживача про найменування та місцезнаходження підприємства, що здійснює функції суб'єкта господарювання щодо прийняття претензій від покупців, а також проводить ремонт, технічне обслуговування проданих товарів.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Вимоги до обладнання торгових місць.
2. Основні правила щодо організації ресторанного господарства.
3. Санітарні вимоги у сфері господарсько-торгівельної діяльності.
4. Правила торгівлі у розстрочку.
5. Підстави для анулювання ліцензії на право оптової та роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами.
6. Порядок отримання ліцензії на роздрібну торгівлю лікарськими засобами.
7. Порядок отримання ліцензії на оптову торгівлю лікарськими засобами.
8. Зміст та вартість ліцензії на оптову та роздрібну торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами.
9. Підстави для анулювання ліцензії на право оптової та роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами.

10.Відповідальність за порушення умов ліцензування в сфері оптової та роздрібно́ї торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами.

Теми рефератів

1. Особливості продажу товарів через торгові автомати.
2. Сучасні способи продажу товарів.

ТЕМА № 5.

ДОГОВОРИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Загальні засади договірної регулювання господарсько-торговельної діяльності.
2. Зміст та форма торгового договору.
3. Договір купівлі-продажу.
4. Договір поставки.
5. Договір міни (бартеру).
6. Окремі види посередницьких договорів.

1. Загальні засади договірної регулювання господарсько-торговельної діяльності

Однією з підстав виникнення господарсько-торговельних зобов'язань є договори, за допомогою яких опосередковуються зв'язки між суб'єктами господарсько-торговельної діяльності, а також між ними та покупцями.

Як зазначалося у темі 1 цього посібника, господарсько-торговельна діяльність опосередковується як публічно-торговельними відносинами (пов'язані з державним регулюванням), так і приватно-торговельними відносинами.

До форм здійснення господарсько-торговельної діяльності, передбачених ч. 3 ст. 263 ГК України, належать: матеріально-технічне постачання і збут (поставка і купівля-продаж); енергопостачання; заготівля (договір контракції сільськогосподарської продукції); оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передача в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності та інша допоміжна діяльність по забезпеченню реалізації товарів (послуг) у сфері обігу (агентські договори, комісії, доручення, транспортно-експедиційної діяльності тощо). Тобто наведений перелік господарських договорів, якими опосередковується господарсько-торговельна діяльність, не є

вичерпним. Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності мають право укладати інші договори, які не суперечать ГК України й іншим нормативно-правовим актам.

Сучасні тенденції розвитку системи реалізації продукції характеризуються кількома специфічними особливостями, які полягають в одночасному розвитку таких способів реалізації продукції як комерційне посередництво, виробничо-збутова діяльність підприємств, ярмаркова, аукціонна та біржова торгівля, торгівля з використанням інтернет-магазинів та поштового зв'язку тощо.

Пугинський Б.І. вперше в юридичній літературі здійснив спробу класифікації торгових договорів та виділив чотири групи торгових договорів:

- 1) реалізаційні договори;
- 2) посередницькі договори;
- 3) договори, що сприяють торгівлі;
- 4) організаційні договори.

До реалізаційних належать договори поставки, оптової купівлі-продажу, контрактації сільськогосподарської продукції, закупівель для державних потреб, договір міни товарів, пов'язаної з підприємницькою діяльністю. Дані договори відрізняє спільна мета. Вони служать, на думку Б.І. Пугінського, для оформлення відносин з оплатної реалізації товарів для підприємницьких і господарських потреб, мають особливий суб'єктний склад¹.

Другу групу складають посередницькі договори. Це – договори комісії, доручення, комерційної концесії (франчайзингу) і деякі інші.

Договорами, що сприяють торгівлі є договори на виконання маркетингових досліджень, створення рекламної продукції, надання рекламних та інформаційних послуг, зберігання товарів. У цю групу включаються договори кредитування торгових операцій, страхування товарів, комерційних ризиків, транспортної експедиції та інші.

¹ Пугинский Б.И. Коммерческое право / Б.И. Пугинский. – М.: Изд-во «Зерцало», 2005. – С. 46.

У число організаційних договорів входять угоди про винятковий продаж товарів, договори про організацію взаємопов'язаної діяльності з реалізації товарів, договори органів виконавчої влади про міжрегіональні поставки товарів, договори органів влади та місцевого самоврядування з суб'єктами торговельної діяльності з питань здійснення торгівлі¹.

Договори на реалізацію майна є найчисленнішою групою договорів у сфері торговельної діяльності. Правове регулювання відносин, пов'язаних з договорами на реалізацію майна, здійснюється Господарським кодексом України (щодо поставки – ст.ст. 264-271, контрактації сільськогосподарської продукції – ст.ст. 272-274, енергопостачання – ст.ст. 275-277). Цивільним кодексом (щодо купівлі продажу – ст.ст. 655-697, поставки – ст. 712, контрактації сільськогосподарської продукції – ст. 713, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу – ст. 714, міни – ст.ст. 715-716), спеціальними законами (Законом від 15.05.1996 р. «Про трубопровідний транспорт», Законом від 16.10.1997 р. «Про електроенергетику», Законом від 23.12.1998 р. «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності», Законом від 12.07.2001 р. «Про нафту і газ» та ін.), численними підзаконними нормативно-правовими актами.

Реалізація продукції шляхом використання прямих зв'язків виробників із споживачами, як зазначає О.О. Герасименко, зазвичай застосовується підприємствами в умовах, коли недостатній розвиток системи посередницьких організацій примушує виробників поєднувати функції виробника та продавця з метою отримання максимального прибутку².

Класифікувати торгові договори можна і за іншими критеріями (колом суб'єктів, метою, порядком укладення тощо).

¹ Пугинский Б.И. Коммерческое право / Б.И. Пугинский. – М.: Изд-во «Зерцало», 2005. – С. 47.

² Герасименко О.О. Забезпечення виконання господарських договорів з реалізації продукції: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О.О. Герасименко; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2004. – С. 9..

2. Зміст та форма торгового договору

Торговий договір є господарським договором, тому вимоги щодо змісту і форми останніх розповсюджуються і на торгові договори.

Відповідно до ст. 180 ГК України зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

За критерієм обов'язковості (необов'язковості) розрізняють **обов'язкові** (повинні включатися до договору відповідно до вимог законодавства) та **необов'язкові** (включаються до договору за погодженням сторін).

За ознакою впливу на юридичну силу договору та відповідності умов певному виду договору виділяють істотні умови, звичайні умови та випадкові умови. **Істотними** є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї зі сторін повинна бути досягнута згода. Для того, щоб договір вважався укладеним, необхідно узгодити всі його істотні умови. Коло істотних умов залежить від особливостей конкретного договору. На відміну від істотних, звичайні умови не потребують узгодження сторін. **Звичайними** є такі умови господарського договору, які є характерними для певного його виду, але відсутність яких у договорі не впливає на його юридичну силу. **Випадковими** визнаються такі умови, які змінюють або доповнюють звичайні умови. До випадкових слід віднести ті умови господарського договору, що віддзеркалюють специфіку договірної зв'язку між його сторонами, але не впливають на юридичну силу договору і навіть не є характерними для того виду договору, до складу якого вони включені. Проте на відміну від звичайних умов вони набирають юридичну силу тільки у разі їх включення до тексту договору.

Відповідно до ч. 3 ст. 180 ГК України **істотними** (тобто такими, які сторони зобов'язані погодити у будь-якому разі та включити у договір) є предмет, ціна та строк дії договору.

Умови про **предмет** у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів (державних стандартів, норм і правил, технічних умов та інших, зазначених у ст. 15 ГК), а у разі їх відсутності – в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг.

Ціна у господарському договорі визначається в порядку, встановленому ГК України. *Ціна договору*, згідно з ч. 1 ст. 189 ГК України, є вираженням у грошовій формі еквівалентом одиниці товару (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових та немайнових прав), що підлягає продажу (реалізації), який повинен застосовуватися як тариф, розмір плати, ставки або збору, крім ставок і зборів, що використовуються в системі оподаткування. Відповідно до статей 189-191 ГК у господарських зобов'язаннях можуть застосовуватися такі види цін: 1) вільні ціни (встановлюються за погодженням сторін і віддзеркалюють закріпленій у ст. 627 ЦК України принцип свободи договору); 2) державні ціни, в тому числі фіксовані (встановлені в твердій сумі) та регульовані (з встановленням граничного рівня цін або граничного відхилення від державних фіксованих цін).

Строком дії господарського договору є час, упродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору (на зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше). Крім строку дії договору (як загального строку), розрізняють проміжні договірні строки (строки виконання окремих етапів робіт, поставки продукції тощо).

Частина 1 ст. 181 ГК України встановлює вимоги **щодо форми господарських договорів**. Господарський договір укладається, як

правило, в письмовій формі, що зумовлено низкою чинників і насамперед необхідністю ведення бухгалтерського обліку та звітності суб'єктами господарських правовідносин, захистом інтересів сторін договору.

Усна форма застосовується як виключення щодо договорів (двосторонніх і багатосторонніх правочинів), що повністю виконуються під час їх укладання (ч. 1 ст. 206 ЦК України), за винятком правочинів, що підлягають державній реєстрації та/або нотаріальному посвідченню, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність. Проте у такому випадку (вчинення правочину в усній формі) організації – юридичній особі, яка сплатила товари чи послуги, обов'язково іншою стороною має бути виданий документ, що підтверджує підставу сплати та суму одержаних грошових коштів (ч. 2 ст. 206 ЦК України).

Законодавчою новелою є правило стосовно обов'язкового скріплення печаткою договорів, що укладаються у вигляді єдиного документа. Частиною 1 ст. 181 ГК України встановлено, що господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами і скріпленого печатками. При цьому слід враховувати, що ст. 207 ЦК України визначено, що правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами). Правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства, та скріплюється печаткою.

Розрізняють кілька модифікацій письмової форми, що застосовуються при укладанні господарських договорів: *повна письмова форма* господарського договору – єдиний документ, підписаний сторонами (ч. 1 ст. 181 ГК, ч. 2 ст. 207 ЦК), до якого додаються супроводжуючі процес його укладання документи; підписаний сторонами текст договору з усіма додатками, протокол розбіжностей (якщо він мав місце), протокол узгодження розбіжностей (якщо розбіжності узгоджувалися і між сторонами було досягнуто компромісу щодо спірних умов договору), судове

рішення (якщо спір передавався та розгляд суду); *скорочена письмова форма* у вигляді комплекту листів, телеграм, факсограм та інших документів, якими сторони обмінювалися в процесі встановлення договірної зв'язку (ч. 1 ст. 181 ГК, ч. 1 ст. 207 ЦК), якщо зміст цих документів свідчить про наміри сторін встановити договірний зв'язок та істотні умови договору; застосування такої форми забороняється при укладенні організаційно господарських договорів (ст. 186 ГК); *типова форма* – сторони договору не можуть відступати від типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України чи іншим уповноваженим органом держави, але мають право конкретизувати його умови (абз. 4 ч. 4 ст. 179 ГК України, ст. 630 ЦК України); *стандартний договір*, що являє собою бланк, зміст і порядок заповнення якого визначені правилами, встановленими актами законодавства чи та їх підставі суб'єктом господарських відносин; форма застосовується у договорах приєднання (абз. 5 ч. 4 ст. 179 ГК, ст. 634 ЦК), якщо умови договору є заздалегідь визначеними і не підлягають коригуванню (наприклад, договори перевезення вантажу, придбання акцій новостворюваного або діючого акціонерного товариства шляхом підписки); *нотаріальна форма*: застосовується у передбачених законом випадках.

Використання сучасних технологій (мереж електрозв'язку, в тому числі Інтернету) при встановленні договірних відносин зумовило появу *господарських договорів у формі електронного документа*, особливості використання яких регулюються двома законами, прийнятими 22.05.2003 р.: «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис». Відсутність між сторонами домовленості про використання електронних документів і відповідного виду електронного підпису при укладенні договору через мережу електронного зв'язку може призвести до визнання такого договору неукладеним.

Для деяких видів господарських договорів запроваджена *державна реєстрація*, з якою пов'язується або момент дійсності договору (договори концесії, наприклад, ст. 14 Закону України «Про концесії»), або набуття особливого (зазвичай пільгового)

режиму для його сторін чи однієї з них (договори про спільну підприємницьку діяльність за участю іноземного інвестора – ст. 24 Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

3. Договір купівлі-продажу

Договором купівлі-продажу є договір, відповідно до якого одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність, господарське відання або оперативне управління іншій стороні (покупцеві), а покупець зобов'язується прийняти майно (товар) і оплатити за нього певну грошову суму. Загальні вимоги щодо укладення, змісту та форми договору купівлі-продажу визначаються Цивільним кодексом України (глава 54). Господарський кодекс містить лише окремі положення щодо цього договору (ч. 4 ст. 263, ч. 1 ст. 264, ч. 6 ст. 265), визнаючи його менш характерним для сфери господарювання, ніж, скажімо, договір поставки, і обмежуючи сферу застосування договору купівлі-продажу випадками реалізації суб'єктами господарювання товарів негосподарюючим суб'єктам (ч. 6 ст. 265).

Договір купівлі-продажу є більш універсальним, ніж інші різновиди договорів на реалізацію майна, оскільки:

- предметом договору можуть бути різні види майна, не виключеного з обороту (товар – ч. 1 ст. 656 ЦК України; майнові права – ч. 2 ст. 656 ЦК; право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру, – ч. 3 ст. 656 ЦК; нерухомість – ст. 657 ЦК);
- сторонами договору можуть бути будь-які юридичні та фізичні особи за наявності у них відповідного обсягу правосуб'єктності;
- сфера застосування – будь-яка, не заборонена законом (господарювання, культура, наука, охорона здоров'я, благодійництво, задоволення особистих потреб громадян, духовне/релігійне життя та ін.);
- порядок укладення – зазвичай з дотриманням вимог ч. 3 ст. 638 ЦК України, відповідно до якої договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною; проте це не виключає

застосування різноманітних процедур укладення договору, в тому числі конкурентних;

- форма договору – будь-яка (ст. 205 ЦК України), якщо закон та/або одна із сторін не вимагає застосування певної форми (повної письмової, нотаріальної чи ін.); у сфері господарювання оформлення відносин купівлі-продажу має засвідчуватися відповідними правовими документами, принаймні шляхом отримання від продавця документа, що засвідчує сплату відповідної суми за придбаний товар/майно (якщо це не суперечить приписам законодавства щодо певної категорії майна, певного кола суб'єктів тощо).

Обов'язки продавця:

- попередити покупця про всі права третіх осіб на товар, що продається (ст. 659 ЦК України);

- вступити у справу на стороні покупця у разі пред'явлення позову третьої особи до покупця про витребування товару та підставах, що виникли до його продажу, про що продавець був повідомлений покупцем (ч. 1 ст. 660 ЦК України);

- передати покупцеві обумовлений договором товар (у визначених кількості, асортименті, з дотриманням вимог щодо якості та комплектності, пакування – статті 669, 671, 673, 683, 685 ЦК України) та документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару та підлягають переданню разом з товаром відповідно до договору та актів законодавства, з отриманням визначеного договором строку, а за відсутності в договорі відповідних положень щодо строку передання товару – відповідно до положень ст. 530 ЦК України щодо строку виконання зобов'язань;

- зберігати проданий товар, якщо право власності переходить до покупця раніше бід передання товару (ст. 667 ЦК України);

- забрати (вивезти) товар, не прийнятий покупцем (одержувачем), або розпорядитися ним в розумний строк (ч. 2 ст. 690 ЦК України);

- нести ризик негативних наслідків передання товару неналежної якості, комплектності, в тому числі у разі встановлення законом та/або договором гарантій якості (гарантійних строків).

Обов'язки покупця:

- прийняти товар (ст. 689 ЦК України);

- зберігати товар, від прийняття якого він відмовився (ст. 689 ЦК України);

- оплатити товар за встановленою ціною, а також вчинити за свій рахунок необхідні для платежу дії (статті 691, 692 ЦК України);

- повідомити продавця про подання позову про витребування товару третьою особою на підставах, що виникли до продажу товару, та подати клопотання про залучення продавця до справи (ч. 1 ст. 660 ЦК України);

- повідомити продавця про порушення умов договору купівлі-продажу щодо кількості, асортименту, якості, комплектності, тари та/або упаковки товару у строк, визначений актами законодавства або договору, а якщо строк не визначений, – в розумний термін після встановлення факту порушення умов договору відповідно до характеру та призначення товару (ч. 1 ст. 688 ЦК України) та ін.

Відповідальність сторін за невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань за цим договором є традиційною для договірних зобов'язань: відшкодування збитків (універсальна форма відповідальності), сплата неустойки (у випадках, передбачених актами законодавства та/або договором), оперативно-господарських санкцій (відмова покупця від прийняття та оплати товару у разі порушення продавцем умов договору щодо якості, комплектності, асортименту товару, його кількості та ін.).

3. Договір поставки

До договору купівлі-продажу найбільш подібний договір поставки. Складність розмежування цих двох споріднених договорів пов'язана також із відмінними положеннями в Господарському та Цивільному кодексах щодо цих договорів.

По-перше, відповідно до Цивільного кодексу України договір поставки є різновидом договору купівлі-продажу, оскільки положення про нього включені до глави 54 «Купівля-продаж». Також у ЦК закріплено більш широке поняття договору поставки, ніж у ГК, оскільки:

- в ЦК відсутні обмеження щодо суб'єктного складу цього договору (будь-які фізичні та/або юридичні особи з необхідним обсягом правосуб'єктності), тоді як, згідно з ч. 3 ст. 265 ГК України, сторонами договору поставки можуть бути лише суб'єкти господарювання. Укладення суб'єктом господарювання договору на реалізацію його продукції (товарів) негосподарюючим суб'єктам відповідно до ч. 6 ст. 265 ГК України свідчить про укладення договору купівлі-продажу, а не поставки (навіть за наявності інших ознак, характерних для цього договору);

- якщо Господарським кодексом сфера застосування договору поставки обмежена сферою господарювання, то відповідно до Цивільного кодексу обмеження менш значні (договір поставки може укладатися у підприємницькій діяльності, а також може використовуватися в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням – ч. 1 ст. 712 ЦК України). Відтак Цивільний кодекс не містить заборон застосування договору поставки у відносинах між виробником чи торговельною організацією щодо матеріально-технічного забезпечення статутної (основної) діяльності закладів культури, охорони здоров'я, благодійних, релігійних та інших організацій.

Однією з особливостей договору поставки як різновиду договорів на реалізацію майна є спеціальне нормативне регулювання, яке забезпечується низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили, серед яких: Господарський кодекс України: (статті 264-271); Цивільний кодекс України: (ст. 712); Закон України від 01.06.2010 р. № 2289 «Про здійснення державних закупівель»; Закон України від 24.01.1997 р. № 51/97 «Про державний матеріальний резерв»; Закон України від 03.03.1999 р. № 464 «Про державне оборонне замовлення»; особливості постачання між Україною та Російською Федерацією визначені в Угоді між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про поставки продовольчого зерна, затвердженою постановою КМУ від від 18.08.2003 р. № 1293. Також відповідно до ст. 271 ГК України Кабінет Міністрів України затверджує Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та поставки виробів народного споживання, а також Особливі умови поставки окремих видів товарів, однак на

сьогоднішній день ці нормативно-правові акти ще не прийняті. Тому дотепер продовжують діяти (в порядку, визначеному Постановою Верховної Ради України від 12.09.1991 р. «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР») союзні нормативно-правові акти: Положення про поставки товарів народного споживання, які затверджені постановою Ради Міністрів СРСР від 25 липня 1988 р № 888, а також Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за кількістю, затверджена постановою Держарбітражу СРСР від 15 червня 1965 р. № П-6, Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за якістю, затверджена постановою Держарбітражу СРСР від 15 червня 1966 р. № П-7.

Попри відмінності між згаданими положеннями ГК та ЦК, можна дати визначення та виділити ознаки договору поставки.

Договором поставки є такий договір, за яким постачальник, що є суб'єктом господарювання, зобов'язується передати в обумовлені строки (або строк), що не збігаються з моментом укладання договору, товари у власність (господарське відання, оперативне управління) покупця для використання у господарській діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товари і сплатити за них певну грошову суму.

Договір поставки як різновид договорів на реалізацію майна, що найбільше подібний до договору купівлі-продажу, є консенсуальним, оплатним та двостороннім. Договір поставки має кваліфікуючі ознаки, що дозволяють відрізнити його від інших видів договорів цієї групи, насамперед від договору купівлі-продажу:

- суб'єктний склад договору поставки. Відповідно до ГК (ч. 3 ст. 265) постачальниками та покупцями можуть бути лише суб'єкти господарської діяльності (як господарські організації, так й індивідуальні підприємці); згідно із ЦК (ч. 1 ст. 712) встановлюється лише вимога до постачальника, який має бути суб'єктом підприємницької діяльності. Оптимальний варіант цієї ознаки: сторони в договорі – учасники господарських відносин, при цьому постачальник має бути суб'єктом господарювання, що професійно

здійснює виробництво та/або реалізацію відповідних товарів; покупцем може бути інший суб'єкт господарювання або інша організація, що використовує цей договір для матеріально-технічного забезпечення своєї статутної (основної) діяльності;

- цільова спрямованість договору поставки завжди є господарською, не пов'язаною з особистим, домашнім або іншим подібним споживанням; мета договору – забезпечення господарських потреб учасників господарських відносин (для виробників продукції та суб'єктів торговельної діяльності – щодо реалізації товарів/продукції, для покупців – щодо матеріально-технічного забезпечення своєї основної/статутної діяльності);

- предметом договору поставки є продукція виробничого-технічного призначення (сировина, матеріали тощо), або товари, призначені для використання суб'єктами господарської діяльності.

Підстави укладення договору поставки: державне замовлення або на основі вільного волевиявлення сторін (ч. 2 ст. 265 ГК України). Відтак договори поставки можуть бути планованими або регульованими.

До планованих договорів поставки слід віднести насамперед державні контракти на поставку продукції для пріоритетних державних потреб, що укладаються на підставі державних замовлень. Порядок укладання та особливості змісту державних контрактів визначаються Законом України від 22.12.1995 р. № 493/95 «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб». Державними замовниками виступають Верховна Рада України, органи державної виконавчої влади, а також державні організації та установи, уповноважені Кабінетом Міністрів України укладати державні контракти з виконавцями державного замовлення. Виконавцями державного замовлення є суб'єкти господарської діяльності України всіх форм власності, які виготовляють і постачають продукцію для державних потреб відповідно до умов укладеного державного контракту.

Проте засади виконання державного замовлення можуть бути різними – обов'язковими та добровільними. Відповідно до п. 8 ст. 2 цього Закону для виконавців державного замовлення, заснованих повністю або переважно на державній власності (державні комерційні

та казенні підприємства, державні акціонерні товариства, акціонерні товариства, контрольний пакет акцій яких належить державі, орендні підприємства, що функціонують на орендованому цілісному майновому комплексу державного підприємства чи його структурного підрозділу), а також для суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності – монополістів на відповідному ринку продукції державні замовлення на поставку продукції є обов'язковими, якщо виконання державного замовлення не спричиняє збитків зазначеним виконавцям державного замовлення. У разі необґрунтованої відмови виконавця державного замовлення від укладення державного контракту на поставку продукції для державних потреб у випадках, коли обов'язковість його укладення встановлена Законом «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» виконавець може бути примушений до укладення державного контракту за рішенням суду.

Інші суб'єкти господарювання (тобто такі, що не підпадають під названі категорії виконавців державного замовлення, для яких останнє є обов'язковим) можуть добровільно, у визначеному законом порядку (зазвичай на конкурентних засадах) виконувати державне замовлення на підставі державних контрактів.

Чинним законодавством передбачається можливість укладання договорів поставки як неконкурентними (в порядку, передбаченому ст. 181 ГК України), так і конкурентними способами, що передбачено ч. 3 ст. 2 Закону «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» та Законом «Про здійснення державних закупівель».

В цілому неконкурентним (традиційний або загальний) порядок укладання договору поставки, встановлений Положеннями про поставки, збігається із порядком укладання договорів, передбаченим ст. 181 ГК України. Положеннями про поставки продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання передбачена можливість укладення договору шляхом прийняття замовлення до виконання: покупець може направити постачальнику замовлення у двох примірниках із зазначенням кількості, розгорнутої номенклатури (асортименту) або технічної характеристики, якості продукції, строків поставки та інших необхідних даних. Замовлення

вважатиметься прийнятим до виконання та набуває силу договору, якщо протягом 20 днів після його отримання постачальник не повідомить покупця про відхилення замовлення або про розбіжності щодо окремих його умов. Заперечення щодо окремих умов замовлення та їх мотиви постачальник зазначає в підписаному замовленні. Якщо необхідно узгодити інші умови, не передбачені замовленням, постачальник надсилає покупцю в той же термін проект договору. На вимогу однієї зі сторін відносини з поставки оформлюються у вигляді договору (як єдиного правового документа), що підписується постачальником та покупцем.

Договори поставки укладаються у письмовій формі; повній – шляхом підписання єдиного документа чи скороченій – шляхом обміну листами, телеграмами, телетайпограмами, телефонограмами, радіограмами чи шляхом прийняття постачальником замовлення покупця до виконання (п. 18 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та п. 15 Положення про поставки товарів народного споживання).

Зміст договору поставки складають його умови: включені до договору як за погодженням сторін, так і на підставі вимог закону (невключення таких умов до підписаного сторонами тексту договору, не звільняє сторони під їх виконання; прикладом можуть слугувати стандарти, технічні умови, яким мають відповідати якісні характеристики товарів/продукції, що поставляється).

Відповідно до ГК України зміст договору поставки повинен містити положення про:

- 1) предмет договору, показники щодо його кількості та асортименту (ст. 266 ГК), Предметом поставки можуть бути: а) визначені родовими ознаками продукція, вироби з найменуванням, зазначеним у стандартах, технічних умовах, документації до зразків (еталонів), прейскурантах чи товарознавчих довідниках;

- 2) продукція, вироби, визначені індивідуальними ознаками. Загальна кількість товарів, що підлягають поставці, їх часткове співвідношення (асортимент, сортамент, номенклатура) за сортами, групами, підгрупами, видами, марками, типами, розмірами визначаються специфікацією за згодою сторін, якщо інше не передбачено законом;

3) строки і порядок поставки (ст. 267 ГК). Строк договору поставки (зазвичай – один рік або на інший строк) визначається угодою сторін. Якщо в договорі строк його дії невизначений, він вважається укладеним на один рік. Крім загального строку (строку дії договору) в договорі, що передбачає поставку товарів окремими партіями), визначаються проміжні строки виконання (або порядок їх погодження – за довгостроковими договорами) з урахуванням необхідності ритмічного та безперебійного постачання товарів споживачам, якщо інше не передбачено законодавством. У такому разі мають враховуватися вимоги ч. 4 ст. 267, відповідно до якої строком (періодом) поставки продукції виробничо-технічного призначення є, як правило, квартал, а виробів народного споживання, як правило, – місяць. Сторони можуть погодити в договорі також графік поставки (місяць, декада, доба тощо). Крім того, у договорі поставки за згодою сторін може бути передбачений порядок та умови відвантаження товарів;

4) якість товарів, що постачаються повинна відповідати стандартам, технічним умовам, іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів. При цьому номери та індекси стандартів, технічних умов або іншої документації про якість товарів зазначаються в договорі (постачальник на вимогу покупця повинен надавати копії вказаної документації, якщо її не було опубліковано у загальнодоступних виданнях). У разі відсутності в договорі умов щодо якості товарів остання визначається відповідно до мети договору або до звичайного рівня якості для предмета договору чи загальних критерії якості. Якість товарів засвідчується постачальником у товаросупровідному документі, що надсилається разом з товаром.

Забезпечення виконання постачальником своїх зобов'язань щодо якості товарів, продукції, що постачаються, підкріплюються гарантійними строками (строками експлуатації), що встановлюються сторонами з урахуванням вимог закону (зокрема, за погодженням сторін можуть встановлюватися більш тривалі, ніж в актах законодавства, гарантійні строки);

5) вимоги щодо комплектності товарів, що постачаються (ст. 270 ГК), визначаються відповідно до вимог стандартів, технічних умов або преїскурантів, проте договором може бути передбачено поставку з додатковими до комплекту виробами (частинами) або без окремих, не потрібних покупцеві виробів (частин), що входять до комплекту. Якщо комплектність не визначено стандартами, технічними умовами або преїскурантами, вона в необхідних випадках може визначатися договором;

6) порядок виконання. Поставка продукції здійснюється постачальником шляхом відвантаження (передачі) товару покупцеві за договором або іншій особі, що визначена в договорі як одержувач. При цьому можуть використовуватися різні види транспорту – залізничний, автомобільний, морський, внутрішній водний, повітряний (включаючи й відомчий транспорт зазначених видів). У договорі може бути передбачена вибірка продукції покупцем (одержувачем) зі складу постачальника. Момент виконання зобов'язання по поставці продукції постачальником залежить від моделі договору, яка застосовується сторонами відповідно до правил ІНКOTЕРМС (Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів);

7) порядок приймання поставленої продукції детально врегульовано Інструкціями про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за кількістю № П-6 та Інструкцією про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за якістю № П-7;

8) відповідальність за неналежне виконання договору поставки. Сторони повинні вживати всіх необхідних заходів до належного і реального виконання договорів. З цією метою сторони мають право застосовувати майнові санкції за порушення зобов'язань, передбачених актами законодавства (ГК України, розділом VIII Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та розділом VI Положення про поставки товарів народного споживання) та договором.

Відповідальність за невиконання (неналежне виконання) договору поставки настає у формі:

- відшкодування збитків. За загальним правилом (ч. 2 ст. 224, ч. 1 ст. 225 ГК України) збитки підлягають відшкодуванню в повному розмірі, якщо інше не встановлено законом. Проте розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, може заздалегідь бути визначений за згодою сторін у твердій сумі (ч. 5 ст. 225 ГК України, п. 74 Положення про поставки продукції, п. 65 Положення про поставки товарів) або у вигляді відсоткових ставок залежно від обсягу невиконання зобов'язання чи строків порушення зобов'язання сторонами (ч. 5 ст. 225 ГК);

- сплати штрафних санкцій (неустойки): зазвичай застосовується залікова неустойка, якщо інше не передбачено законом або договором. Застосування неустойки, її вид, розмір, форма (власне неустойка, пеня, штраф) передбачається законом (щодо типових і найбільш серйозних порушень) і договором (за погодженням сторін). Так, ч. 2 ст. 231 ГК передбачено сплату неустойки (штрафних санкцій) за державними контрактами у формі штрафу за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів – у розмірі 20% вартості неякісних (некомплектних) товарів, а також сплату пені за порушення строків виконання зобов'язання – у розмірі 0,1 % вартості товарів, з яких допущено прострочення виконання, а за прострочення понад 30 днів додатково стягується штраф у розмірі 7 % вказаної вартості;

- оперативно-господарські санкції у вигляді: відмови покупця від прийняття і оплати поставлених товарів у разі поставки товарів неякісних (більш низької якості, ніж вимагається стандартом, технічними умовами чи зразком/еталоном (ч. 5 і 7 ст. 268 ГК) чи некомплектних (ч. 3 ст. 270 ГК); дострокового розірвання договору поставки та ін.

На сторони покладаються також певні обтяження у разі невиконання (неналежного виконання) ними договірних зобов'язань. Постачальник зобов'язаний: 1) безоплатно виправити недоліки продукції (товарів), на яку встановлено гарантійний строк, або замінити її, якщо не доведе, що недоліки виникли внаслідок порушення покупцем правил користування продукцією або зберігання (ч. 6 ст. 269 ГК, пункти 40 та 33 Положень про поставки продукції/товарів); 2) на вимогу покупця (одержувача) у

встановлений строк виправити дефекти, які можуть бути усунені на місці (пункти 41 та 34 Положень про поставки продукції/товарів). Аналогічні форми відповідальності передбачені за неналежне виконання державних контрактів на поставку продукції спеціальними законами (зокрема, ст. 14 Закону «Про державний матеріальний резерв»).

Таким чином, традиційно договором поставки оформляються відносини з оптового придбання та продажу товарів, що виникають між суб'єктами господарювання.

4. Договір міни (бартеру)

Товарна (натуральна) форма розрахунку історично з'явилась раніше, ніж грошова. Адже спочатку засобом платежу за переданий товар виступав інший товар. В сучасних умовах товарообмінні операції доволі часто використовуються суб'єктами господарювання в їх діяльності. Норми про договір міни (бартеру) містяться в ст. 293 ГК України, ст.ст. 715 і 716 ЦК України. Слід вказати, що ГК України (ст. 293) надає сторонам можливість набути за договором міни не лише право власності, а й інші речові права (право господарського відання або право оперативного управління), на відміну від ЦК України (ч. 1 ст. 715), що обмежується лише передачею майна у власність.

З точки зору юридичної характеристики цей договір є консенсуальним, оплатним, двостороннім.

Товаром, що є предметом обміну, зазвичай є майно, проте, згідно з ч. 5 ст. 715 ЦК України, договором може бути передбачений обмін майна на роботи (послуга).

Деякі види майна не можуть бути предметом договору міни (бартеру). Так, відповідно до ч. 4 ст. 293 ГК України така заборона встановлена для майна, яке згідно із законодавством належить до основних фондів, що перебувають у державній або комунальній власності, а іншою стороною за договором не є відповідно державне чи комунальне підприємство.

Проведення розрахунків у грошовій формі за договором міни виключається, інакше це буде договір купівлі-продажу. Грошова форма розрахунку за цим договором може мати місце лише у випадку доплати за товар більшої вартості (ч. 3 ст. 293 ГК).

До договору міни (бартеру) застосовуються положення ГК та ЦК щодо договорів купівлі-продажу, поставки, контрактації або інших договорів, елементи яких містяться в договорі міни, якщо інше не суперечить законодавству і суті зобов'язань.

Особливості договору міни (бартеру) щодо певних сфер господарювання чи певних видів майна можуть передбачатися спеціальними законами. Так, у сфері зовнішньоекономічної діяльності специфіка цього різновиду договору на реалізацію майна визначається Законом України від 23.12.1998 р. № 351 «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності».

5. Окремі види посередницьких договорів

Поняття комерційного посередництва, запропоноване у Господарському кодексі України слід вважати синонімом поняття агентських відносин. Поруч з цим до комерційного посередництва в широкому розумінні слід віднести будь-яку професійну посередницьку діяльність, яка пов'язана із пошуком контрагентів, сприянням у просуванні товарів та послуг на ринок (післяпродажне обслуговування; оформлення митних документів, маркетинг, транспортування, проведення переговорів), а також будь-яку іншу правомірну діяльність посередника¹.

¹ Герасименко О.О. Забезпечення виконання господарських договорів з реалізації продукції: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О.О. Герасименко; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2004. – С. 9.

Взаємини посередників із клієнтами опосередковуються різними договорами, найбільш поширеними з яких є договори доручення, комісії, агентський договір¹.

Господарський кодекс України однією з форм господарсько-торговельної діяльності визначає комерційне посередництво в сфері торгівлі (ч. 3 ст. 263 ГК України). До комерційного посередництва законодавець відніс й агентські правовідносини, яким присвячена глава 31 ГК України.

Зараз, визначаючи правове поле для укладення агентських договорів, слід керуватися не лише згаданою главою ГК України, а й главою 63 ГК України «Послуги. Загальні положення», позаяк предметом агентського договору є саме надання посередницьких послуг. До того ж суб'єктам господарювання треба використовувати і норми Цивільного кодексу України. Зокрема, його главу 68 «Доручення» в частині, не врегульованій ГК України.

Щодо власне визначення комерційного посередництва (агентської діяльності), то ГК України (ст. 295) визначає його як підприємницьку діяльність, яка полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем та за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Як комерційним агентом, так і суб'єктом, якого він представляє, може бути і юридична особа, і фізична, але тільки суб'єкт господарювання. Предметом агентського договору є надання однією стороною (комерційним агентом) іншій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) юридичних і/або фактичних послуг. Юридичні послуги полягають в укладенні агентами договорів з третіми особами, а фактичні послуги – в сприянні укладення таких договорів.

Законодавець пов'язує виникнення агентських відносин з наявністю однієї з двох обставин:

¹ Господарське право України: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, А.В. Смітюх та ін.; За заг. ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – С. 391.

1) наданням агенту повноважень на здійснення дій на підставі агентського договору;

2) схвалення суб'єктом господарювання угод, укладених агентом без повноважень або з перевищенням повноважень.

Суб'єкта господарювання, якого представляє агент, у міжнародному торговельному посередництві називають «принципалом», що з лат. «*principalis*» означає «головний»¹.

Агентський договір укладається лише у письмовій формі. Агент за ГК України виступає не від свого імені, а винятково від імені принципала, тобто особи, яку він представляє. З цієї причини відносини, що регулюються договорами комісії, консигнації, дистриб'юторськими угодами тощо, в яких посередники виступають від свого імені, до комерційного посередництва (агентської діяльності) не належать.

Законодавець виділяє низку *істотних умов* агентських договорів. Це: 1) предмет договору (сфера, характер, порядок виконання агентом посередницьких послуг); 2) права і обов'язки сторін; 3) умови і розмір винагороди агенту; 4) строк дії договору; 5) відповідальність сторін (санкції) у випадку порушення ними умов договору; 6) територія, в межах якої діє агент (якщо цього не вказано, вважається, що агент діє на всій території України); 7) форма підтвердження повноважень (представництва) агента (таким підтвердженням є доручення, оформлене відповідно до вимог цивільного законодавства); 8) інші необхідні умови, визначені сторонами.

Обов'язки сторін агентського договору впливають із змісту предмета договору, який різний у різних договорах. Проте можна виділити ті обов'язки, які характерні для будь-якого агентського договору. З-поміж них такі:

- повідомлення принципала, на його вимогу, про хід виконання доручення;

¹ Костенко Л. Агентські правовідносини в сфері торгівлі / Л. Костенко // Юридична газета. – 2006. – № 4. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ru/oarticle/2048/>

- надання принципалу витратних документів, які свідчать про видатки у зв'язку з виконанням доручення;
- передача принципалу всього отриманого за договором у зв'язку з виконанням доручення;
- виконання доручення відповідно до вказівок принципала.

До обов'язків принципала законодавець відносить видачу доручення на здійснення дій, передбачених агентським договором; забезпечення агента усім необхідним для виконання доручення; відшкодування агенту витрат, які той поніс при виконанні доручення; приймання від агента всього отриманого ним за договором; виплата агенту винагороди.

До переліку обов'язків агента сторони можуть включити й інші, наприклад, проведення рекламних заходів, забезпечення наявності на складі достатньої кількості товару для продажу, організація після продажного гарантійного обслуговування, професійний рівень персоналу агента, інформування про дії конкурентів та кон'юнктуру ринку тощо. Щодо терміну дії договору, то ГК України конкретний строк його не встановлює. Тому сторони можуть встановлювати його самостійно, виходячи з характеру їхніх відносин та об'єму повноважень агента. В міжнародній торговельній практиці цей строк коливається в межах від одного до кількох років. Хоча сторони мають право укласти агентський договір з метою здійснення агентом лише одного доручення. Існують випадки, коли агентські договори укладають без вказівки на конкретний термін з правом розірвати його з повідомленням агента у визначений строк.

ГК України (ст. 299) всі агентські правовідносини поділяє на дві групи: монопольні і немонопольні. При немонопольних агентських відносинах принципал має право мати кількох комерційних агентів на одній території. А агент, у свою чергу, має право здійснювати комерційне посередництво для кількох суб'єктів господарювання, але за умови, що інтереси цих суб'єктів не суперечать одні одному. Щодо монопольних правовідносин, то вони відповідно до ГК України встановлюють обов'язки лише для агента: він не має права здійснювати комерційне посередництво для інших суб'єктів в межах, встановлених агентським договором.

Стосовно принципала ГК України не встановлює для нього заборони працювати з іншими агентами. Однак це не означає, що таку заборону не можна встановити в договорі. Якщо сторони вважають за потрібне закріпити конкретну територію за одним агентом, то вони мають право це зробити в агентському договорі. До того ж міжнародна торговельна практика свідчить про досить поширене використання монопольних агентів на конкретній території і заборону залучати до діяльності на цій само території інших агентів.

Також ГК України зобов'язує комерційного агента повідомити принципала про кожний випадок його посередництва в укладанні та/або про кожну укладену в інтересах принципала угоду.

Агентський договір є договором оплатним. За надання посередницьких послуг комерційний агент отримує агентську винагороду, розмір якої визначається договором. Як правило, агентська винагорода визначається у відсотках до суми укладених угод або до суми угод, укладенню яких він посприяв. За усталеною практикою цей розмір коливається від 1 % до 8 %¹.

Агент не гарантує принципалу виконання третіми особами зобов'язань за угодами, укладеними за допомогою його посередництва. Однак законодавець дозволяє сторонам відійти від цього правила і встановити в агентському договорі норму, за якою агент гарантує виконання третіми особами своїх зобов'язань. Звісно, що така гарантія надається за додаткову плату.

ГК України встановлює певні обмеження для агента. Так, комерційний агент не може укладати угоди від імені принципала, стосовно себе особисто. В окремих галузях господарювання законом можуть встановлюватися інші обмеження або заборони для комерційного посередництва. Крім того, агент зобов'язаний особисто виконати дії, на здійснення яких він уповноважений, а тому передавати права, що впливають з агентського договору, іншим особам агент не має права. Та ця норма ГК України не є

¹ Костенко Л. Агентські правовідносини в сфері торгівлі / Л. Костенко // Юридична газета. – 2006. – № 4. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ru/oarticle/2048/>

імперативною: агентським договором може бути передбачена можливість передавати повноваження агента іншим особам.

Існують обмеження і щодо нерозголошення конфіденційної інформації (ст. 302 ГК). Так, комерційний агент не має права передавати конфіденційну інформацію, отриману від принципала, без згоди останнього, використовувати її для особистих цілей або в інтересах інших осіб всупереч інтересам принципала, причому як при здійсненні агентом своєї діяльності в інтересах принципала, так і після закінчення агентських відносин з ним.

За загальним правилом комерційний агент несе відповідальність в повному обсязі за шкоду, нанесену принципалу, внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх зобов'язань. Але ГК України передбачає можливість закріпити в договорі відмінну від загального правила відповідальність агента. Щодо відповідальності принципала, то ГК України зобов'язує його відшкодувати збитки агенту, які поніс останній внаслідок невиконання принципалом договору. Крім того, у випадку порушення агентського договору принципалом, агент має право на отримання винагороди у розмірах, передбачених агентським договором.

Агентський договір припиняється із закінченням строку його дії. ГК України в ст. 304 передбачає підстави дострокового припинення агентських договорів:

- домовленість сторін;
- одностороння відмова від виконання договору. Одностороння відмова може полягати у відкликанні повноважень комерційного агента принципалом, або у відмові комерційного агента від подальшого здійснення посередництва за договором. Така відмова можлива лише у випадку, якщо агентський договір укладений сторонами без визначення строку дії. У разі відкликання повноважень комерційного агента принципал повинен попередити його не менше ніж за 1 місяць до дати закінчення повноважень, якщо більш тривалий строк не передбачений договором;
- у випадку смерті (для фізичної особи) або припинення (для юридичної особи) агента або принципала;
- інші обставини, перелік яких сторони вправі обумовити в агентському договорі.

Схема 1. Види договорів у сфері торгівлі

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Система договорів у торговому праві.
2. Способи укладання договорів у торговому обігу.
3. Правове значення підпису і печатки на договорі.
4. Які правові наслідки отримання товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу?
5. Чи має право покупець відмовитись від придбання товару? Обґрунтуйте свою відповідь.
6. Назвіть правила обчислення гарантійних строків придатності та зберігання товарів.
7. Які є схожі та відмінні риси між договорами купівлі-продажу та поставки?
8. Які існують вимоги щодо якості товарів, що поставляються.
9. Чи можуть бути предметом поставки цінні папери, грошові кошти, майнові права?
10. Які підстави для майнової відповідальності за невиконання умов договору поставки?
11. Охарактеризуйте договір контракції сільськогосподарської продукції.
12. Дайте правову характеристику договору міни (бартеру)
13. Дайте правову характеристику договору комісії
14. Які особливості визначення ціни в договорі комісії?
15. Які правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами?
16. Які особливості договору зберігання?
17. Розкрийте правову природу договору франчайзинга (комерційної концесії).
18. Охарактеризуйте істотні умови договору франчайзинга (комерційної концесії).
19. Визначте права та обов'язку сторін договору франчайзинга (комерційної концесії).
20. Дайте визначення роялті.
21. Визначте зміст агентського договору
22. Назвіть підстави для розірвання агентського договору.
23. Дайте характеристику договору складського зберігання.

24. Охарактеризуйте складські документи за договором складського зберігання.
25. Відмежування договору консигнації від договору комісії.
26. Дистрибуторський договір.
27. Договір ексклюзивного (виключного) продажу товару.

Практичні завдання

1. Підприємство “А” уклало з підприємством “В” договір на постачання декількох партій медичного обладнання. Підприємство “В”, яке виступало продавцем за даним договором, запропонувало “А” вже готовий типовий формуляр для укладення договору. Одна з умов договору передбачала, що усі можливі ризики при виконанні договору буде нести покупець. Договір було укладено між сторонами у належній формі, ніяких заперечень зі сторони “А” не надійшло. Вже при виконанні договору (при транспортуванні) відбулася випадкова загибель частини обладнання. Крім того, значно знизилася ціна обладнання в період між укладенням та виконанням договору у натурі. У результаті таких подій для підприємства “А” зазначений контракт став не лише не вигідним, але й навіть обтяжуючим. Підприємство “А” звернулося з проханням до “В” про зміну ціни на останні партії обладнання, однак отримало відмову. Тоді “А” звернулося з позовом про зміну деяких умов даного договору до суду. В обґрунтування своїх вимог позивач зазначив, що не мав можливості узгодити кожну умову в індивідуальному порядку, а вже після укладення договору зрозумів, що деякі умови встановлені не на його користь. Яке рішення повинен винести суд? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Визначте спільні та відмінні риси комерційного посередництва, комісійної діяльності та виконання доручення.

Теми рефератів

1. Регулювання закупівлі товарів для державних потреб.
2. Укладення і виконання договорів з використанням електронних засобів (електронна торгівля).
3. Види договорів, що сприяють торгівлі.

4. Організаційні договори в торгівлі, їх основні види.
5. Договір комерційної концесії (франчайзингу).
6. Дистриб'юторський договір.
7. Способи забезпечення виконання господарсько-торговельних зобов'язань.

ТЕМА № 6.

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Загальні положення про державний контроль та нагляд у сфері господарювання.
2. Класифікація контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності.
3. Контроль за дотриманням порядку здійснення торговельної діяльності.
4. Відповідальність за правопорушення у сфері господарсько-торговельної діяльності.

1. Загальні положення про державний контроль та нагляд у сфері господарювання

Торговельна діяльність – явище складне, різнопланове, яке охоплює великий спектр різних правовідносин. Саме у торгівлі, основу якої становлять відносини купівлі-продажу, здійснюється основний обіг готівкових коштів, що робить її надзвичайно привабливою для криміногенного середовища. Тому з метою запобігання правопорушень та їх припинення у сфері торговельної діяльності завжди існувала система контролю і нагляду.

Державний нагляд (контроль) за суб'єктами господарювання у сфері торгівлі здійснюється відповідно до Закону України від 05.04.2007 р. № 877 «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (далі Закон № 877), який визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності та регламентує загальні положення щодо здійснення нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Ст. 1 Закону № 877 визначено, що **державний нагляд (контроль)** – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної

Республіки Крим, органів місцевого самоврядування (далі – органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийнятного рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Перелік підстав для планових та позапланових заходів зі здійснення державного нагляду (контролю) встановлено в статтях 5 і 6 Закону № 877 відповідно.

Так, *планові заходи* здійснюються відповідно до річних або квартальних планів, які затверджуються органом державного нагляду (контролю) до 1 грудня року, що передує плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передує плановому.

Відповідно до положень ст. 5 Закону № 877 *органи державного нагляду (контролю) повинні визначати у віднесеній до їхнього відання сфері критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності*. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності та періодичність проведення планових заходів, затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням органу державного нагляду (контролю). Досить велику кількість таких критеріїв було затверджено протягом 2008 року. В ч. 3 ст. 22 Закону України № 877 встановлено, що *якщо у встановлений цим Законом строк не затверджені критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенями ризику їх господарської діяльності, періодичність проведення планових заходів та перелік питань для їх здійснення, то такі суб'єкти господарювання вважаються суб'єктами господарювання з незначним ступенем ризику та підлягають державному нагляду (контролю) з боку органів державної влади, на яких розповсюджується дія Закону України № 877, не частіше одного разу на п'ять років*. Тому стає зрозумілим, що знання та правильне тлумачення цих критеріїв надзвичайно важливе для суб'єктів господарської діяльності, адже в них визначається періодичність проведення перевірок суб'єктів господарювання в тій чи іншій сфері. Якщо ж критеріїв в певній сфері до цього часу не

розробили, то суб'єкт господарювання може обґрунтовано вимагати від державних органів, які проводять перевірки, керуючись в тому числі Законом України № 877, перевіряти його не частіше одного разу на п'ять років.

Щодо господарської діяльності, пов'язаної з **виробництвом, випуском і реалізацією продукції** (виконанням робіт, наданням послуг) прийнято Постанову КМУ від 27.12.2008 р. № 1164. В цій Постанові переважну більшість видів господарської діяльності віднесено до *високого ступеню ризику* з періодичністю проведення перевірок **не частіше одного разу на рік**.

До суб'єктів господарювання з *високим ступенем ризику* належать суб'єкти, що провадять господарську діяльність з виробництва, випуску і реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг), види якої визначені у ДКПП за такими кодами:

1). продукція харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів (м'ясо, м'ясопродукти та продукти забою тварин; продукція рибна; продукція перероблення овочів та плодів; жир тваринний та олія; продукти молочні та морозиво тощо);

2). вироби текстильної та швейної промисловості;

3). шкіра, вироби шкіряні дорожні та шкіряне взуття для дітей;

4). продукція целюлозно-паперової промисловості, продукція друкована;

5). кокс, продукція нафтопереробки;

6). продукція хімічна;

7). устаткування електричне та електронне (апаратура для трансляції та ретрансляції передач; устаткування медичне, хірургічне та ортопедичне; апаратура контрольно-вимірювальна);

8). продукція промислова інша (меблі; вироби спортивні; ігри та іграшки).

До *середнього ступеню ризику* з періодичністю проведення перевірок не частіше **одного разу на два роки** віднесено господарську діяльність з виробництва, випуску і реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг), види якої визначені в таких розділах Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97 (далі – ДКПП) за такими кодами:

- 1). продукція промислова інша (продукція обробки металевих і неметалевих відходів);
- 2). продукція добувної промисловості (сіль);
- 3). деревина та вироби з неї;
- 4). вироби гумові та пластмасові;
- 5). вироби мінеральні неметалеві інші (черепиця та плитка керамічна; цегла, блоки та будівельні вироби з випаленої глини; цемент, вапно та гіпс будівельний; вироби з бетону будівельні; вироби з каменю, інше);
- 6). устаткування транспортне (корпуси та причеми автомобілів).

До *незначного ступеню ризику* з періодичністю проведення перевірок не частіше **одного разу на три роки** віднесено суб'єктів, що провадять господарську діяльність з виробництва, випуску і реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг), види якої визначені у за такими кодами:

- 1). метали основні та металеві вироби, виготовлені заводським способом: продукція чорної металургії;
- 2). машини та устаткування (машини загального призначення; машини сільськогосподарські; машини та устаткування для металургійної промисловості; прилади побутові);
- 3). устаткування електричне та електронне (двигуни, генератори та трансформатори; лампи електричні та устаткування освітлювальне; устаткування оптичне та фотографічне тощо);
- 4) устаткування транспортне (автомобілі; устаткування автомобільне; локомотиви залізничні, трамвайні та рейковий рухомий склад; мотоцикли та велосипеди тощо).

Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону № 877 органи державного нагляду (контролю) здійснюють планові заходи з державного нагляду (контролю) *за умови письмового повідомлення* суб'єкта господарювання про проведення планового заходу **не пізніше як за десять днів** до дня здійснення цього заходу. Повідомлення надсилається рекомендованим листом чи телефонограмою за рахунок коштів органу державного нагляду (контролю) або вручається особисто керівнику чи уповноваженій особі суб'єкта господарювання під розписку.

Строк здійснення планового заходу не може перевищувати *п'ятнадцяти робочих днів*, а для суб'єктів малого підприємництва – *п'яти робочих днів*, якщо інше не передбачено законом. Продовження строку здійснення планового заходу не допускається.

Слід зазначити, що згідно з ч. 3 ст. 55 Господарського кодексу України суб'єктами малого підприємництва є: 1) *фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці*, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує **50 осіб** та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну **10 мільйонам євро**, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; 2) *юридичні особи* – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує **50 осіб** та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну **10 мільйонам євро**, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Згідно зі ст. 6 Закону № 877 ***підставами для здійснення позапланових заходів є:***

1. подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням;

2. виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;

3. перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів органом державного нагляду (контролю);

4. звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства (позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади на його проведення);

5. неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкождали поданню таких документів;

6. настання аварії, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Проведення позапланових заходів з інших підстав, крім вищеперелічених, забороняється, якщо інше не передбачається законом або міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Слід зазначити, що під час проведення позапланового заходу *з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу*, з обов'язковим зазначенням цих питань у посвідченні (направленні) на проведення державного нагляду (контролю).

Строк здійснення позапланового заходу *не може перевищувати десяти робочих днів*, а щодо суб'єктів малого підприємництва – *двох робочих днів*, якщо інше не передбачено законом. Продовження строку здійснення позапланового заходу не допускається.

Що стосується безпосередньо порядку проведення контролю, то відповідно до ст. 7 Закону № 877 для здійснення планового або позапланового заходу орган державного нагляду (контролю) видає наказ, який має містити найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватися захід, та предмет перевірки. На підставі наказу оформляється *посвідчення (направлення)* на проведення заходу, яке підписується керівником або заступником керівника органу державного нагляду (контролю) (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові) і засвідчується печаткою. Посадова особа органу державного нагляду (контролю) без посвідчення (направлення) на здійснення заходу та службового посвідчення не має права здійснювати державний нагляд (контроль) суб'єкта господарювання.

Разом з тим, згідно зі ст. 10 Закону № 877 суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю)

має право *не допускати посадових осіб* органу державного нагляду (контролю) до здійснення державного нагляду (контролю), якщо:

- він здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності проведення заходів державного нагляду (контролю), передбачених законом;

- посадова особа органу державного нагляду (контролю) не надала копії документів, передбачених цим Законом, або якщо надані документи не відповідають вимогам цього Закону

За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду (контролю), у разі виявлення порушень вимог законодавства, складає **акт**. Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями. Один примірник акта вручається суб'єкту господарювання або уповноваженій ним особі, а другий – зберігається в органі державного нагляду (контролю).

Відповідно до ст. 7 Закону № 877, **на підставі акта, який складено за результатами здійснення планового заходу**, в ході якого виявлено порушення вимог законодавства, протягом п'яти робочих днів з дня завершення заходу складається **припис, розпорядження або інший розпорядчий документ про усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу**.

Припис – обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду (контролю) суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства. **Припис не передбачає застосування санкцій щодо суб'єкта господарювання**. Припис видається та підписується посадовою особою органу державного нагляду (контролю), яка здійснювала перевірку.

Розпорядження або інший розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) – обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень у визначені строки. Розпорядження видається та підписується керівником органу державного нагляду (контролю) або його заступником.

Розпорядження може передбачати застосування до суб'єкта господарювання санкцій, передбачених законом.

Слід також зазначити, що розпорядчі документи щодо усунення порушень вимог законодавства можуть бути оскаржені до відповідного центрального органу виконавчої влади або суду в установленому законом порядку.

2. Класифікація контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності

Види контролю поділяють залежно від:

- 1) суб'єктів, які здійснюють контроль;
- 2) характеру контролю;
- 3) обсягу контрольних повноважень;
- 4) сфер контролю;
- 5) характеру відносин суб'єкта контролю з підконтрольним об'єктом¹.

У сфері торговельної діяльності залежно від часу проведення контроль може бути по-переднім, поточним (оперативним) і наступним².

Попередній контроль має на меті як фіксацію існування необхідних умов, так і обґрунтованість підстав для прийняття рішень контролюючими органами. Попередній контроль виконує попереджувальну функцію. Його зміст полягає у виявленні та попередженні можливих негативних дій з боку суб'єктів господарювання під час здійснення ним торговельної діяльності. Так, наприклад, за попереднім контролем орган ліцензування визначає здатність заявника виконати вимоги щодо провадження певного виду торговельної діяльності, які закріплюються у відповідних ліцензійних умовах. Орган ліцензування за результатами перевірки наданих заявником документів робить висновок про можливість певного суб'єкта господарювання

¹ Виконавча влада і адміністративне право / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова; О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, В.М. Шаповал та ін.]. – К.: Ін Юре, 2002. – С. 120.

² Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрійко. – К.: Наук. думка, 2004. – С. 87.

виконати вимоги ліцензійних умов та приймає рішення про видачу ліцензії.

Поточний (оперативний) контроль проводиться в процесі здійснення торговельної діяльності й полягає у визначенні контролюючим органом дотримання умов щодо конкретного виду торговельної діяльності при проведенні, як правило, планових перевірок.

Наступний контроль може бути проведений у разі виявлення порушень умов провадження певних видів торговельної діяльності й має на меті перевірку ступеня виконання рішення, яке було винесене за результатами поточного контролю.

Залежно від обсягу контролю та характеру контрольних повноважень органів державної влади виділяють загальний і спеціальний контроль. За умови, коли контроль не виділяють як основну діяльність, можна стверджувати, що певні органи здійснюють **загальний контроль** у межах своєї основної діяльності. При цьому, наприклад, органи ліцензування у більшості випадків є органами загального контролю, оскільки поряд із функціями ліцензування здійснюють ряд інших повноважень відповідно до законодавства України.

Спеціальний контроль має предметне спрямування і проводиться за конкретною сферою або функцією управління. На відміну від загального, під час здійснення спеціального контролю проводиться більш глибокий аналіз реального стану, детальніше проводяться спостереження й перевірки виконання поставлених завдань, застосовуються заходи попередження та припинення неправомірних дій¹.

Порядок здійснення контролю у сфері торгівлі органами, які держава наділила такими повноваженнями, закріплений у відповідних нормативно-правових актах.

В Україні систему органів у сфері управління торгівлею утворюють: Міністерство економічного розвитку і торгівлі

¹ Гончаренко І.Б. Теоретичні засади здійснення державного контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності України // І.Б. Гончаренко. – Режим доступу: <http://www.radnuk.info/statti/226-admin-pravo/14511-2011-01-18-03-18-45.html>

України, головні управління економіки обласних державних адміністрацій, управління економіки районних державних адміністрацій, Головне управління економіки Київської міської державної адміністрації, управління економіки Севастопольської міської державної адміністрації та управління економіки районної в містах Київ та Севастополь державної адміністрації.

Контрольні функції в торгівлі забезпечують і органи державної податкової служби. Дані функції стосуються порядку розрахунків із споживачами.

Контроль у торгівлі здійснюють також органи внутрішніх справ, органи й установи, що здійснюють державний санітарний нагляд, органи державного контролю за цінами та ін.

Особлива роль у системі державного контролю за додержанням правил торгівлі й захисту прав споживачів належить Держаній інспекції України з питань захисту прав споживачів.

У ч. 3 ст. 5 Закону від 12.05.91 р. № 1023 «Про захист прав споживачів» (далі – Закон № 1023) зазначено, що захист прав споживачів здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи, що здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд, інші державні органи, органи місцевого самоврядування згідно із законодавством, а також суди.

Указом Президента України від 13.04.2011 р. № 465/2011 створено Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів.

Права спеціально уповноважених органів виконавчої влади (нині – Держспоживінспекція та її територіальні управління) встановлено у ст. 26 Закону про захист прав споживачів. Викладемо положення цієї статті та нагадаємо, що при здійсненні перевірки представники Держспоживінспекції мають право:

- 1) давати суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання приписи про припинення порушень прав споживачів;

- 2) перевіряти у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, якість продукції,

додержання обов'язкових вимог щодо безпеки продукції, а також додержання правил торгівлі та надання послуг; безперешкодно відвідувати та обстежувати відповідно до законодавства будь-які виробничі, складські, торговельні та інші приміщення цих суб'єктів;

3) відбирати у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості на місці або проведення незалежної експертизи у відповідних лабораторіях та інших установах, акредитованих на право проведення таких робіт згідно із законодавством, з оплатою вартості зразків і проведених досліджень (експертизи) за рахунок коштів державного бюджету. У разі встановлення за результатами проведених досліджень (експертизи) факту реалізації продукції неналежної якості та/або фальсифікованої суб'єкт господарювання, що перевірявся, відшкодовує здійснені за це витрати. Кошти відшкодовування витрат зараховуються до державного бюджету;

4) проводити контрольні перевірки правильності розрахунків із споживачами за реалізовану продукцію. У разі неможливості повернення продукції, яка була використана (одержана) під час контрольної перевірки, відшкодування затрат відноситься на результати діяльності суб'єктів господарювання;

5) одержувати безоплатно від суб'єктів господарювання, що перевіряються, копії необхідних документів, які характеризують якість продукції, сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, що використовуються для виробництва цієї продукції;

6) припиняти відвантаження і реалізацію товарів, що не відповідають вимогам нормативних документів, до усунення суб'єктами господарювання виявлених недоліків;

7) забороняти суб'єктам господарювання реалізацію споживачам продукції:

а) на яку відсутні документи, що засвідчують її відповідність вимогам нормативних документів;

б) на яку в нормативно-правових актах та нормативних документах встановлено обов'язкові вимоги щодо забезпечення безпеки життя, здоров'я, майна споживачів та охорони

навколишнього природного середовища, якщо продукцію внесено до переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, але яка не має сертифіката відповідності (свідоцтва про визнання відповідності);

в) ввезеної на територію України без документів, які підтверджують її належну якість;

г) на яку строк придатності не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, а також товарів, строк придатності яких минув;

г) яка є фальсифікованою;

8) приймати рішення про:

а) припинення суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, реалізації та виробництва продукції, що не відповідає вимогам нормативно-правових актів та нормативних документів, – до усунення виявлених недоліків;

б) тимчасове припинення діяльності суб'єктів господарювання сфери торгівлі (секцій, відділів), послуг, у тому числі ресторанного господарства, складів підприємств оптової і роздрібної торгівлі та організацій незалежно від форми власності, що систематично реалізують товари неналежної якості, порушують правила торгівлі та надання послуг, умови зберігання та транспортування товарів, – до усунення виявлених недоліків;

9) опломбовувати у порядку, передбаченому законодавством, виробничі, складські, торговельні та інші приміщення суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, а також несправні, з неправильними показаннями, з пошкодженим повірочним тавром або без нього, чи з таким, строк дії якого закінчився, засоби вимірювальної техніки, за допомогою яких здійснюється обслуговування споживачів, з подальшим повідомленням про це територіальних органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації, метрології та сертифікації;

10) подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів;

11) передавати матеріали перевірок на дії осіб, що містять ознаки злочину, органам дізнання чи досудового слідства;

12) накладати на винних осіб у випадках, передбачених законодавством, адміністративні стягнення (справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцезнаходженням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів або його територіальних органів);

13) накладати на суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, стягнення, передбачені ст. 23 Закону № 1023, в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

У статті 27 Закону про захист прав споживачів зазначено, що інші органи виконавчої влади здійснюють державний захист прав споживачів у межах своєї компетенції, визначеної чинним законодавством. До таких органів належать **Відділи з питань захисту прав споживачів**, створені при місцевих виконавчих комітетах, які згідно зі ст. 28 Закону про захист прав споживачів мають право:

1) розглядати звернення споживачів, консультувати їх з питань захисту прав споживачів;

2) аналізувати договори, що укладаються продавцями (виконавцями, виробниками) із споживачами, з метою виявлення умов, які обмежують права споживачів;

3) у разі виявлення продукції неналежної якості, фальсифікованої, небезпечної для життя, здоров'я, майна споживачів і навколишнього природного середовища терміново повідомляти про це відповідні територіальні органи у справах захисту прав споживачів, інші органи, що здійснюють контроль і нагляд за якістю і безпекою продукції;

4) у разі виявлення фактів реалізації продукції, яка не супроводжується необхідною, доступною, достовірною, своєчасною інформацією та відповідними документами, або продукції з простроченим строком придатності – тимчасово зупиняти реалізацію продукції до пред'явлення інформації, супровідних документів або припиняти її реалізацію;

5) готувати подання до органу, який видав дозвіл на провадження відповідного виду діяльності, для вирішення питання

про тимчасове зупинення його дії чи про дострокове анулювання у разі систематичного порушення прав споживачів;

б) подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів.

Для захисту своїх законних прав та інтересів громадяни можуть об'єднуватися на добровільних засадах у *громадські організації споживачів* (об'єднання споживачів). Діяльність таких організацій здійснюється на підставі Закону України від 16.06.92 р. № 2460 «Про об'єднання громадян», зі змінами та доповненнями. Серед прав, наданих громадським організаціям споживачів ст. 25 Закону про захист прав споживачів, відзначимо право сприяти державним органам у здійсненні контролю за якістю товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування. Самостійно проводити перевірки захисту прав споживачів громадські організації не можуть, але їх учасників може бути залучено до перевірок органів Держспоживінспекції на громадських засадах.

3. Контроль за дотриманням порядку здійснення торговельної діяльності

Порядок проведення перевірок у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, якості продукції, додержання обов'язкових вимог щодо безпеки продукції, а також додержання правил торгівлі та надання послуг затверджений наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від від 07.03.2012 № 310 (далі – Порядок № 310).

Порядок № 310 визначає механізм здійснення державного контролю посадовими особами Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів (далі – Держспоживінспекція України) та її територіальних органів за додержанням законодавства про захист прав споживачів суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, крім Держспоживінспекції в Автономній Республіці Крим.

Органи з питань захисту прав споживачів здійснюють державний контроль стану дотримання суб'єктами господарювання

вимог законодавства про захист прав споживачів *шляхом проведення планових та позапланових перевірок.*

Планові перевірки проводяться посадовими особами *на підставі квартального плану роботи Держспоживінспекції України, її територіальних органів з питань захисту прав споживачів в областях, містах Києві та Севастополі (далі – органи з питань захисту прав споживачів) та в межах відповідного переліку питань для здійснення планових заходів, які затверджуються в установленому законодавством порядку.*

Позапланові перевірки суб'єктів господарювання проводяться посадовими особами з таких підстав:

1. подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу з питань захисту прав споживачів про здійснення перевірки за його бажанням;

2. виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;

3. перевірки виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових перевірок органом з питань захисту прав споживачів;

4. звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства. Позапланова перевірка у цьому разі здійснюється за наявності згоди на проведення позапланових заходів зі здійснення державного контролю Держспоживінспекції України;

5. неподання в установлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкоджали поданню таких документів;

6. настання аварії, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Повторна позапланова перевірка суб'єкта господарювання за один і той самий період, з одного і того самого предмета, на одній і

тій самій підставі не допускається. У разі надходження декількох скарг на суб'єкта господарювання з одного й того самого приводу позапланова перевірка проводиться один раз.

Згідно з п. 1.11 Порядку № 310 **органи з питань захисту прав споживачів та їх посадові особи під час проведення перевірок зобов'язані:**

1) повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний нагляд (контроль) в межах повноважень, передбачених законодавством;

2) дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання;

3) не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності під час здійснення заходів державного нагляду (контролю), якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенних ситуацій і пожеж;

4) забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці суб'єкта господарювання, що стає доступною посадовим особам у ході проведення перевірок;

5) ознайомити керівника суб'єкта господарювання, або його заступника, або уповноважену ними особу з результатами перевірок у строки, передбачені законом;

6) надавати з питань, які належать до їх компетенції, суб'єкту господарювання консультаційну допомогу щодо здійснення державного нагляду (контролю).

Суб'єкт господарювання під час проведення перевірок зобов'язаний (п. 1.12 Порядку № 310):

1) допускати посадових осіб до проведення перевірок за умови дотримання порядку здійснення державного нагляду (контролю), передбаченого Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Порядком № 310, іншими нормативно-правовими актами;

2) виконувати вимоги органу з питань захисту прав споживачів та його посадових осіб щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства;

3) надавати документи, зразки продукції, пояснення, довідки, відомості, матеріали з питань, що виникають під час проведення перевірок, відповідно до закону;

4) одержувати примірник припису або акта органу з питань захисту прав споживачів за результатами проведеного планового чи позапланового заходу.

Порядок та строки проведення планових та позапланових перевірок органами з питань захисту прав споживачів регламентовані розділом II Порядку № 310 та відповідними нормами Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», які були розглянуті у попередньому питанні.

За результатами проведеної перевірки посадовими особами в разі виявлення порушень вимог законодавства складається акт, який повинен містити такі відомості:

- дату складання акта;
- тип перевірки (планова або позапланова);
- предмет перевірки;
- найменування органу з питань захисту прав споживачів, а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка провела перевірку;
- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – підприємця, щодо діяльності яких проводилася перевірка.

Під час опису виявлених порушень вимог законодавства повинні бути зазначені нормативно-правові акти чи нормативні документи, вимоги яких порушені, їх повне найменування та реєстраційний номер.

З метою недопущення можливості додаткових записів записи в акті перевірки ведуться на всьому полі аркуша. Незаповнені місця в акті, на укладених аркушах перекреслюються значком "Z". Використання скорочень, крім загальноприйнятих аббревіатур, не допускається. Виправлення в акті та на укладених аркушах допускаються лише за умови їх погодження підписом осіб, які беруть участь у перевірці.

Згідно з п. 3.6 Порядку № 310 на підставі акта, який складено за результатами проведення перевірки, під час якої виявлено порушення вимог законодавства, посадовою особою, яка проводила перевірку, дається керівнику суб'єкта господарювання ***припис про усунення порушень***.

Терміни виконання припису визначаються в кожному конкретному випадку, виходячи з реальних можливостей суб'єкта господарювання, умов його діяльності та кількості і характеру порушень.

До акта перевірки можуть додаватися документи, копії документів, акти про відбір зразків, пояснення тощо, які є його невід'ємною частиною. Реєстрація актів перевірок проводиться у журналі реєстрації актів перевірок. В акті перевірки зазначаються: серія, порядковий номер, а також порядковий номер відповідно до нумерації записів у журналі реєстрації актів.

Рішення, які приймаються за результатами перевірки.

За результатами перевірки відповідно до виявлених порушень ***посадовими особами, які проводили перевірку, приймаються рішення про:***

1. Складання *протоколу про вчинення адміністративного правопорушення* в порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення.

2. *Заборону реалізації продукції* в разі:

- відсутності документів, що засвідчують її відповідність вимогам нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим;

- відсутності сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності такої продукції, якщо її внесено до переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації;

- ввезення такої продукції на територію України без документів, які підтверджують її належну якість;

- коли строк придатності продукції не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, чи коли такий строк закінчився;

- коли продукція є фальсифікованою.

3. *Припинення* суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, *реалізації та виробництва продукції*, що не відповідає вимогам нормативно-правових актів та нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, *до усунення виявлених недоліків*.

За результатами перевірки відповідно до виявлених порушень ***керівником органу з питань захисту прав споживачів або його заступником приймаються рішення про:***

1. *Видання* суб'єкту господарювання обов'язкового для виконання *припису про припинення порушень* прав споживачів.

2. *Тимчасове припинення діяльності* суб'єктів господарювання (секцій, відділів), складів підприємств оптової і роздрібної торгівлі та організацій незалежно від форми власності, що систематично реалізують товари неналежної якості, порушують правила торгівлі та надання послуг, умови зберігання та транспортування товарів, – *до усунення виявлених недоліків*.

3. *Опломбування* виробничих, складських, торговельних та інших приміщень суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, а також несправних, з неправильними показаннями, з пошкодженим повірочним тавром або без нього чи з таким, строк дії якого закінчився, *засобів вимірювальної техніки*, за допомогою яких здійснюється обслуговування споживачів.

4. *Подання до суду позову* щодо захисту прав споживачів.

5. *Передання матеріалів* перевірки стосовно дій осіб, що містять ознаки злочину, *органам дізнання чи досудового слідства*.

6. *Накладення* на винних осіб *адміністративних стягнень та застосовування адміністративно-господарських санкцій*.

Акт перевірки знімається з контролю після отримання інформації про зарахування суми адміністративних чи фінансових стягнень до бюджету або/та письмового підтвердження про виконання припису щодо усунення виявлених порушень.

У разі коли суб'єкт господарювання своєчасно не надав письмового підтвердження про виконання припису щодо усунення виявлених порушень або не виконав такий припис, керівником

органу з питань захисту прав споживачів приймається *рішення про проведення повторної перевірки*.

Оскільки головна складова частина перевірки – **контрольна закупка товару** і перевірка правильності розрахунків за нього, основний документ, що регламентує проведення перевірки, – Порядок проведення контрольної перевірки правильності розрахунків із споживачами за надані послуги і реалізовані товари, затверджений постановою КМУ від 02.04.94 р. № 215, зі змінами та доповненнями (далі – Порядок № 215).

Контрольна перевірка проводиться службовою особою Держспоживінспекції та її територіальних органів, яка має відповідне посвідчення, в присутності продавця та, при можливості, представника суб'єкта господарювання, що перевіряється, і оформлюється актом контрольної перевірки.

У п. 4 Порядку № 215 зазначено, що вона проводиться, як правило, шляхом **негласної контрольної закупки** товару. Згідно з п. 5 Порядку № 215 оголошення про контрольну перевірку проводиться відразу після передачі продавцем товару і грошового розрахунку. Посадова особа пред'являє службове посвідчення і розпорядження на проведення перевірки.

Мета перевірки правильності розрахунків зі споживачами за реалізовані товари – встановити, що покупець за сплачені ним гроші отримав саме ту кількість товару, яку він оплатив, належної якості та за встановленою ціною. Тому після купівлі обов'язково проводиться контрольне зважування, контрольне обмірювання або перерахування товару. Товар перед контрольним зважуванням обробляється так, як це передбачено відповідними правилами торгівлі. Наприклад, вагові продовольчі товари звільняються від паперу, упаковки, обрізуються завітрені краї. Якщо продавець при продажу товару цього не зробив, різниця у вазі буде «не на його користь». Контрольне переважування (перемірювання) товарів провадиться, як правило, з використанням тих засобів вимірювання, що використовувалися продавцем, з подальшою перевіркою на контрольних вимірювальних приладах, технічний стан яких відповідає вимогам відповідних нормативних документів.

Якість товарів під час перевірки досліджується *органолептичним методом*, тобто з використанням органів чуття перевіряючого. Досліджуються зовнішній вигляд, колір, запах, наявність осаду і сторонніх включень. Товари з явними ознаками відхилень від норми, наприклад вино з осадом або роздуті консервні банки, бракуються на місці.

Під час перевірки контролюють правильність зазначення цін на товари (послуги). Ціни порівнюють із цінами, наведеними в документації суб'єкта господарювання (прейскурантах, калькуляціях, накладних на внутрішнє переміщення).

Після завершення перевірки придбаний під час контрольної закупки товар, якщо він придатний до подальшої реалізації, повертається суб'єкту господарювання. **У будь-якому випадку повертаються використані при контрольній закупці грошові кошти.** Згідно з п. 9 Порядку № 215, якщо повернути товар неможливо (про що робиться запис в акті перевірки), відшкодування витрат відноситься на результати діяльності суб'єкта господарювання, який перевіряється.

Відбір та аналіз зразків. Із тих партій товарів, що викликають підозру, але досліджувати якість яких органолептичним методом неможливо, відбираються зразки. Розглянемо Порядок відбору у суб'єктів господарювання сфери торгівлі, ресторанного господарства і послуг зразків товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості, затверджений постановою КМУ від 02.04.94 р. № 215, із змінами і доповненнями (далі – Порядок відбору зразків № 215).

Згідно з п. 3 Порядку відбору зразків № 215 відбір провадиться службовою особою Держспоживінспекції та її територіальних органів, яка має відповідне посвідчення на перевірку, у присутності особи, котра здійснює продаж товарів (робіт, послуг). Присутність представника суб'єкта господарювання при відборі зразків не обов'язкова. Зауважимо, що п. 12 Порядку відбору зразків № 215 заборонено використовувати як зразки ті товари, які було пред'явлено громадянами, котрі купили їх, при поданні скарги.

Відбір зразків фіксується окремим актом. Згідно з п. 4 Порядку відбору зразків № 215 в акті зазначається кількість відібраних

зразків товарів (за масою, мірою, об'ємом), для якого виду досліджень вони відібрані та за якими показниками проводитиметься їх дослідження.

В акті відбору зразків також робиться **запис про заборону реалізації партії товарів**, з якої відібрано зразки. Звернемо увагу на декілька моментів:

- заборона на реалізацію поширюється не на всі товари цього ж найменування або сорту, а на конкретну партію товару, якщо її легко можна ідентифікувати, наприклад, за заводським номером партії або за датою її виготовлення на упаковці товару;

- заборона на реалізацію поширюється на всі товари «підозрілої» партії – і на ті, що знаходяться в торговельному залі, і на ті, що зберігаються в підсобних приміщеннях та на складі;

- відповідно до абзацу третього п. 5 Порядку відбору зразків № 215 при перевірці якості швидкопсувних товарів, або товарів, термін придатності яких наближається до кінця, відбір їх зразків **може** й не супроводжуватися заборonoю реалізації решти партії. У тих випадках, коли в нормативних документах передбачено за негативних результатів дослідження таких товарів повторне проведення відбору їх зразків, дозволяється відразу відбирати зразки у подвійній кількості, про що робиться запис в акті відбору зразків (проб) товарів.

Відібрані зразки упаковуються та опломбовуються (опечатуються) службовою особою Держспоживінспекції. **За збереження та своєчасне доставлення зразків на дослідження відповідальною є службова особа, яка здійснила їх відбір.** Дослідження відібраних зразків товарів здійснюється в лабораторіях чи відповідних установах, що входять до сфери управління Держспоживінспекції, а також в лабораторіях підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності. Результати досліджень повідомляються суб'єкту господарювання тією службовою особою, яка відбирала зразки. **Терміни досліджень** залежать від термінів придатності товару, але в будь-якому випадку стосовно товарів, що швидко псуються, – до початку другої половини терміну їх придатності, а стосовно інших товарів – до початку останньої третини терміну їх придатності, але **не**

пізніше ніж через три тижні після відбору зразків. На практиці дослідження проводяться набагато швидше. Наприклад, найскладніший етап досліджень харчових продуктів – бактеріологічний аналіз – триває 7 днів.

Рішення про придатність до реалізації партії товару приймається за результатами лабораторних досліджень. Якщо результати позитивні, заборона на реалізацію партії товару скасовується. Якщо ж результати негативні, органом Держспоживінспекції приймається рішення про вилучення з обороту неякісної партії товару згідно з п. 4 Положення про порядок вилучення неякісних товарів, документів та інших предметів, що свідчать про порушення прав споживачів, затвердженого постановою ВР України від 25.01.95 р. № 26/95-ВР. Зауважимо, що органи Держспоживінспекції не вилучають і не знищують неякісні товари. Вони видають обов'язковий до виконання припис про вилучення товарів з обороту. Товари або знищуються самим суб'єктом господарювання, або відправляються ним на промислове перероблення.

Згідно з п. 10 Порядку відбору зразків № 215 **оплата вартості відібраних зразків, їх упаковки, транспортування і проведеного дослідження здійснюється за рахунок суб'єкта господарювання, який перевіряється.** Рахунок випробувальної лабораторії має бути оплачено у триденний термін. Відібрані зразки товарів, які після дослідження не втратили якості та придатні для подальшої реалізації, повертаються суб'єкту господарювання за накладною.

Оформлення результатів перевірки

Результати перевірок суб'єктів господарської діяльності службовими особами територіальних органів Держспоживінспекції **оформляються відповідними актами.** Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форм актів, постанов та рішень» від 11.01.2012 р. № 24 затверджено 6 форм актів, постанов та рішень. Із них основний акт – це акт перевірки виконання законодавства про захист прав споживачів (форма № 1).

4. Відповідальність за правопорушення у сфері господарсько-торговельної діяльності

За порушення законодавства у сфері захисту прав споживачів передбачено водночас і адміністративну відповідальність, і штрафні санкції. Суб'єктами адміністративної відповідальності є працівники та посадові особи підприємства, і адмінштрафи стягуються з їх особистих доходів з виховною метою. Штрафні санкції згідно із Законом України від 12.05.1991 р. № 1023-XII «Про захист прав споживачів», Законом України від 19.12.1995 р. № 481/95 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» і Законом України від 03.07.1996 р. № 270/96 «Про рекламу» стягуються із коштів підприємства-порушника.

Згідно зі ст. 244-4 глави 17 КУпАП до підвідомчості справ про адміністративні правопорушення органів виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів належать порушення, перелічені в таблиці. Прокоментуємо практику застосування адмінштрафів органами Держспоживстандарту.

Таблиця. Адміністративні правопорушення у сфері торгівлі

№з /п	Ст. КУпА П	Зміст порушення	Розмір штрафних санкцій
1	2	3	4
1	155	Порушення правил торгівлі: – Порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю; – продаж товарів зі складів, баз, підсобних приміщень, а також приховування товарів від покупців, вчинене працівниками, які не є посадовими особами; – дії, передбачені частинами першою та другою цієї статті, вчинені особою, яку	1 – 10 нмдг (17 – 170 грн.) 1 – 14 нмдг (17 – 238 грн.) 5 – 27 нмдг

		протягом року було піддано адміністративному стягненню за ті ж правопорушення	(85 – 459 грн.)
2	155-2	Обман покупця (замовника): – обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівником торгівлі, громадського харчування і послуг, якщо матеріальна шкода, заподіяна таким обманом, не перевищує 3 нмдг; – дії, передбачені ч. 1 цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення	2 – 15 нмдг (34 – 255 грн.) 10 – 20 нмдг (170 – 340 грн.)
3	156, ч.2	Порушення працівником підприємства торгівлі чи громадського харчування правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами, а саме: торгівля в не пристосованих для цього місцях, визначених сільськими, селищними, міськими радами такими, де роздрібну торгівлю алкогольними напоями і тютюновими виробами заборонено	5 – 20 нмдг (85 – 340 грн.)
4	156-1	Порушення законодавства про захист прав споживачів: – відмова працівників торгівлі, громадського харчування та сфери послуг і громадян, які займаються підприємницькою діяльністю в цих галузях, у наданні громадянам-споживачам необхідної, доступної та достовірної інформації про товари (роботи, послуги), їх кількість, якість, асортимент, а також про їх виробника (виконавця, продавця), в навчанні безпечного та правильного їх використання, а також обмеження прав громадян-споживачів на перевірку якості, комплектності, ваги та ціни придбаних товарів; – відмова особами, зазначеними у ч. 1 цієї статті, громадянину-споживачу в реалізації його права у разі придбання ним товару	1 – 10 нмдг (17 – 170 грн.) 1 – 18 нмдг (17 – 306 грн.)

		неналежної якості	
5	156-2	Порушення встановленого порядку промислового перероблення, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту етилового, коньячного та плодового, алкогольних напоїв або тютюнових виробів	20 – 50 нмдг (340 – 850грн.)
6	156-3	<i>Порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів:</i> – реклама, а так само будь-яка інша діяльність з рекламування тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу; – реклама будь-яких товарів або послуг (крім реклами тютюнових виробів), що містить зображення тютюнових виробів або процесу паління тютюнових виробів; – спонсорування будь-яких заходів з використанням знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу; – дії, передбачені ч. 1, 2 або 3 цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення	на громадян 5 – 10 нмдг; на посадових осіб рекламодавця та/або розповсюджувача реклами 100 – 250 нмдг на посадових осіб рекламодавця та/або розповсюджувача реклами 100 – 250 нмдг на громадян 15 – 25 нмдг; на посадових осіб рекламодавця та/або розповсюджувача реклами 200 – 350 нмдг
7	167	Реалізація продукції, що не відповідає вимогам стандартів, сертифікатам	3 – 88 нмдг

		відповідності, норм і зразків (еталонів) щодо якості, комплектності та упаковки (крім правопорушень щодо лікарських засобів та порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм)	(51 – 1496грн.)
8	168-1	Виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (крім правопорушень щодо лікарських засобів та порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм)	1 – 18 нмдг (17 – 306 грн.)
9	168-2	Випуск у продаж продукції з порушенням вимог щодо медичних попереджень споживачів тютюнових виробів	30 – 100 нмдг (510 – 1700)
10	170	Недотримання стандартів і ТУ при транспортуванні, зберіганні та використанні (експлуатації) продукції, якщо це призвело до зниження якості, псування або наднормативних втрат продукції (крім правопорушень щодо лікарських засобів та порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм)	3 – 40 нмдг (51 – 680 грн.)
11	170-1	Введення виробником або постачальником в обіг продукції (у тому числі імпортої), що підлягає обов'язковому підтвердженню відповідності, але стосовно якої немає сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності чи декларації відповідності, а також неправомірне застосування національного знака відповідності	3 – 88 нмдг (51 – 1496 грн.)
12	172	Порушення правил застосування засобів вимірювальної техніки, на які поширюється державний метрологічний нагляд	3 – 30 нмдг (51 – 510 грн.)
12	188-2	Ухилення від виконання законних вимог посадових осіб органів виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів: – невиконання посадовими особами законних вимог про проведення перевірки діяльності з продажу товарів, виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам або про надання необхідних для цього матеріалів; – ухилення від своєчасного виконання	3 – 5 нмдг (51 – 85 грн.) 1 – 18 нмдг

	приписів про усунення порушень прав споживачів	(17 – 306 грн.)
--	--	-----------------

Суб'єктами адміністративної відповідальності за статтями 155, 155-2, 156 (ч. 2), 156-1 є працівники торгівлі. Адміністративна відповідальність за статтями 156-2, 167, 168, 168-1, 168-2, 170, 170-1, 172, 188-2 КУпАП накладається на посадових осіб підприємств.

Адміністративне правопорушення оформляється протоколом, в якому фіксується факт порушення. Вимоги до змісту протоколу викладено у ст. 256, права порушника – у ст. 268 КУпАП. За статтями, наведеними в таблиці, присутність порушника при розгляді його справи не обов'язкова. Справу може бути розглянуто за його відсутності, якщо є дані про своєчасне повідомлення правопорушника про час та місце розгляду справи і від порушника не отримано клопотання про відстрочення її розгляду.

Згідно зі ст. 36 КУпАП при вчиненні однією особою кількох правопорушень адміністративне стягнення накладається за кожне з них окремо. Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які розглядаються тим самим органом (уповноваженою особою), стягнення накладається в межах санкції, передбаченої за найсерйозніше правопорушення з числа вчинених. До основного стягнення в цьому випадку може бути додано одне з додаткових стягнень, передбачених статтями про відповідальність за будь-яке із вчинених правопорушень.

Адміністративне стягнення за менш серйозне порушення поглинається стягненням за більш серйозне

Строк накладення адміністративного стягнення згідно зі ст. 38 КУпАП – *не більше двох місяців від дня вчинення правопорушення* або з дня його виявлення. Дата здійснення (або виявлення) правопорушення фіксується у протоколі.

Штрафи згідно із Законом про захист прав споживачів. За результатами перевірок органи Держспоживінспекції мають право накладати на суб'єктів господарювання штрафні санкції, передбачені у ст. 23 Закону про захист прав споживачів:

1. У разі порушення законодавства про захист прав споживачів суб'єкти господарювання сфери торговельного та інших видів

обслуговування, у тому числі ресторанного господарства, несуть відповідальність за:

1) **відмову споживачу в реалізації його прав**, установлених ч. 1 ст. 8 (а саме, у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків права вимагати: 1) пропорційного зменшення ціни; 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару) і ч. 3 ст. 10 (а саме, у разі виявлення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) права вимагати: 1) безоплатного усунення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) у розумний строк; 2) відповідного зменшення ціни виконаної роботи (наданої послуги); 3) безоплатного виготовлення іншої речі з такого ж матеріалу і такої ж якості чи повторного виконання роботи; 4) відшкодування завданих йому збитків з усуненням недоліків виконаної роботи (наданої послуги) своїми силами чи із залученням третьої особи; 5) реалізації інших прав, що передбачені чинним законодавством на день укладення відповідного договору) Закону № 1023, – у **десятикратному розмірі** вартості продукції виходячи з цін, що діяли на час придбання цієї продукції, але не менше двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) **виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативних документів**, – у розмірі п'ятдесяти відсотків вартості виготовленої або одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) **реалізацію продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні**, але у документах, згідно з якими її передано на реалізацію, **відсутні реєстраційні номери сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності** та/або декларації про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом з підтвердження відповідності на відповідний вид продукції, – у розмірі п'ятдесяти відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи,

наданої послуги, але не менше десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат – у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) **виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативних документів, нормативно-правових актів стосовно безпеки для життя, здоров'я та майна споживачів і навколишнього природного середовища**, – у розмірі трьохсот відсотків вартості виготовленої або одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) **реалізацію продукції, забороненої відповідним державним органом для виготовлення та реалізації** (виконання, надання), – у розмірі п'ятисот відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) **реалізацію небезпечноготовару (отрути, пестицидів, вибухо- і вогнебезпечних речовин тощо) без належного попереджувального маркування**, а також без інформації про правила і умови безпечного його використання – у розмірі ста відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, але не менше двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) **відсутність необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію** – у розмірі тридцяти відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше п'яти неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

8) **створення перешкод службовим особам спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів** та структурного підрозділу з питань захисту прав споживачів органу місцевого самоврядування **у проведенні перевірки** якості продукції, а також правил торговельного та інших видів обслуговування – у розмірі від одного до десяти відсотків вартості реалізованої продукції за попередній календарний місяць, але не менше десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, – у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

9) **невиконання або несвоєчасне виконання припису** посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів про усунення порушень прав споживачів – у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

10) **реалізацію товару, строк придатності якого минув**, – у розмірі двохсот відсотків вартості залишку одержаної для реалізації партії товару, але не менше п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

11) **порушення умов договору між споживачем і виконавцем** про виконання роботи, надання послуги – у розмірі ста відсотків вартості виконаної роботи (наданої послуги), а за ті самі дії, вчинені щодо групи споживачів, – у розмірі від одного до десяти відсотків вартості виконаних робіт (наданих послуг) за попередній календарний місяць, але не менше п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

12) **обмеження або відмову в реалізації прав споживачів**, установлених ч. 2 ст. 17 Закону № 1023 (а саме, право на вільний вибір товарів і послуг у зручний для споживача час та на вільне

використання електронних платіжних засобів), – у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі невиконання в добровільному порядку суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, визначених у ст. 26 Закону № 1023 рішень (постанов) спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, його територіальних органів та їх посадових осіб про накладення стягнення примусове виконання таких рішень (постанов) здійснюється державною виконавчою службою в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

Ні в Законі про захист прав споживачів, ні в Положенні про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів, затвердженим постановою КМУ від 17.08.2002 р. № 1177 (далі – Положення № 1177) *немає норм про поглинання відповідальності за менш тяжке порушення відповідальністю за більш тяжке. Штрафи накладають за кожне виявлене порушення, а при визначенні суми штрафу виходять із фактичного складу порушення.*

Стягнення за порушення прав споживачів накладаються згідно з вищезазначеним Положенням № 1177. Рішення про накладення штрафів приймають на підставі акта перевірки голова Держспоживінспекції, його заступники, начальники територіальних органів Держспоживінспекції та їх заступники.

Як і у справах про адміністративні правопорушення, питання про накладення штрафу за порушення норм ст. 23 Закону про захист прав споживачів може бути розглянуто без участі правопорушника, якщо він був завчасно повідомлений, але не подав клопотання про відкладення розгляду справи. Постанова про накладення штрафу в **триденний строк** направляється порушнику. Суб'єкт господарської діяльності зобов'язаний перерахувати штраф до держбюджету в 15-денний строк після **отримання** постанови, про що протягом трьох днів **письмово повідомляє** орган, який наклав штраф, із додаванням копії платіжного доручення про перерахування штрафу до держбюджету. Тому управління Держспоживінспекції очікує 18 днів із моменту вручення

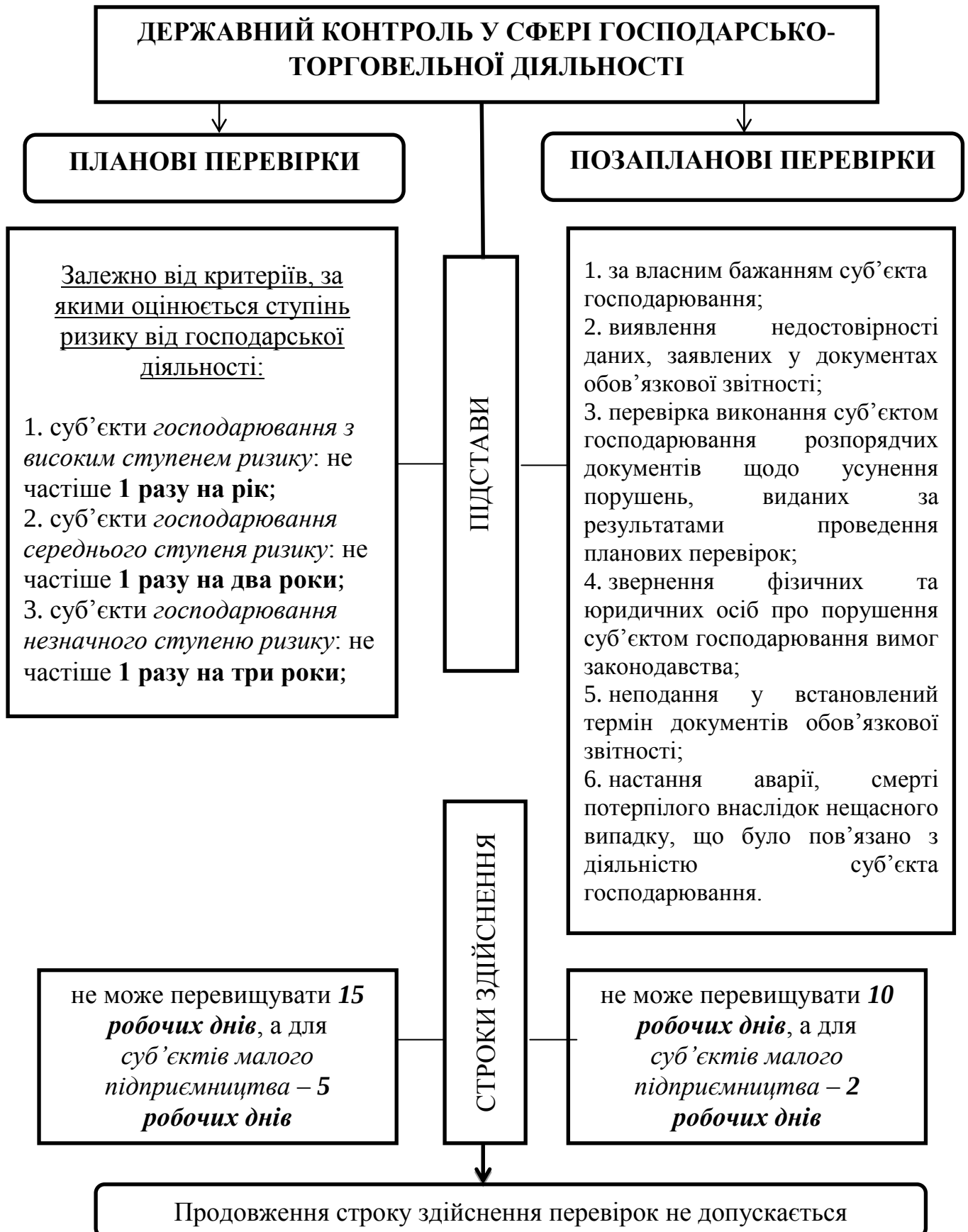
постанови про накладення штрафу і після закінчення цього строку починає процедуру його примусового стягнення. 5 грудня 2003 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про захист прав споживачів» від 18.11.2003 р. № 1252-IV. Статтю 23 доповнено частиною четвертою: у разі невиконання в добровільному порядку рішень органів Держспоживінспекції їх примусове виконання здійснюється державною виконавчою службою.

Постанову про накладення штрафу за порушення законодавства про захист прав споживачів може бути оскаржено суб'єктом господарської діяльності до Держспоживінспекції або суду. **Подання скарги до вищого за рівнем органу або суду не призупиняє строк сплати штрафу.** Але Держспоживінспекція, як правило, цим не зловживає і при отриманні повідомлення про оскарження рішення сама призупиняє виконання стягнення. У п. 7 Положення № 1177 зазначено, що постанова про накладення штрафу не підлягає виконанню, якщо її не було звернено до виконання протягом одного року. Отже, в органів Держспоживінспекції є один рік для врегулювання спорів щодо винесеного рішення.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Наведіть правові засоби, які має право застосовувати головний державний санітарний лікар щодо припинення порушень санітарного законодавства.
2. Об'єкти державного нагляду за дотриманням суб'єктами господарської діяльності стандартів, норм і правил.
3. Перевірки суб'єктів господарсько-торгівельної діяльності органами внутрішніх справ.
4. Правопорушення у сфері торговельної діяльності.
5. Заходи державного контролю у сфері торговельної діяльності.

Схема 1. Державний контроль щодо господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом і реалізацією продукції

Практичні завдання

1. В ході оперативної перевірки приватного магазину податковим інспектором було встановлено порушення правил розрахунків зі споживачами, зокрема, виявлено факт здійснення операції купівлі-продажу товару без проведення через РРО, про що було складено акт. На підставі зазначеного акта керівник міської податкової служби виніс постанову про накладення на власника магазину штрафу. Власник магазину оскаржив постанову, аргументувавши її тим, що він не є суб'єктом даного правопорушення, оскільки своїм наказом зобов'язав кожного продавця проводити всі розрахункові операції зі споживачами через РРО, з обов'язковим врученням покупцю чека. Контроль за виконанням наказу він поклав на головного бухгалтера і адміністратора залу.

Здійсніть юридичний аналіз наведеної ситуації.

2. Назвіть випадки, в яких не допускається тимчасове припинення діяльності суб'єкта господарювання, який систематично порушував правила торгівлі. Відповідь обґрунтуйте.

Теми рефератів

1. Особливості здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду у сфері торгівлі.

2. Державний пожежний нагляд у сфері господарсько-торговельної діяльності.

3. Контроль за сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів суб'єктами господарсько-торговельної діяльності.

4. Наглядові функції органів внутрішніх справ у сфері господарсько-торговельної діяльності.

5. Контроль за дотриманням законодавства про рекламу.

6. Відповідальність суб'єктів господарсько-торговельної діяльності за порушення державної дисципліни цін і тарифів.

Тестові завдання

1. За загальним правилом, строк державної реєстрації юридичної особи не повинен перевищувати:

- 1) 3 робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи;
- 2) 5 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи;
- 3) 7 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи;
- 4) 2 тижні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи;
- 5) один місяць з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи.

2. За загальним правилом, строк державної реєстрації фізичної особи не повинен перевищувати:

- 1) 1 робочого дня з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи;
- 2) 2 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи;
- 3) 3 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи;
- 4) 5 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи;
- 5) 7 робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи.

3. Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії:

- 1) у строк не пізніше ніж 10 робочих днів з дати надходження заяви;
- 2) у строк не пізніше ніж 20 робочих днів з дати надходження заяви;
- 3) у строк не пізніше ніж 3 робочих днів з дати надходження заяви;
- 4) у строк не пізніше ніж трьох місяців з дати надходження заяви;

5) у строк не пізніше ніж шести місяців з дати надходження заяви.

4. Якщо строк виконання зобов'язання не встановлений:

1) боржник повинен виконати таке зобов'язання протягом семи днів від дня пред'явлення вимоги кредитором;

2) боржник повинен виконати таке зобов'язання протягом десяти днів від дня пред'явлення вимоги кредитором;

3) боржник повинен виконати таке зобов'язання протягом чотирнадцяти днів від дня пред'явлення вимоги кредитором;

4) боржник повинен виконати таке зобов'язання протягом тридцяти днів від дня пред'явлення вимоги кредитором;

5) боржник може виконати таке зобов'язання в строк, обраний на свій розсуд.

5. Орган ліцензування надсилає повідомлення про видачу ліцензії:

1) у строк не пізніше ніж 10 робочих днів з дати прийняття відповідного рішення;

2) у строк не пізніше ніж 20 робочих днів з дати прийняття відповідного рішення;

3) у строк не пізніше ніж 30 робочих днів з дати прийняття відповідного рішення;

4) у строк не пізніше ніж 3 робочих дні з дати прийняття відповідного рішення;

5) у строк не пізніше ніж 5 робочих днів з дати прийняття відповідного рішення.

6. Розмір статутного фонду акціонерного товариства становить:

1) суму, еквівалентну 100 мінімальним заробітним платам;

2) суму, еквівалентну 300 мінімальним заробітним платам;

3) суму, еквівалентну 500 мінімальним заробітним платам;

4) суму, еквівалентну 625 мінімальним заробітним платам;

5) суму, еквівалентну 1250 мінімальним заробітним платам.

7. За загальним правилом створення (заснування) суб'єкта господарсько-торговельної діяльності - юридичної особи:

1) не є підприємницькою діяльністю;

2) є підприємницькою діяльністю;

3) є підприємницькою діяльністю за умови володіння корпоративними правами;

4) не є підприємницькою діяльністю за умови створення повного товариства;

5) є підприємницькою діяльністю за умови створення товариства з обмеженою відповідальністю.

8. За попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується укласти основний господарський договір:

1) не пізніше одного місяця з моменту укладення попереднього договору;

2) не пізніше трьох місяців з моменту укладення попереднього договору;

3) не пізніше шести місяців з моменту укладення попереднього договору;

4) не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору;

5) не пізніше трьох років з моменту укладення попереднього договору.

9. Сторона, яка одержала протокол розбіжностей до господарського договору, зобов'язана розглянути його протягом:

1) семи днів;

2) десяти днів;

3) двадцяти днів;

4) тридцяти днів;

5) строку, визначеного на свій розсуд.

10. Протягом якого часу можна зберігати вибрані непродовольчі товари в торговельному залі підприємства:

1) протягом трьох годин з моменту покупки товару;

2) протягом двох годин з моменту покупки товару;

3) протягом трьох годин з відміткою часу сплати на виписаному товарному чеку часу оплати;

4) протягом доби з моменту покупки товару;

5) протягом будь-якого строку за домовленістю з адміністрацією торговельного об'єкта із зазначенням на виписаному товарному чеку часу оплати.

11. За порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» до суб'єктів господарювання можуть застосовуватись:

- 1) оперативно-господарські санкції
- 2) адміністративно-господарські санкції;
- 3) стягнення збитків;
- 4) штрафні санкції;
- 5) усі зазначені санкції.

12. Державний захист прав споживачів здійснюють:

- 1) спеціально уповноважені органи виконавчої влади;
- 2) судові органи;
- 3) органи місцевого самоврядування;
- 4) органи і установи санітарно-епідеміологічного нагляду;
- 5) усі зазначені органи в межах їх повноважень.

13. Які із перелічених побутових послуг підлягають патентуванню:

- 1) пошиття штор, чохлів, тентів;
- 2) ремонт та виготовлення ювелірних виробів;
- 3) ремонт та технічне обслуговування транспортних засобів, що належать громадянам;
- 4) прокат аудіо-, відеокaset, CD-дисків;
- 5) усі зазначені послуги.

14. Який термін дії торгового патенту на здійснення діяльності з надання побутових послуг?

- 1) 6 місяців;
- 2) 10 місяців;
- 3) 12 місяців;
- 4) 3 роки;
- 5) 5 років.

15. Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів є:

- 1) Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики;
- 2) Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів;

- 3) Державний комітет у справах захисту прав споживачів України;
- 4) Усі зазначені органи в межах їх компетенції
- 5) Державна служба з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва.

16. Спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів застосовують до суб'єктів господарювання сфери торгівлі, громадського харчування і послуг, які порушують права споживачів:

- 1) оперативно-господарські санкції
- 2) адміністративно-господарські санкції;
- 3) стягнення збитків;
- 4) штрафні санкції;
- 5) усі зазначені санкції.

17. З використанням яких видів товарів не можна здійснювати торговельну діяльність без торгового патенту?

- 1) торгівлю яйцями;
- 2) торгівлю продуктами дитячого харчування;
- 3) торгівлю морозивом;
- 4) торгівлю пивом;
- 5) торгівлю безалкогольними напоями.

18. Для торгівлі якими видами товарів видається пільговий торговий патент?

- 1) вугіллям для продажу населенню;
- 2) відбілювачами;
- 3) фарбами синтетичними;
- 4) полімерами;
- 5) алюмінієм.

19. Який термін дії торгового патенту на здійснення торговельної діяльності?

- 1) 3 календарних місяці;
- 2) 6 календарних місяців;
- 3) 12 календарних місяців;
- 4) 60 календарних місяців;
- 5) 2 роки.

20. Який термін дії ліцензії?

- 1) 6 місяців;
- 2) 1 рік;
- 3) не більший 2 років;
- 4) не менший 3 років;
- 5) безстрокова.

21. Як класифікується внутрішня торгівля?

- 1) державна та приватна;
- 2) стаціонарна та пересувна;
- 3) оптова, роздрібна, ресторанне господарство;
- 4) внутрішня та зовнішня;
- 5) загальнодержавна та регіональна.

22. Що входить до дозвільної системи торгівлі?

- 1) монополія держави, легалізація та привілеї;
- 2) тільки реєстрація та сертифікація;
- 3) тільки ліцензування та патентування;
- 4) ціноутворення та привілеї;
- 5) встановлення ліцензій і квот.

23. Як підрозділяються магазини за товарним асортиментом?

- 1) спеціалізовані, універсальні та комбіновані;
- 2) універмаги й універсами;
- 3) продовольчі, непродовольчі та змішані;
- 4) торгові центри, будинки торгівлі, торгові лавки, кіоски;
- 5) універсальні, спеціалізовані, вузькоспеціалізовані, комбіновані;

24. Як класифікується магазини за методом продажу товарів?

- 1) державні та приватні;
- 2) стаціонарні та пересувні;
- 3) оптові та роздрібні;
- 4) продовольчі та непродовольчі;
- 5) з індивідуальним обслуговуванням, самообслуговуванням, торгівлею за зразками або через торговельні автомати;

25. Ким визначається клас ресторану або бару?

- 1) місцевим органом виконавчої влади;
- 2) власником самостійно;

3) власником за погодженням з місцевим органом виконавчої влади;

4) власником за погодженням з податковою адміністрацією;

5) податковою адміністрацією самостійно.

26. Хто видає ліцензію на право торгівлі в ресторанах потягів алкогольними напоями?

1) місцеві ради народних депутатів;

2) органи МВС за місцем формування потягу;

3) органи податкової адміністрації за місцем формування потягу;

4) органи, уповноважені КМУ за місцем формування потягу;

5) органи, уповноважені Міністерством економічного розвитку і торгівлі за місцем формування потягу.

27. В якому випадку може бути відмовлено у видачі ліцензії?

1) свідоцтво про смерть фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності;

2) рішення про скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання;

3) у разі недоцільності здійснення саме цього виду діяльності;

4) у разі виявлення невідповідності заявника ліцензійним умовам;

5) у разі повторного отримання ліцензії.

28. Скільки повинен становити статутний фонд товариства з обмеженою відповідальністю?

1) не менш 100 мінімальних заробітних плат;

2) не менш 500 мінімальних заробітних плат;

3) законодавством не врегульовано;

4) не менш 1 мінімальної заробітної плати;

5) визначається учасниками суб'єкта господарювання.

29. На підставі чого сторони визначають зміст господарського договору?

1) владні розпорядження органів державної влади;

2) накази міністерств, відомств;

3) вільного волевиявлення, примірних договорів, типових договорів і договорів приєднання;

- 4) рішення суду;
- 5) на власний розсуд.

30. В яких товариствах повний учасник командитного товариства має право брати участь?

- 1) публічному акціонерному товаристві;
- 2) товаристві з обмеженою відповідальністю;
- 3) товаристві з додатковою відповідальністю;
- 4) повному товаристві;
- 5) всі відповіді правильні.

31. Які організації затверджують типові договори?

- 1) Кабінет Міністрів України та інші державні органи у межах своєї компетенції;
- 2) господарський суд;
- 3) прокуратура;
- 4) контрольно-ревізійне управління;
- 5) торгово-промислова палата.

32. Які принципи виконання господарських зобов'язань встановлені чинним законодавством?

- 1) терміновість;
- 2) законність;
- 3) альтернативність;
- 4) належне та реальне виконання;
- 5) виконання на користь третьої особи.

33. Ставка збору за провадження торговельної діяльності встановлюється залежно від:

- 1) місця здійснення торговельної діяльності;
- 2) виду діяльності;
- 3) місця реєстрації суб'єкта господарювання та виду його діяльності;
- 4) місця взяття на облік в податкових органах;
- 5) місцезнаходження пункту продажу товарів та асортиментного переліку товарів.

34. Який термін дії торгового патенту на здійснення торговельної діяльності?

- 1) 1 календарний місяць;
- 2) 3 календарних місяці;

- 3) 6 календарних місяців;
- 4) 12 календарних місяців;
- 5) 60 календарних місяців.

35. Який розмір має збір за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб?

- 1) 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 4) 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 5) 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

36. На підставі яких установчих документів створюється акціонерне товариство?

- 1) рішення місцевого виконкому та статуту;
- 2) тільки статуту;
- 3) установчого договору та статуту;
- 4) тільки установчого договору;
- 5) постанови суду.

37. Вільні ціни і тарифи встановлюються:

1) на всі види продукції, товарів і послуг, на які дасть дозвіл Кабінет Міністрів України;

2) на всі види робіт, продукції, товарів і послуг, за винятком тих, щодо яких здійснюється державне регулювання цін і тарифів;

3) на всі види продукції, товарів і послуг, за винятком тих, щодо яких є домовленість між державними органами і суб'єктами господарювання;

4) на всі види продукції, товарів, робіт і послуг, за винятком тих, які в Україні не виготовляються;

5) на всі види продукції, товарів, робіт і послуг, які виготовляються у приватному секторі економіки

38. Які види діяльності підлягають патентуванню?

- 1) судово-медична експертиза;
- 2) юридична практика;
- 3) виготовлення цінних паперів, грошових знаків і знаків поштової оплати;
- 4) торговельна діяльність у пунктах продажу товарів;
- 5) медична практика.

39. З якою періодичністю мають скликатися загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю?

- 1) не рідше одного разу на рік;
- 2) не частіше одного разу на рік;
- 3) не рідше двох разів на рік;
- 4) не частіше трьох разів на рік;
- 5) періодичність встановлюється товариством.

40. Ліцензування певних видів господарської діяльності здійснюється:

1) органом ліцензування – податковою інспекцією за місцем знаходження суб'єкта господарювання;

2) органом ліцензування – органом виконавчої влади, визначеним Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноваженим виконавчим органом рад для ліцензування певних видів господарської діяльності;

3) органом ліцензування, яким виступає безпосередньо Кабінет Міністрів України;

4) органом ліцензування – органом виконавчої, законодавчої або судової влади, визначеним Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноваженим виконавчим органом рад для ліцензування певних видів господарської діяльності;

5) органом ліцензування – органом виконавчої, законодавчої або судової влади, визначеним Президентом України.

41. Який орган здійснює державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності?

1) районна податкова адміністрація;

2) контрольно-ревізійне управління;

3) виконавчий комітет міської, районної в місті ради або районна, міська районна державна адміністрація міст Києва і Севастополя;

4) торговельно-промислова палата;

5) Кабінет Міністрів України.

42. Який термін дії торгового патенту на здійснення діяльності з надання побутових послуг?

1) 60 місяців;

2) 10 місяців;

- 3) 12 місяців;
- 4) 3 роки;
- 5) 6 місяців.

43. Який термін дії патенту на здійснення діяльності у сфері розваг?

- 1) 12 місяців;
- 2) 12 календарних кварталів;
- 3) 8 календарних кварталів;
- 4) 48 місяців;
- 5) 60 місяців.

44. Що не входить у зміст торгового патенту?

- 1) номер торгового патенту;
- 2) вартість торгового патенту;
- 3) найменування власника торгового патенту;
- 4) вид підприємницької діяльності;
- 5) термін дії торгового патенту.

45. Орган ліцензування повинен оформити ліцензію:

- 1) у строк не пізніше ніж 30 робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії;
- 2) у строк не пізніше ніж 20 робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії;
- 3) у строк не пізніше ніж 10 робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії;
- 4) у строк не пізніше ніж 5 робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії;
- 5) у строк не пізніше ніж 3 робочих дні з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

46. Не є платниками збору за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг такі суб'єкти господарювання:

- 1) юридичні особи, які провадять торговельну діяльність у межах ринків усіх форм власності
- 2) суб'єкти господарювання, які провадять комп'ютерні ігри;
- 3) суб'єкти господарювання, які провадять відеоігри
- 4) аптеки, що перебувають у комунальній власності;

5) суб'єкти господарювання, утворені громадськими організаціями інвалідів.

47. Ставка збору за провадження торговельної діяльності на території обласних центрів встановлюється в межах:

- 1) від 0,08 до 0,4 розміру мінімальної заробітної плати;
- 2) від 0,04 до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати;
- 3) від 0,02 до 0,1 розміру мінімальної заробітної плати;
- 4) від 0,01 до 0,1 розміру мінімальної заробітної плати;
- 5) від 0,08 до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати.

48. Який максимальний розмір ставки збору за провадження торговельної діяльності, у разі якщо пункти продажу товарів (надання послуг) розташовані в курортній місцевості:

- 1) не більш як 1 розміру мінімальної заробітної плати;
- 2) не більш як 0,6 розміру мінімальної заробітної плати;
- 3) не більш як 0,3 розміру мінімальної заробітної плати;
- 4) не більш як 0,5 розміру мінімальної заробітної плати;
- 5) не більш як 0,4 розміру мінімальної заробітної плати.

49. Який розмір ставки збору на здійснення торгівлі валютними цінностями на календарний місяць:

- 1) від 0,04 до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати;
- 2) 1,2 розміру мінімальної заробітної плати;
- 3) від 0,02 до 0,1 розміру мінімальної заробітної плати;
- 4) від 0,01 до 0,1 розміру мінімальної заробітної плати;
- 5) від 0,04 до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати.

50. Який розмір ставки збору за здійснення діяльності у сфері розваг на квартал для використання грального автомата становить:

- 1) розмір 1 мінімальної заробітної плати;
- 2) розмір мінімальної заробітної плати, збільшений у 2 рази;
- 3) не більш як 0,3 розміру мінімальної заробітної плати;
- 4) не більш як 0,5 розміру мінімальної заробітної плати;
- 5) не більш як 0,4 розміру мінімальної заробітної плати.

Питання для підсумкового контролю

1. Історико-правові передумови становлення та розвитку торгового права.
2. Торгове право як галузь права та навчальна дисципліна.
3. Джерела, цілі та задачі торгового права.
4. Предмет і методи торгового права.
5. Правове регулювання міжнародної торговельної діяльності.
6. Вирішення міжнародних комерційних спорів.
7. Поняття, ознаки та принципи здійснення господарсько-торговельної діяльності.
8. Види господарсько-торговельної діяльності.
9. Визначення понять оптової та роздрібної торгівлі.
10. Дрібно роздрібна торгівля. Торговельні автомати.
11. Дистанційна торгівля.
12. Торговельна діяльність за допомогою сітьового маркетингу та дистриб'юторської діяльності.
13. Державне регулювання господарсько-торговельної діяльності.
14. Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності.
15. Державна реєстрація суб'єктів господарсько-торговельної діяльності.
16. Реєстрація суб'єктів господарсько-торговельної діяльності в державних органах та установах.
17. Дозвільна система внутрішньої торгівлі.
18. Відкриття рахунків суб'єктами господарсько-торговельної діяльності в установах банків.
19. Договір банківського рахунку.
20. Отримання печаток і штампів.
21. Отримання дозволів на початок роботи.
22. Отримання дозволів органів державного пожежного нагляду на початок роботи суб'єктами господарсько-торговельної діяльності.
23. Отримання дозволів органів державного санітарно-епідеміологічного нагляду на початок роботи суб'єктами господарсько-торговельної діяльності.

24. Отримання дозволів органів державного нагляду за охороною праці на початок роботи суб'єктами господарсько-торговельної діяльності.

25. Ліцензування господарсько-торговельної діяльності.

26. Патентування торговельної діяльності.

27. Порядок придбання пільгового торгового патенту.

28. Порядок придбання торгового патенту на здійснення операцій з торгівлі готівковими валютними цінностями.

29. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, що займаються торговельною діяльністю.

30. Технічне регулювання у сфері господарсько-торговельної діяльності.

31. Порядок проведення обов'язкової сертифікації продукції.

32. Правові засади забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини.

33. Штрихове кодування товарів.

34. Ціни і ціноутворення у сфері господарсько-торговельної діяльності.

35. Правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій (РРО) у сфері торгівлі.

36. Організація готівкових розрахунків (порядок ведення касових операцій в національній валюті України).

37. Порядок здійснення безготівкових розрахунків в національній валюті України.

38. Порядок зайняття торговельною діяльністю.

39. Правила торговельного обслуговування населення.

40. Порядок здійснення розрахунків з покупцями.

41. Правове регулювання роздрібного продажу продовольчих товарів.

42. Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями.

43. Правила роздрібної торгівлі тютюновими виробами.

44. Правове регулювання роздрібної торгівлі непродовольчими товарами.

45. Правила роздрібної торгівлі лікарськими засобами.

46. Роздрібна торгівля нафтопродуктами.

47. Правила роздрібної торгівлі екземплярами аудіовізуальних творів, фонограм та комп'ютерних програм.
48. Роздрібна торгівля ювелірними та іншими коштовними виробами.
49. Торгівля транспортними засобами.
50. Правила торгівлі з розстроченням оплати.
51. Правила продажу товарів поштою.
52. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними приміщеннями.
53. Законодавчі аспекти регулювання діяльності ринків в Україні.
54. Особливості виставково-ярмаркової діяльності в Україні.
55. Поняття та суб'єктно-об'єктний склад договорів у сфері господарсько-торговельної діяльності.
56. Об'єкти торговельних угод.
57. Поняття матеріально-технічного постачання та збуту.
58. Договір купівлі-продажу у господарсько-торговельній діяльності: сфера застосування, поняття.
59. Поняття та загальна характеристика договору поставки.
60. Предмет, кількість і асортимент поставки.
61. Якість товарів, що поставляються. Гарантії якості товарів. Претензії у зв'язку з недоліками поставленої продукції.
62. Особливості правового регулювання правовідносин з контрактації сільськогосподарської продукції.
63. Договір контрактації сільськогосподарської продукції: значення, сфера застосування, поняття та особливості виконання.
64. Договір міни (бартеру): поняття та загальна характеристика.
65. Договір про постачання електричної енергії.
66. Договір про постачання теплової енергії.
67. Договір про транспортування природного газу.
68. Договір про надання послуг з газопостачання.
69. Договір про надання послуг з водопостачання та водовідведення.
70. Особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності з надання послуг поштового зв'язку.

71. Порядок та умови здійснення господарської діяльності з надання телекомунікаційних послуг.

72. Особливості здійснення господарсько-торговельної діяльності з надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку та Інтернет-зв'язку.

73. Лізинг: сутність, види, форми та сфера застосування.

74. Поняття та загальна характеристика договору лізингу.

75. Договір оренди у сфері господарсько-торговельної діяльності.

76. Правове регулювання договору франчайзингу.

77. Агентські правовідносини у сфері торгівлі.

78. Державний контроль та нагляд за господарсько-торговельною діяльністю.

79. Контроль за дотриманням Порядку здійснення торговельної діяльності і правил торговельного обслуговування населення.

80. Контроль за сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів: правові засади, перевірки органами податкової служби.

81. Відповідальність за порушення у сфері оподаткування.

82. Контроль у сфері соціального страхування.

83. Санітарно-епідеміологічний нагляд.

84. Державний пожежний нагляд. Відповідальність за порушення пожежної безпеки.

85. Контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів: правові засади, державні органи захисту прав споживачів.

86. Перевірки органами Держспоживстандарту: порядок проведення, оформлення матеріалів перевірки.

87. Порядок відбору зразків товарів для проведення експертизи.

88. Відповідальність суб'єктів господарсько-торговельної діяльності за порушення прав споживачів.

89. Нагляд у сфері технічного регулювання.

90. Контроль за дотриманням законодавства про рекламу. Особливості рекламування деяких видів товарів.

91. Відповідальність за порушення законодавства про рекламу.

92. Відповідальність суб'єктів господарсько-торговельної діяльності за порушення державної дисципліни цін і тарифів.
93. Господарсько-правові заходи захисту прав споживачів.
94. Правові заходи захисту суб'єктів господарсько-торговельної діяльності.
95. Органи захисту прав споживачів. Їх компетенція.
96. Відповідальність суб'єктів господарсько-торговельної діяльності за порушення прав споживачів.

Список рекомендованої літератури

Основна література*:

Нормативно-правові акти:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436- IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – С.462.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
3. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 р. № 2755-VI // ВВР України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877 // ВВР України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
5. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000р. № 1775 // ВВР України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
6. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV // ВВР України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
7. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 р. №3164-IV // ВВР України. – 2006 р. – № 12. – Ст. 101.
8. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 р. № 2408-III // ВВР України. – 2001р. – №31. – Ст. 4.
9. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 року № 771/97-В // ВВР України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.
10. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року № 2406-III // ВВР України. – 2001. – № 32. – Ст. 169.

* З наведеними та іншими нормативно-правовими актами можна ознайомитися на сайті www.rada.gov.ua

11. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України 02.12.2010 р. № 2735 // ВВР України. – 2011. – № 21. – Ст. 144.

12. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. № 2736 // ВВР України. – 2011. – № 22. – Ст. 145.

13. Порядок провадження торгівельної діяльності та правила торгового обслуговування на ринку споживчих товарів: постанова КМУ від 15.06.2006 р. № 833 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 25. – Ст. 833.

Навчальна та навчально-методична література:

1. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання / О.А. Беляневич. – К.: Наукова думка. – 2002. – 279 с.

2. Брагинский М.И. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. Изд. 3-е, стереотипное / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М.: «Статут», 2001. – 800 с.

3. Васильев С.В. Хозяйственное судопроизводство Украины: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. / С.В. Васильев. – Х.: Эспада, 2004. – 408 с.

4. Вінник О.М. Господарське право: Навчальний посібник / О.М. Вінник. – К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.

5. Віхров О.П. Господарське право. Спеціальна частина. Навчальний посібник / О.П. Віхров. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 344 с.

6. Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасьніцька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – 640 с.

7. Господарське право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна та ін. – К.: МАУП, 2005. – 424 с.

8. Додонов В.Н. Право международной торговли: Словарь-справочник / Под ред. Б.И. Пугинского. – М.: СЛАВИЯ, 1997. – 304 с.

9. Жамен С. Торговое право: Учебное пособие: Пер. с фр. / С. Жамен, Л. Лакур. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 256 с.
10. Мамутов В.К., Чувпило О.О. Господарче право зарубіжних країн: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Ділова Україна, 1996. – 352 с.
11. Мандриковський М.М. Господарське законодавство: Навч. посібник. – 2-ге вид. / М.М. Мандриковський. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 172 с.
12. Мартемьянов В.С. Хозяйственное право. Т. 1. Общие положения. Курс лекций. / В.С. Мартемьянов. – М.: Издательство БЕК, 1994. – 312 с.
13. Мартемьянов В.С. Хозяйственное право: Учебник для вузов / В.С. Мартемьянов. – М.: БЕК, 1994. – Т. 2. – 388 с.
14. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
15. Новиков С., Лобанов О., Винокуров Д. Договори в господарській діяльності. – Х.: Фактор, 2004. – 488 с.
16. Основы немецкого торгового и хозяйственного права. – М.: БЕК, 1995. – 288 с.
17. Підприємницьке право: Підручн. / За ред. О.В. Старцева / 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Істина, 2005. – 600 с.
18. Попов А.А. Торговое право: Учебное пособие. – 4-е изд., перераб. и доп. – Х.: БУРУН и К, 2005. – 288 с.
19. Саниахметова Н.А. Предпринимательское (хозяйственное) право Украины: Учебник / Н.А. Саниахметова. – Х.: Одиссей, 2005. – 800 с.
20. Саниахметова Н.О. Підприємницьке право: Навч. посібник. / Н.О. Саниахметова. – К.: А.С.К., 2005. – 912с.
21. Теньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: Від 16 січня 2003р. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 720с.

22. Торговое дело: экономика, маркетинг, организация: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / Под общ. ред. проф. Л.А. Брагина и проф. Т.П. Данько. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 560 с.
23. Хозяйственное право. Учебник для вузов. Т. 2. Отв. ред. проф. В.С. Мартемьянов. – М.: Издательство БЕК, 1994. – 400 с.
24. Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В.К. – К.: Юринком Интер, 2002. – 912 с.
25. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. – Т. 4: Торговый процесс. Конкурсный процесс. – М.: Изд. братьев Башмаковых, 1912. – 596 с.
26. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.

Додаткова література:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001р. №2210-111 // ВВР України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
3. Закон України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. – № 270/96-ВР.
4. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996р. // ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
5. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95 р. № 265/95 // ВВР України. – 1995. – № 28. – Ст. 205.
6. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993р. //ВВР України. – 1993. – № 50 – Ст. 472.
7. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по количеству: постановление Государственного арбитража при Совете Министров СССР от 15 июня 1965 г. № П-6.

8. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству: постановление Государственного арбитража при Совете Министров СССР от 25 апреля 1966 г. № П-7.

9. Про затвердження вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу: Наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 20. – Ст. 772.

10. Про лікарські засоби: Закон України від 04 квітня 1996 р. № 123/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 22. – Ст. 86.

11. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2407-III // ВВР України. – 2001. – № 32. – Ст. 170.

12. Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики: Указ Президента України від 13.07.2005 р. № 1105/2005 // Урядовий кур'єр. – 02.08.2005. – № 141.

13. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР // ВВР України. – 2005. – № 46. – Ст. 345.

14. Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності: Постанова КМУ 01.06.2011 р. № 573 // Урядовий кур'єр. – 22.06.2011. – № 112.

15. Правила роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства: наказ Мінекономіки від 24.07.2002 р. № 219 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1633.

16. Правила роботи дрібнороздрібної торговельної мережі: наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 08.07.1996 р. № 369. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0372-96>

17. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: наказ Міністерства економіки України від 19.04.2007 р. № 103 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 80. – Ст. 2982.

18. Про затвердження ступенів ризику видів нехарчової продукції та критеріїв, за якими визначається належність нехарчової продукції до відповідних ступенів ризику: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 р. № 1404 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 9. – Ст. 320.

19. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю нехарчової продукції: постанова КМУ від 26.12.2011 р. № 1403 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 9. – Ст. 319.

20. Про затвердження переліку органів ліцензування: постанова КМУ від 14 листопада 2000р. № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 2001.

21. Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності: постанова КМУ від 4 липня 2001 р. № 756 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 27. – Ст. 1212.

22. Порядок проведення перевірок у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, якості продукції, додержання обов'язкових вимог щодо безпеки продукції, а також додержання правил торгівлі та надання послуг: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 07.03.2012 № 310. // Офіційний вісник України. – 28.05.2012 2012. – № 38. – Ст. 1435.

23. Про затвердження Нормативів забезпеченості населення торговельною площею у магазинах та Порядку застосування нормативів забезпеченості населення торговельною площею у магазинах: Наказ Міністерства економіки України 02.09.2008 р. № 409 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 82. – Ст. 2782.

24. Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів: постанова КМУ від 29.03.2010 р. № 878 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 74. – Ст. 2622.

25. Правила роздрібної торгівлі продовольчими товарами: наказ Мінекономіки від 11.07.2003 р. № 185 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 30. – Ст. 1571.

26. Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями: постанова КМУ від 30.07.1996 р. № 854. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/854-96-п>

27. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Мінекономіки України від 19.04.2007 № 104 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 86. – Ст. 3183.

28. Перелік товарів належної якості, що не підлягають обміну (поверненню): постанова КМУ від 19.03.1994 р. № 172. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/172-94-п>

29. Правила роздрібної торгівлі нафтопродуктами: постанова КМУ від 20 грудня 1997 р. № 1442 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 2. – Ст. 51.

30. Порядок здійснення оптової та роздрібної торгівлі транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери: постанова КМУ від 11.11.2009 р. № 1200 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 87. – Ст. 2939.

31. Правила роздрібної торгівлі ювелірними та іншими виробами із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння: постанова КМУ від 25.03.1999 р. № 460 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 13. – С. 30.

32. Правила торгівлі антикварними речами: наказ Мінекономіки України та Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 р. № 322/795 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 5. – Ст. 204.

33. Правила роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: постанова КМУ від 4 листопада 1997 р. № 1209 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 45. – С. 55.

34. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібної торгівлі лікарськими засобами: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.10.2011 р. № 723 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 99. – Ст. 3650.

35. Правила роздрібної торгівлі тютюновими виробами: наказ Мінекономіки України від 24.07.2002 р. № 218 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1632.

36. Правила торгівлі на ринках: наказ Мінекономіки України, МВС України, ДПА України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26.02.02 р. № 57/188/84/105 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 13. – Ст. 681.

37. Правила торгівлі продажу товарів поштою: наказ Мінекономіки України від 11.06.2008 р. № 206/699 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 62. – Ст. 2102.

38. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: наказ Мінекономіки України від 19.04.2007 р. № 103 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 80. – Ст. 2982.

39. Про затвердження критеріїв за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом, випуском і реалізацією продукції (виконанням робіт, наданням послуг), та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю): постанова КМУ від 27.12.2008 р. № 1164 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 4. – Ст. 99.

40. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 3, 7. – Ст. 155.

41. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 908.

42. Про затвердження Положення про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів: постанова КМУ від 17.08.2002 р. № 1177 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1587.

43. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_321

44. Модельний закон СНД щодо електронної торгівлі – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_k75

Навчальна та навчально-методична література:

1. Богун В. Господарсько-правова відповідальність за порушення законодавства про ціни / В. Богун, Г. Солодухін // Підприємництво, господарство і право. – 2005. - №1. – С. 80-82.
2. Віхров О. Правове регулювання відносин на ринку послуг мобільного зв'язку / О. Віхров // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - №11. – С. 27-30.
3. Голошубова Н.О. Складське господарство оптової торгівлі: Навчальний посібник / Н.О. Голошубова та ін. – К.: Вища школа, 1994. — 195 с.
4. Грицай А. Ответственность за торговлю алкогольными напитками и табачными изделиями / А. Грицай // Все о бухгалтерском учете. – 2000. - №108. – С. 79.
5. Гуйван П. Особенности сделок в электроснабжении и их место в системе договоров / П. Гуйван // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. - №2. – С. 5-10.
6. Даффілд Ф. Газовий транзит – першочергове стратегічне питання для України / Ф. Даффілд // Національна безпека і оборона. – 2002. - №3. – С. 12-17.
7. Джумагельдієва Г.Д. К вопросу о правовой природе цены как существенного условия договора / Г. Джумагельдієва // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 3. – С. 58-61.
8. Електронна комерція: Навчальний посібник / А.М. Береза та ін. – К.: КНЕУ, 2002. – 326 с.
9. Жилинкова И. Договор о предоставлении услуг доступа в Интернет (договор Интернет-провайдинга) / И. Жилинкова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. - №11. – С. 23-28.
10. Кисіль С. Лізинг як специфічний вид цивільно-правових зобов'язань / С. Кисіль // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. - №4-5. – С.21-24; №6. – С. 12-16.

11. Кушакова Н. Правові аспекти ліцензування Інтернет-послуг / Н. Кушакова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. - №8. – С. 14-19.
12. Любчик А. Проблемы правового регулирования газосбережения и газоснабжения в Украине / А. Любчик // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - №5. – С. 17-21.
13. Мамутов В.К. Экономика и право: Сб. науч. тр. – К.: Юринком Интер, 2003. – 544 с.
14. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: Навчальний посібник / Т.М. Циганкова та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
15. Мизюк В. Торговый патент при упрощенных системах налогообложения / В. Мизюк // Все о бухгалтерском учете. – 2000. - №45. – С. 27.
16. Олейник В.О. О некоторых вопросах правового регулирования рынка электрической энергии / В.О. Олейник // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999. - №2. – С. 20-25.
17. Осетинська Г.А. Проблеми визначення класифікаційних критеріїв відмежування зобов'язань з надання послуг та поділу їх на види / Г.А. Осетинська // Вісник господарського судочинства. – 2004. - №2. – С.251-256.
18. Пальчик П. Торговельна діяльність як об'єкт ліцензування / П. Пальчик // Підприємництво, господарство і право. – 2004. - №6. – С. 14-17.
19. Рябко Л. Правова природа договору лізингу / Л. Рябко // Право України. – 2000. - №1. – С. 13-18.
20. Сокур Ю. Правове регулювання торгівлі як одна з передумов економічної незалежності держави (на прикладі чумацького промислу в Україні) / Ю. Сокур // Підприємництво, господарство і право. – 2004. - №2. – С. 79-81.
21. Сокур Ю. Становлення торговельного права в Україні (історико-правовий аспект) / Ю. Сокур // Підприємництво, господарство і право. – 2004. - №5. – С. 53-56.
22. Судовий розгляд спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про електроенергетику (огляд судової практики) // Вісник господарського судочинства. – 2004. - №3. – С. 200-203.

23. Теньков С. Оформлення господарських операцій: юридичні аспекти / С. Теньков // Юридичний вісник України. – 2000. - №24. – С. 5-9.
24. Торговое право / Федоров А.Ф., проф. Новорос. ун-та. – Одесса: тип. Е. Хрисогелос, 1911. – 910 с.
25. Трофімова О.В. Поняття та ознаки договору лізингу / О.В. Трофімова // Вісник господарського судочинства. – 2004. - №4. – С. 173-180.
26. Чучковська А. Форма господарських договорів, що вчиняються через мережі електрозв'язку, зокрема через Інтернет / А. Чучковська // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - №12. – С. 15-19.

Громенко Юлія Олександрівна

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

навчально-методичний посібник

Підписано до друку 23.01.2013 р.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 15,58. Обл.-вид. арк. 16,75
Наклад. 100 прим.

Видавничий дім «Кальміус»
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1238 від 18.02.2003 р.
83059, м. Донецьк, вул. Разенкова, 4
Тел.: (062) 387-49-71, 387-49-72